

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
ÖZEL EĞİTİM BİLİM DALI

**ÖZEL EĞİTİME İHTİYACI OLAN ÇOCUĞA SAHİP
ANNE BABALARIN PSİKOLOJİK DAYANIKLILIKLARININ
YORDAYICISI OLARAK SOSYAL DESTEK ALGISI VE
BENLİK SAYGISININ İNCELENMESİ**

Erkan KARAMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

DR. ÖĞR. ÜYESİ Erkan EFİLTİ

Konya–2018

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Erkan KARAMAN
	Numarası	148306011013
	Ana Bilim Dalı	Özel Eğitim
	Bilim Dalı	Özel Eğitim
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Psikolojik Dayanıklılıklarının Yordayıcısı Olarak Sosyal Destek Algısı ve Benlik Saygısının İncelenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

14/05/2018
Öğrencinin
Adı Soyadı İmzası

Erkan KARAMAN

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Erkan KARAMAN
	Numarası	148306011013
	Ana Bilim Dalı	Özel Eğitim
	Bilim Dalı	Özel Eğitim
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr.Öğr. Üyesi Erkan EFİLTİ
	Tezin Adı	Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Psikolojik Dayanıklılıklarının Yordayıcısı Olarak Sosyal Destek Algısı ve Benlik Saygısının İncelenmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Psikolojik Dayanıklılıklarının Yordayıcısı Olarak Sosyal Destek Algısı ve Benlik Saygısının İncelenmesi başlıklı bu çalışma 14/05/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Dr.Öğr. Üyesi Erkan EFİLTİ	
Jüri Üyesi	Prof.Dr. Hakan SARI	
Jüri Üyesi	Prof.Dr. Filiz POLAT	

ÖNSÖZ

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıklarının yordayıcısı olarak sosyal destek algısı ve benlik saygısının incelenmesi başlıklı yüksek lisans tezimi hazırlamamda başta tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Erkan EFİLTİ Hocama çok teşekkürlerimi sunarım.

Lisans eğitimimi de tamamladığım yer olan Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü'nde görev yapan, başta bölüm başkanı Sayın Prof.Dr.Hakan SARI Hocama olmak üzere üzerimde emeği olan tüm bölüm hocalarıma ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

Lisans üstü eğitimime beni teşvik eden ve bu yolda benden emeğini esirgemeyen kıymetli büyüğüm Sayın Doç.Dr.Selahattin AVŞAROĞLU Hocama teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans tezimde ölçeklerini kullanmama izin veren Sayın Prof.Dr.Sema KANER, Sayın Prof.Dr.Osman Tolga ARICAK, Sayın Prof.Dr.Nejat BASIM hocalarıma ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

Tez hazırlama sürecinde bana her türlü kolaylığı sağlayan Özel Ayşem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Yeni Osmaniye Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi ve Özel Yeni Düziçi Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri değerli müdürleri ve kıymetli personellerine ayrı ayrı teşekkür ederim.

Tez hazırlama sürecinde bana inanıp, beni her zaman destekleyen sevgili eşim Gamze KARAMAN'A , kıymetli annem Firdevs KARAMAN' a , kıymetli babam Ali KARAMAN'A , kıymetli ağabeyim Engin KARAMAN'A, kıymetli kardeşim Elife KARAMAN'A ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

T. C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı: Erkan KARAMAN

Numarası : 148306011013

Ana Bilim / Bilim Dalı : Özel Eğitim Anabilim Dalı / Özel Eğitim Bilim Dalı

Programı Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Erkan EFİLTİ

Tezin Adı: Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Psikolojik Dayanıklılıklarının Yordayıcısı Olarak Sosyal Destek Algısı ve Benlik Saygısının İncelenmesi

ÖZET

Bu araştırma özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıklarının yordayıcısı olarak algılanan sosyal destek ve benlik saygısının incelenmesi için yapılmıştır. Bu araştırma, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıkları ile algıladıkları sosyal destek düzeyi ve benlik saygısı düzeylerinin arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu araştırma, ilişkisel tarama modelinde korelasyon türü bir araştırmadır.

235 ebeveyn(205 kadın,30 erkek) bu çalışmaya katılmıştır. Araştırma, Osmaniye İlinde hizmet vermekte olan özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden 2016-2017 Eğitim ve Öğretim Yılı'nda hizmet alan bu 235 ebeveynin çocukları ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada veri toplama araçları olarak, Kişisel Bilgi Formu, Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, Arıcak Benlik Saygısı Ölçeği ve Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği kullanılmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemleri olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılmıştır. İki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında t-testi, ikiden fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında Tek yönlü (One way) Anova testi kullanılmıştır. Anova testi sonrasında farklılıkları belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analizi olarak Scheffe testi kullanılmıştır. Araştırmanın sürekli değişkenleri arasında pearson korelasyon ve regresyon analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre psikolojik dayanıklılık, algılan sosyal destek ve benlik saygısı arasında anlamlı ilişki vardır. Psikolojik dayanıklılığı, algılanan sosyal destek ve benlik saygısı değişkenleri yordamaktadır. Araştırma sonuçları ilgili literatür ışığında tartişılmış. neriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler : Psikolojik Dayanıklılık, Algılanan Sosyal Destek, Benlik Saygısı, zel Eğitim

T. C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı : Erkan KARAMAN

Numarası : 148306011013

Ana Bilim /Bilim Dalı: Özel Eğitim Anabilim Dalı /Özel Eğitim Bilim Dalı

Programı: Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tez Danışmanı : Dr.Öğr. Üyesi Erkan EFİLTİ

Tezin İngilizce Adı: Evaluation of the resilience of the parents who have children with special needs from the perspective of perceived social support and self esteem

SUMMARY

This study has been done in order to evaluate the resilience of parents who have children with special needs from the perspective of perceived social support and self-esteem. This study, aims to reveal the correlation between the resilience of parents who have children with special need kids and the state of perceived social support and the state of self esteem. This study is a correlation type of study in relational screening model.

235 parents(205 females,30 males) participated in the study. The children of these parents had services from private special education and rehabilitation centers governed by Ministry of Education in Osmaniye during 2016-2017 education year.

As data collection tools in the study , Personal Information Form, Resilience Scale for Adults, Arıcak Self-esteem Scale and Revised Parental Social Support Scale were used.

The data gathered in the study was analyzed by using SPSS 22.0. In the evaluation of the data, numbers, percentage distributions, mean and standart deviation as descriptive statistical methods were used. T-test was used to compare the quantitative continuous data between two independent groups. On the other hand, (One Way) Anova was used to compare

the quantitative continuous among more than two independent groups. Following the Anova test, Scheffe Test as a complement post-hoc analysis was used to define the differences. Pearson correlation and regression analysis were used between the continuous variables of the study. The findings reached were evaluated at 95% interval and 5% significance level.

According to the results of the study, there is a positively meaningful relation among the resilience, perceived social support and self-esteem. Perceived social support and self esteem variables predict the resilience. The results of the study has been discussed in the light of the literature and suggestions have been made.

Key words : Resilience, Perceived Social Support, Self-esteem, Special Education

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	i
Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu.....	ii
Önsöz / Teşekkür	iii
Özet.....	iv
Summary.....	vi
Tablolar Listesi.....	xi
Şekiller Listesi	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM – Giriş	1
1.2.Araştırmanın Amacı.....	4
1.2.1 Alt Amaçlar.....	4
1.3.Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Araştırmanın Sayıltıları.....	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.6. Tanımlar.....	6

İKİNCİ BÖLÜM – Alanyazın

2.1.Özel eğitim.....	7
2.1.1.Özel Gereksinimli Birey.....	7
2.1.2.Özel Eğitime İhtiyacı Olma Nedenleri	7
2.1.2.1. Doğum Öncesi Nedenler.....	7
2.1.2.2.Doğum Sırasındaki Nedenler.....	8
2.1.2.3.Doğum Sonrasındaki Nedenler.....	8
2.1.2.4.Kalıtsal Nedenler.....	8
2.1.3.Yetersizlik Türleri.....	9
2.1.3.1.Zihinsel Yetersizlik.....	9
2.1.3.2.Bedensel Yetersizlik.....	10
2.1.3.3.İşitsel Yetersizlik.....	11
2.1.3.4.Görme Yetersizliği.....	11
2.1.3.5. Otizm Spektrum Bozukluğu.....	12
2.2. Psikolojik dayanıklılık.....	14
2.2.1. Tanımlar.....	14
2.2.2.Psikolojik Dayanıklılığı Etkileyen Faktörler.....	15
2.2.2.1.Risk Faktörleri.....	15
2.2.2.2.Koruyucu Faktörler.....	16
2.2.2.2.1. Bireysel koruyucu faktörler.....	17
2.2.2.2.2.Ailesel koruyucu faktörler.....	18
2.2.2.2.3.Çevresel Koruyucu Faktörler.....	18
2.2.2.3.Olumlu Sonuçlar.....	19
2.2.3.Psikolojik Dayanıklılık Modelleri.....	20
2.2.3.1. Kobasa'nın Arabuluculuk Model (The Mediation Model).....	20
2.2.3.2. Brown ve Rhodes'un Kuramsal Modeli: Psikolojik Dayanıklılığı Besleyen Faktörleri Bütünleştirme ve Uyum Gösterme Süreci (The Process of Integrating and Adapting to Factors That Promote Resiliency).....	20

2.2.3.3. Masten'in Risk ve Psikolojik Dayanıklılık Modeli (Model of Risk and Resilience).....	21
2.2.3.4. Kumpfer'in Psikolojik Dayanıklılığın Çatısı Modeli (Resilience Framework).....	21
2.2.4. Psikolojik Dayanıklılıkla İlgili Araştırmalar.....	22
2.2.4.1. Yurt İçindeki Araştırmalar.....	22
2.2.4.2. Yurt Dışındaki Araştırmalar.....	24
2.3. Sosyal Destek Algısı.....	28
2.3.1. Tanımlar.....	28
2.3.2. Sosyal Destek Türleri.....	29
2.3.2.1. Duygusal ve sosyal destekler.....	29
2.3.2.2. Araçsal destekler.....	29
2.3.2.3. Bilgi desteği.....	30
2.3.2.4. Değerlendirme desteği.....	30
2.3.3. Sosyal Desteğin Nitel ve Nicel Boyutları.....	30
2.3.4. Sosyal Destek Modelleri.....	31
2.3.4.1. Tampon Etkisi Modeli.....	31
2.3.4.2. Temel Etki Modeli.....	31
2.3.5. Sosyal Destek Algısı İle İlgili Araştırmalar.....	31
2.3.5.1. Yurt İçindeki Araştırmalar.....	31
2.3.5.2. Yurt Dışındaki Araştırmalar.....	36
2.4. Benlik Saygısı.....	38
2.4.1. Tanımlar.....	38
2.4.2. Benlik Saygısına Etki Eden Faktörler.....	40
2.4.3. Yüksek ve Düşük Benlik Saygısı.....	40
2.4.4. Benlik Saygısı İle İlgili Araştırmalar.....	41
2.4.4.1. Yurt İçindeki Araştırmalar.....	41
2.4.4.2. Yurt Dışındaki Araştırmalar.....	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM – Yöntem

3.1. Araştırma Model.....	45
3.2. Evren ve Örneklem.....	45
3.3. Veri Toplama Araçları.....	45
3.3.1. Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği.....	45
3.3.2. Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği-YASDÖ.....	48
3.3.3. Arıcak Benlik Saygısı Ölçeği.....	51
3.4. Verilerin Toplanması.....	53
3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi.....	53

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM– Bulgular ve Yorumlar

Bulgular ve Yorumlar.....	55
---------------------------	----

BEŞİNCİ BÖLÜM – Tartışma

5.1.Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Psikolojik Dayanıklılık, Algılanan Sosyal Destek ve Benlik Saygısı Düzeyleri Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulguların Tartışılması.....	72
5.2. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin, Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Yordayıp Yordamamasına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	74
5.3. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Benlik Saygısı Düzeylerinin, Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Yordayıp Yordamamasına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	75
5.4. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Algılanan Sosyal Destek ve Benlik Saygısı Düzeylerinin Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Yordayıp Yordamamasına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	77

ALTINCI BÖLÜM- Sonuçlar ve Öneriler

6.1.Sonuçlar.....	78
6.2.Öneriler.....	81
6.2.1.Alan Uzmanlarına Yönelik Öneriler.....	81
6.2.2. Öğretmenlere Yönelik Öneriler.....	82
KAYNAKÇA.....	83
EKLER.....	89
EKLER-1 Ölçek Kullanım İzinleri.....	89
Sayfa-1: Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Kullanım İzni.....	89
Sayfa-2: Arıcak Benlik Saygısı Ölçeği Kullanım İzni.....	90
Sayfa-3:Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği Kullanım İzni.....	91
EKLER-2 Özgeçmiş.....	92

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1. Anne ve Babaların Psikolojik Dayanıklılık Puan Ortalamaları.....	55
Tablo 2. Anne ve Babaların Anne Baba Algılanan Sosyal Destek Puan Ortalamaları.....	56
Tablo 3. Anne ve Babaların Benlik Saygısı Puan Ortalamaları.....	56
Tablo 4. Anne ve Babaların Psikolojik Dayanıklılık Puanları İle Anne Baba Algılanan Sosyal Destek ve Benlik Saygısı Puanları Arasında Korelasyon İlişkisi.....	57
Tablo 5. Anne Baba Algılanan Sosyal Desteğinin Psikolojik Dayanıklılık Genel Üzerine Etkisi.....	61
Tablo 6. Anne Baba Algılanan Sosyal Destek Alt Boyutlarının Kendilik Algısı Üzerine Etkisi.....	61
Tablo 7. Anne Baba Algılanan Sosyal Destek Alt Boyutlarının Gelecek Algısı Üzerine Etkisi.....	62
Tablo 8. Anne Baba Algılanan Sosyal Destek Alt Boyutlarının Yapısal Stil Üzerine Etkisi.....	63
Tablo 9. Anne Baba Algılanan Sosyal Destek Alt Boyutlarının Sosyal Yeterlilik Üzerine Etkisi.....	64
Tablo 10. Anne Baba Algılanan Sosyal Destek Alt Boyutlarının Aile Uyumu Üzerine Etkisi.....	65
Tablo 11. Anne Baba Algılanan Sosyal Destek Alt Boyutlarının Sosyal Kaynaklar Üzerine Etkisi.....	66
Tablo 12. Benlik Saygısının Psikolojik Dayanıklılık Genel Üzerine Etkisi.....	67
Tablo 13. Benlik Saygısının Kendilik Algısı Üzerine Etkisi.....	67
Tablo 14. Benlik Saygısının Gelecek Algısı Üzerine Etkisi.....	68
Tablo 15. Benlik Saygısının Yapısal Stil Üzerine Etkisi.....	68

Tablo 16. Benlik Saygısının Sosyal Yeterlilik Üzerine Etkisi.....	69
Tablo 17. Benlik Saygısının Aile Uyumu Üzerine Etkisi.....	69
Tablo 18. Benlik Saygısının Sosyal Kaynaklar Üzerine Etkisi.....	70
Tablo 19. Anne Baba Algılanan Sosyal Destek ve Benlik Saygısının Psikolojik Dayanıklılık Üzerine Hiyerarşik Etkisi.....	70

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa no
Çizelge 1: Görme Yetersizliğinin Sınıflandırılması.....	12
Çizelge 2: Yüksek ve düşük benlik saygısı olan insanların özellikleri.....	41

BÖLÜM 1

1.1.Giriş

Bireyler yaşam süresince pek çok olumsuz durumla, örseleyici, sarsıcı ve stresli yaşam olaylarıyla karşı karşıya kalabilmektedirler. Söz konusu olumsuz yaşantıları deneyimleyen kişilerin, bu durumlara tepkileri ya da bu durumlarla başa çıkma stratejileri farklı farklıdır. Kimi bireyler yaşanan stresli ve travmatik durumlar karşısında anksiyete ve depresyon gibi çeşitli sıkıntılar yaşayabilmekte ve olumsuz ruh hali çok uzun sürebilmektedir. Kimi bireyler ise, bu tür olumsuz yaşantıların ortaya çıkardığı ruh halinden kısa sürede çıkabilmekte ve normal yaşamlarına dönebilmektedirler (T. Doğan,2015).Bireylerin yaşanan olumsuzluklar karşısında ruhsal olarak uyum sağlayabilme gücü İngilizce 'Resilience' terimi ile açıklanmaktadır.

Resilience terimi Latince resiliens sözcüğünden kaynaklanmakta ve bir maddenin bükülür ya da elastiki olması anlamına gelmektedir (Greene ve Conrad, 2002). Türkiye’de konuyla ilgili bazı araştırmalarda “sağlamlık” (Dayıoğlu,2008; Gizir, 2004; Kararımak, 2007; Kaya, 2007; Sipahioğlu, 2008; Yalım, 2007) ya da “dayanıklılık” (Eminağaoğlu, 2006) ifadeleri kullanılırken bazılarında da yılmazlık kavramı kullanılmıştır (Bayraklı, 2010; Bayraklı ve Kaner, 2010; Gürgan, 2006a; Kaner ve Bayraklı, 2009a, 2009b, 2010; Özcan, 2005 aktaran Kaner ve Bayraklı , 2010).

Basım ve Çetin (2011) yaptıkları bir çalışmada bu kavram fazlalığından kurtulmak için bir yöntem geliştirmişler ve ülkemizde bu kavramla ilgili çalışan doçent ve profesörlerden oluşan 23 üniversite öğretim üyesine hangi kavramın daha uygun olduğuna ilişkin derecelendirmeli bir anket formu göndermişler ve bu öğretim üyelerinden gelen cevap ve değerlendirmeler sonucunda ‘Psikolojik Dayanıklılık‘ kavramında karar kılmışlardır (Gökçen, 2015). Bu çalışmada yukarıdaki sonuç dikkate alınarak İngilizce resilience terimine karşılık olarak psikolojik dayanıklılık terimi kullanılmıştır .

Psikolojik dayanıklılık (resilience), bir zorluk durumuyla karşılaşıldığında bu durumdan daha güçlü bir şekilde çıkmayı, kriz durumunda gelişim göstermeyi ve dayanıklı olmayı sağlayan aktif bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Walsh, 2006 aktaran Kaner vd. 2011).

Psikolojik dayanıklılık, stres ya da zorluk içeren bir durumun üstesinden gelmek ya da çevresel risklere karşı direnç göstermek amacıyla kullanılan, ciddi riskler içeren yaşantıların ve bu yaşantılara rağmen elde edilen olumlu psikolojik sonuçların birleşimiyle ilgilenen etkileşimli bir kavramdır (Rutter, 2006 aktaran Bayraklı, 2010).

Psikolojik dayanıklılıkla ilgili çalışmalarda öncü bir araştırmacı olan Garmezy'e (1993) göre, psikolojik sağlık toparlanma gücünde gizlidir ve bireyin yaşadığı stresli olaydan önce zaten kendisinde var olan yeteneklere ve davranış şekillerine tekrar dönebilme yetisidir (Bayraklı, 2010).

Bir başka tanımında, Fraser, Richman ve Galinsky (1999) psikolojik dayanıklılığı “zor koşullar altında olumlu ve beklenmedik başarılar kazanma ve sıra dışı koşul ve durumlara uyum sağlama becerisi” olarak tanımlamaktadırlar (Gizir, 2007).

Psikolojik dayanıklılık (resilience), bir olumsuzluk durumu ile karşı karşıya kalındığında, risk faktörleri ve koruyucu faktörlerin etkileşimi sonucu oluşan süreçte, bireyin hayatındaki değişikliğe uyum göstermesini içermektedir (Kararımak, 2006).

Bir çok tanımıyla karşılaştığımız psikolojik dayanıklılığın birleşenleri üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar; risk faktörleri, koruyucu faktörler ve olumlu sonuçlardır. Psikolojik dayanıklılıktan bahsetmek için bireylerin açıklanabilir bir riske maruz kalması gerektiğini Masten (2001) araştırmasında belirtmiştir. Risk faktörleri; kişiyle ilgili risk faktörleri, aile ile ilgili risk faktörleri ve toplumsal risk faktörleri olarak üç grupta ele alınmıştır (Rutter, 2006; Luthar ve Zigler, 1992; Flaherty, 1992; Coleman ve Hagell, 2007; Aktaran Tümlü, 2012).

Tümlü (2012) 'ye göre kişinin kendine olan güvenin az olması, benlik saygısının düşüklüğü, aile içi iletişim yetersizliği, ev okul ve diğer hizmetlerin yetersizliği bireylerin ruhsal dengesini bozucu risk faktörleridir.

Koruyucu faktörler ifadesi, risk ya da zorluğun etkisini yumuşatan, azaltan ya da ortadan kaldıran, sağlıklı uyumu ve bireyin yeterliklerini geliştiren durumları tanımlamaktadır (Masten, 1994 aktaran Gizir, 2007). Koruyucu faktörler, bireysel özellikler, ailesel ve çevresel faktörler ya da bu boyutların etkileşiminden kaynaklanan durumları içerebilir (Gizir, 2007). Bildirici (2014)'e göre yüksek benlik saygı ve iyi bir sosyal çevre risk faktörlerinin olumsuz etkilerini azaltıcı koruyucu faktörlerdir.

Olumlu sonuç alan yazında, yeterlilik kavramı ile aynı anlamı yansıtır (Masten ve Coatsworth, 1998 aktaran Tümlü, 2012). Bu iki kavram, var olan çevresel koşullar altında, bireysel gelişim sürecini sağlıklı bir biçimde devam ettirmesi için bireyin etkili ve sağlıklı bir uyum göstermesi anlamına gelir (Masten ve Coatsworth, 1998 aktaran Tümlü, 2012).

Ailedeki üyelerden birinin yetersizlik durumuna sahip olması genelde ailenin hayatını geriye dönüşü olmayacak şekilde değiştirebilmektedir. Bu durumda, aile üyelerinin psikolojik gereksinimleri zaman içinde değişebilmekte, kriz durumları ve uzun süreli stres kaynakları, bütün aile üyelerini etkileyebilmektedir. (Walsh, 2006 aktaran Taşdemir, 2013). Özel eğitime

muhtaç çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık düzeylerinin incelenmesi ile birlikte, özel eğitime muhtaç çocuğa sahip anne babaların yetersizliğin yol açtığı olumsuz durumlara uyum sağlama süreçleri hakkında çıkarımlar yapılabilir.

Bireylerin uyumunu kolaylaştırıcı koruyucu faktörlerle sosyal destek yakından ilgilidir. Sosyal desteğin varlığı koruyucu bir faktördür.

Sosyal destek, bireyin ihtiyaçlar hiyerarşisinde var olan ait olma, sevgi, takdir ve kendini gerçekleştirme gibi temel ihtiyaçlarının başka bireylerle (arkadaşları, ailesi, üstleri veya profesyonel danışmanlar vb.) kurduğu etkileşim sonucunda tatmin edilmesi anlamına gelmektedir (Ekinci ve Ekici, 2003 aktaran Sencar, 2007). Rodriguez ve Cohen (1998) ise sosyal desteği bireyin sosyal ve zihinsel sağlığını olumlu yönde etkileyen bireyin çevresinden erişebildiği sosyal veya maddesel olabilen çok boyutlu özelliklerden ve fonksiyonlardan oluşan bir yapı olarak tanımlamışlardır (Sencar, 2007).

Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ailelerin yaşadığı kaygı, endişe, stres ve benlik algısının olumluya çevrilmesinde sosyal desteğin önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Alan yazında sosyal desteğin birey ve aile mutluluğu üzerinde özellikle zihinsel yetersizliğe sahip çocuğu olan anne babalar üzerinde oldukça etkili olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (McCubbin et al., 1980; Mitchell & Trickett, 1980 akt. Evcimen 1996 aktaran Aslan, 2010).

Özel eğitime muhtaç bireye sahip olma durumu anne babalar üzerinde stres ve kaygı yaratıcı bir etken olduğu düşünüldüğünde, özel eğitime muhtaç çocuğa sahip anne babaların sosyal destek algılarının ortaya koyulması anne babaların uyum süreçlerine ilişkin çıkarımlarda bulunulması açısından önem taşımaktadır.

Benlik saygısı, 'kişinin kendi değerlendirmesi sonucunda ulaştığı benlik kavramını onaylamasından doğan beğeni durumudur (Yörükoğlu, 1987 aktaran Gürel, 2007).'

Rosenberg benlik saygısını bireyin kendisine karşı, olumlu ve olumsuz tutumu olarak tanımlamıştır. Ona göre benlik saygısı, bireyin kendini değerlendirmesinin bir sonucudur. Bireyin kendine ilişkin değerlendirmeleri sonucunda ulaştığı yargı, benlik saygısının düzeyi için belirleyici olmaktadır. Benlik saygısı, bireyin benlik kavramına ilişkin ulaştığı değerlilik yargısıdır (Saban, 2010).

Gizir (2007) tarafından yapılan derleme çalışmasında, koruyucu faktörleri; bireysel faktörler (zeka, akademik başarı, benlik saygısı, öz-yeterlilik, olumlu mizaç, iç denetim odağı, özerklik, kendini kabul, sağlık, iyimserlik ve umut, sosyal yetkinlik, mizah, cinsiyet, yaş), aile ile ilgili koruyucu faktörler (destekleyici anne-baba, etkin anne-baba rolü, yüksek ve gerçekçi beklentiler) ve aile dışındaki koruyucu faktörler (bir yetişkinle olumlu ilişki, akran desteği, etkili toplumsal kaynaklar) olarak sınıflandırılmıştır (Kararımak ve Siviş-Çetinkaya 2011).

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların benlik saygısı düzeylerinin belirlenmesi, özel eğitime ihtiyacı olan bireye sahip anne babaların uyum sağlama süreçlerine ilişkin çıkarımlarda bulunulmasında önem taşımaktadır. Koruyucu bir faktör olan benlik saygısının psikolojik dayanıklılık üzerine etkisinin özel eğitim alanında ortaya koyulması, özel eğitime ihtiyacı olan bireye sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıklarını açıklamada özel eğitim alanına veri sağlayacaktır.

Yukarıda kısaca alanyazında değinildiği gibi psikolojik dayanıklılık ile benlik saygısı ve sosyal destek arasında bağlar vardır. Psikolojik dayanıklı bireylerde benlik saygısının yüksek , psikolojik dayanıklılığı düşük bireylerde benlik saygısının düşük olması nedeniyle ve olumsuz durumları azaltıcı etkisi olan sosyal desteğin psikolojik dayanıklılık ile birlikte araştırılması gerektiği düşünülmüştür. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıklarının araştırılmasında psikolojik dayanıklılık ile aralarında bağların tespit edildiği sosyal destek ve benlik saygısı birlikte ele alınmıştır. Bu araştırma özel eğitime ihtiyacı olan bireye sahip anne babaların psikolojik dayanıklılığını yordamada sosyal destek algısı ve benlik saygısının incelenmesini amaçlamıştır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık düzeylerini, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların algıladıkları sosyal destek düzeyleri ve benlik saygı düzeylerinin yordayıp yordamadığının incelenmesi bu araştırmanın amacıdır.

Araştırmanın alt amaçları aşağıda verilmiştir.

1.2.1.Alt Amaçlar

1. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık düzeyleri, algılanan sosyal destek düzeyleri ve benlik saygısı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

2. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların algılanan sosyal destek düzeyi, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık düzeylerini yordamakta mıdır?

3. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların benlik saygısı düzeyleri, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık düzeylerini yordamakta mıdır?

4. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların algılanan sosyal destek düzeyleri ve benlik saygısı düzeyleri, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık düzeylerini yordamakta mıdır?

1.3.Araştırmanın Önemi

Aile, 'Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik' olarak TDK (2017) güncel sözlüğünde ifade edilmektedir.

Toplumunu oluşturan bu en küçük birimin işleyişi eşlerin evliliği ile başlar ve daha sonra aileye yeni katılan bireylerle birlikte şekillenir. Eşlerin yaşam şekilleri, sosyal çevreleri ve aktiviteleri sahip oldukları çocuklara göre değişir. Anne babalar alanyazında sıkça değinildiği gibi mükemmel çocuğa sahip olma idealindedirler. Ancak özel eğitime ihtiyacı olan bir çocuğa sahip olan aileler için mükemmel çocuğa sahip olma ideali, ailede mutsuzluk ve hayal kırıklığı oluşturan bir durum olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Çocukta yanlış bir şeyler olduğunun öğrenilmesi aileler için çok güç ve şok edici bir durumdur (Heiman, 2002 Aktaran: Kaner vd. ,2011). Bazı aileler bu duruma karşı olumsuz tepki vermeyi sürdürür ve çocuğun durumuna uyum sağlayamazken bazıları da etkili başa çıkma yolları kullanır ve denge durumunu yeniden oluşturup bir önceki iyi olma durumuna dönerek işlevlerini başarıyla yerine getirebilirler (Patterson, 2002 Aktaran: Kaner vd. ,2011). Bir diğer deyişle, yaşadıkları tüm zorluklara rağmen ayakta kalıp yetersizliğin yol açtığı zorlukların üstesinde başarıyla gelebilirler; psikolojik olarak dayanıklı (resilient) olabilirler (Patterson, 2002 Aktaran: Kaner vd. ,2011).

Anne babaların özel eğitime ihtiyacı olan bir çocuğa sahip olmasıyla birlikte yaşadıkları olumsuz durum dolayısıyla bozulan ruhsal dengelerini yeniden sağlaması ve psikolojik dayanıklı bireyler olması için bir takım koruyucu unsurların devreye girmesi gerekmektedir.

Alanyazında psikolojik dayanıklılığı etkileyen etmenler arasında sosyal destek ve benlik saygısının olduğu bulgularına rastlanmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarının özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık düzeylerine ışık tutabileceği açısından araştırma önem taşımaktadır.

Araştırma, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıklarının yordayıcısı olarak sosyal destek algısı ve benlik saygının incelenmesi üzerine yapılacak ilk çalışma olması açısından önemlidir.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

1. Bu araştırmada, araştırmaya katılan anne ve babaların ölçeklerdeki sorulara içtenlikle cevap verdiği varsayılacaktır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma 2016- 2017 Eğitim ve Öğretim Yılında elde edilen veriler ile sınırlıdır.
2. Araştırma kullanılacak ölçeklerin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
3. Araştırma ölçeklerin uygulandığı okul ve kurumlardaki velilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Psikolojik dayanıklılık: Olumsuzluklara rağmen mevcut zorlukları aşabilen ve beklenenden daha iyi gelişim gösteren bireylerin ayakta kalmalarını sağlayan özellik veya kişisel bir yeteneğe sahip oldukları inancı, stresli yaşam deneyimleri karşısında bireyin çabuk uyum gösterebilme yeteneğini ve travmaları atlama durumudur (Masten, Morison, Pellegrini ve Teliegen, 1990, aktaran Tümlü, 2012).

Benlik saygısı: Kişinin kendisine ilişkin yaptığı ve alışkanlık haline getirdiği bir kişisel değerlendirmedir. Kişinin kendini yeterli, önemli, başarılı görüp görmediği gibi inançlarını ve kendisine karşı tutumlarını ifade eder (Coopersmith, 1967; Rossouw, 2010 aktaran Topçu, 2015).

Sosyal destek: Genel olarak stres yaratan durumun olumsuz sonuçlarını azaltabilecek ve uyumsal yeterliği geliştirebilecek hizmetlerin bireyler ve/veya kurumlar yoluyla sağlanması olarak düşünülebilir (Kaner ve Bayraklı, 2009 aktaran Kaner, 2010).

Özel eğitime ihtiyacı olan birey: Çeşitli nedenlerle bireysel ve gelişimsel özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey olarak tanımlanmaktadır (31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (Değişiklik: 21.7.2012 / R.G. : 28360)).

BÖLÜM 2

ALANYAZIN

2.1.Özel Eğitim

Çocukluktan farklı ve özel gereksinimli bireylere sunulan, üstün özellikli olanları yetenekleri doğrultusunda kapasitelerinin en üst düzeye çıkmasını sağlayan, yetersizliği engelle dönüştürmeyi önleyen, özürlü bireyi kendi kendine yeterli hale getirerek topluma kaynaşmasını ve bağımsız üretici bireyler olmasını destekleyecek becerilerle donatan eğitimidir (Ataman, 2003 akt. Y. Demir, 2008).

Resmî Gazete'de yayınlanan 31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (Değişiklik: 21.7.2012 / R.G. : 28360) son haliyle özel eğitimin özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri, bu bireylerin tüm gelişim alanlarındaki özellikleri ile akademik disiplin alanlarındaki yeterliliklerine dayalı olarak uygun ortamlarda sürdürülen eğitimi tanımladığını ifade eder.

2.1.1.Özel Gereksinimli Birey

Resmî Gazete'de yayınlanan 31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (Değişiklik: 21.7.2012 / R.G. : 28360) son haliyle özel eğitime ihtiyacı olan bireyi çeşitli nedenlerle bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey olarak tanımlar.

Özel gereksinimli olarak tanımlanan bireylerin bedensel özellikleri veya öğrenme becerileri, bu çocukların eğitiminde bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanmasına gereksinim duyacak kadar farklılık gösterebilmektedir (Eripek,2005:1-14 aktaran Bildirici ,2014).

2.1.2.Özel Eğitime İhtiyacı Olma Nedenleri

Özel eğitime ihtiyacı olma nedenleri bir çok kaynakta çeşitli şekillerde başlıklar altında toplanmakla birlikte nedenler kalıtsal nedenler; doğum öncesi nedenler , doğum sırasındaki nedenler ve doğum sonrasındaki nedenler olarak başlık altına toplanabilmekte birlikte bazı kaynaklarda kalıtsal nedenler doğum öncesi nedenler içerisinde görülmektedir.

2.1.2.1. Doğum Öncesi Nedenler

Annenin hamilelik yaşı, kan uyuşmazlığı, kardiyovasküler hastalıklar, çoğulgebelikler, alkol, sigara ve uyuşturucu maddeler, kimyasal ilaçlar, gebelik toksemisi, damara ait bozukluklar, annede kanama, travmalar, annenin hamilelikte geçirdiği kızamıkçık (rubella), frengi, toksoplazma, tüberküloz ve ateşli hastalıklar, annenin ilk üç ayda röntgen ışınlarına

maruz kalması, anneye ait beslenme bozuklukları, plasentaya ait anomaliler, çocuk düşürme çabaları, zihinsel engelle neden olabilir (Saban, 2010).

2.1.2.2. Doğum Sırasındaki Nedenler

Doğum travmaları, doğumda çocuğun geliş pozisyonu, uzun süren zor doğumlar, doğumda forseps, vakum gibi araçların yanlış kullanımı, bebeğin doğum kanalında uzun süre kalması, doğum kanalının küçük ve dar olması, baş pelvis uyumsuzluğu, solunum güclüğü, plasentaya ait anomaliler, kordon dolanması, makat gelişlerde başın gelişinin gecikmesi, erken doğum ve geç doğum gibi gebelik süresinden sapmalar engelliliğe yol açmaktadır. Ayrıca doğumun yetkili kişilerce, uygun çevre şartlarında yapılmaması da anne ya da bebeğin ölümüne veya çocuğun engelli olmasına sebep olmaktadır (Saban, 2010).

2.1.2.3. Doğum Sonrasındaki Nedenler

Erken doğan bebeklerde menenjit, pnömoni gibi ağır enfeksiyonların görülme olasılığı yüksektir. Menenjit ve meningoensefalit hastalıkları, hipotiroidizm ve hipoglisemi gibi metabolik hastalıklar, bakteriler, virüsler, parazitler ve mantarlara bağlı merkezi sinir sistemi hastalıkları engelliliğe yol açabilir. Ayrıca trafik kazaları, ev kazaları, iş kazaları, savaşlar ve doğal afetler, ana-çocuk sağlığı ve aile planlamasındaki aksaklıklar da engelliliğe yol açabilir (Saban, 2010).

Yetersiz beslenme, ev ortamının uygun olmaması, uyarıcı eksikliği, oynaması ve çevreyi keşfetmesi için çocuğa gerekli fırsatların sağlanmaması, anne çocuk arasındaki ilişkilerde yoksunluk ya da sınırlılıklar gibi sosyal, kültürel geri kalmışlık çocuğun hafif derecede zihinsel engelli olmasına yol açabilir (Saban, 2010).

2.1.2.4. Kalıtsal Nedenler

Bazı engellilik durumları, çocuğa anne-babasından kalıtım yoluyla, diğer bir deyişle, genetik olarak geçen özelliklere bağlı olarak ortaya çıkar. Örneğin, bir zihin engellilik türü olan fenilketonüri (PKU), genetik bir bozukluktan kaynaklanır ve fenilalanin maddesinin karaciğerde birikmesi sonucunda beyinde hasar oluşmasına bağlı olarak kendini gösterir. Her yeni doğan bebeğin fenilketonüri testine tabi tutulması ve bu bozukluğu taşıyanlara ergenlik döneminin sonuna kadar özel bir diyet uygulanması, beyinde oluşacak hasarı ve ortaya çıkacak zihin engelini büyük ölçüde önlemektedir (Kırcaali-İftar, G. , Editör Eripek, 1998).

2.1.3.Yetersizlik Türleri

2.1.3.1.Zihinsel Yetersizlik

DSM-IV'e göre zeka geriliği, 18 yaşından önce var olan ve ortalamanın önemli derecede altında entelektüel işlevsellik olarak tanımlanmaktadır. Bireysel olarak uygulanan zeka testinde yaklaşık 70 ya da altında bir IQ'nun olması iletişim, kendine bakım, ev yaşamı, toplumsal/kişilerarası beceriler, toplumun sağladığı olanakları kullanma, kendi kendini yönetip yönlendirme, okulla ilgili işlevsel beceriler, iş, boş zamanlar, sağlık ve güvenlik alanlarından en az ikisinde bağlı bulunduğu kültürel grupta yaşı için beklenen ölçütleri karşılamada yetmezlik ve bozukluk olmasıdır (Arslan, 2010).

Amerikan Zihinsel Özürlüler Derneğinin (AAMD American Association on Mental Deficiency) zihinsel engel ile ilgili söylediği ,, , mevcut fonksiyonlardaki önemli sınırlılıkları yansıtan zihinsel engel, zihinsel işlevlerde önemli derecede ortalamanın altında olması, iletişim, özbakım, ev hayatı, sosyal beceriler, toplumsal hayata katılım, inisiyatifi kullanma, sağlık ve güvenlik, işlevsellik akademik beceri, boş zamanı değerlendirme ve iş alanlarından iki ya da daha fazlasında sınırlılıklar göstermesi ' en geçerli tanım olarak kabul edilmektedir. Zeka engelinin 18 yaşından önce ortaya çıktığı da vurgulanmaktadır (Anonymous, 1992; aktaran Ahmetoğlu, 2004; aktaran Aslan, 2010).

Zihinsel yetersizliği olan birey zihinsel işlevler bakımından ortalamanın iki standart sapma altında farklılık gösteren, buna bağlı olarak kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde eksiklikleri ya da sınırlılıkları olan, bu özellikleri 18 yaşından önceki gelişim döneminde ortaya çıkan ve özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyan bireyi, ifade eder şeklinde Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde tanımlanmıştır.

Zihinsel yetersizlik; hafif düzeyde zihinsel yetersizlik, orta düzeyde zihinsel yetersizlik, ağır düzeyde zihinsel yetersizlik ve çok ağır düzeyde zihinsel yetersizlik olarak Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde tanımlanmıştır.

Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeydeki yetersizliği nedeniyle özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine sınırlı düzeyde ihtiyaç duyan bireyi ifade eder(31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (Değişiklik: 21.7.2012 / R.G. : 28360)).

Orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki sınırlılık nedeniyle temel akademik, günlük yaşam ve iş becerilerinin kazanılmasında özel eğitim ile destek eğitim hizmetlerine yoğun şekilde ihtiyaç

duyan bireyi ifade eder(31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (Değişiklik: 21.7.2012 / R.G. : 28360)).

Ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerindeki eksiklikleri nedeniyle öz bakım becerilerinin öğretimi de dahil olmak üzere yaşam boyu süren, yaşamın her alanında tutarlı ve yoğun özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi ifade eder(31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (Değişiklik: 21.7.2012 / R.G. : 28360)).

Çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey: Bireyin zihinsel yetersizliği yanında başka yetersizlikleri bulunması nedeniyle öz bakım, günlük yaşam ve temel akademik becerileri kazanamaması nedeniyle yaşam boyu bakım ve gözetime ihtiyacı olan bireyi ifade eder(31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (Değişiklik: 21.7.2012 / R.G. : 28360)).

2.1.3.2. Bedensel Yetersizlik

Ortopedik yetersizliği olan birey: Hastalıklar, kazalar ve genetik problemlere bağlı olarak kas, iskelet ve eklemlerin işlevlerini yerine getirememesi sonucunda meydana gelen hareket ile ilgili yetersizlikler nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi ifade eder(31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (Değişiklik: 21.7.2012 / R.G. : 28360)).

Serebral palsili birey: Doğum öncesi, doğum sırası veya doğum sonrasında meydana gelen beyin hasarının neden olduğu kas ve sinir sistemi bozukluklarına bağlı motor becerilerde yetersizliğinden dolayı özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi ifade eder(31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (Değişiklik: 21.7.2012 / R.G. : 28360)).

Türkiye'deki son Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde bedensel yetersizlik ortopedik ve serebral palsi tanımlarıyla yer bulmuştur.

Milli Eğitim Bakanlığı Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Alanında 2016 Yılında yayınladığı Ortopedik Yetersizlik Süreğen Hastalıklar ve Kaynaştırma Eğitimi adlı modülünde Bedensel yetersizliğin olduğu yere göre sınıflandırmayı ;

1. Merkezi Sinir Sistemi Ve Kaslardaki Yetersizlikler

CerebralPalsy, Epilepsi, Çocuk Felci, SpinaBifida

2. İskelet Ve Kas Sistemindeki Yetersizlikler

Travmaya bağlı ortopedik yetersizlikler, Kol Bacak Eksikliği, Kalça Çıkıklığı, Kas hastalığı, Eklem romatizması, Skolyoz

3. Metabolik ve Diğer Hastalıklar

Astım, Şeker Hastalığı, Kanser, Çölyak, KistikFibrozis, AIDS başlıkları altında toplamıştır.

2.1.3.3.İşitsel Yetersizlik

İşitme yetersizliği olan birey: İşitme duyarlılığının kısmen veya tamamen kaybindan dolayı konuşmayı edinmede, dili kullanma ve iletişimde yaşadığı güçlükler nedeniyle özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi ifade eder(31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (Değişiklik: 21.7.2012 / R.G. : 28360)).

Milli Eğitim Bakanlığı Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Alanında 2016 Yılında yayınladığı İşitme Yetersizliği ve Kaynaştırma Eğitimi başlıklı modülüne göre işitme yetersizliği aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır;

1. İşitme Kaybının Derecesine Göre Sınıflandırma

10 -15 dB Normal işitme, 16-26 dB Çok hafif derecede işitme kaybı, 26-40 dB Hafif derecede işitme kaybı, 41-55 dB Orta derecede işitme kaybı, 56-70 dB Orta ileri derecede işitme kaybı, 71-90 dB İleri derecede işitme kaybı, 91dB ve üzeri Çok ileri derecede işitme kaybı

2. İşitme Engelinin Oluş Zamanına Göre Sınıflandırma

Dil öncesi işitme kaybı , Dil sonrası işime kaybı

3. İşitme Engelinin Oluş Yerine Göre Sınıflandırma

İletim Tipi İşitme Kaybı, Duyusal - Sinirsel Tip İşitme Kaybı, Karma Tip İşitme Kaybı, Merkezi Tip İşitme Kaybı, Psikolojik İşitme Kaybı

4. İşitme Engelinin Sebebine Göre

5. İşitme Engelinin Süreğenliğine göre

2.1.3.4.Görme Yetersizliği

Görme yetersizliği olan birey: Görme gücünün kısmen ya da tamamen kaybindan dolayı özel eğitim ve destek eğitim hizmetine ihtiyacı olan bireyi ifade eder(31.05.2006 tarih ve 26184 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (Değişiklik: 21.7.2012 / R.G. : 28360)).

Milli Eğitim Bakanlığı Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Alanında 2016 Yılında yayınladığı Görme Yetersizliği ve Kaynaştırma Eğitimi başlıklı modülüne göre görme yetersizliği aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır;

Sınıflandırma Düzeyi	Görme Düzeyi	Yetersizlikten Etkilenme Derecesi
Normal	Normal görme Normale yakın görme	Özel araçlar olmadan görevleri yerine getirebilir.
Az görme	Orta Düşük Çok düşük Köre yakın	Özel araçlarla görevleri normale yakın düzeyde yerine getirebilir. Görmeyle ilgili görevleri özel araçlar yardımıyla bile yavaş ve aralıklı olarak yapabilir. Ayrıntılı görme gerektiren işlerde güçlük yaşar, ayrıntılı görme gerektiren işlerin çoğunu yerine getiremez. Çevreden bilgi almak için diğer duylulara daha çok güvenir.
Kör	Kör	Hiç görme yoktur. Tamamıyla diğer duylulara bağımlıdır.

Çizelge 1: Tablo Milli Eğitim Bakanlığı Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Alanında 2016 Yılında yayınladığı Görme Yetersizliği ve Kaynaştırma Eğitimi başlıklı modülü Tablo 1.1:Görme Yetersizliğinin Sınıflandırılması 'dır.

2.1.3.5. Otizm Spektrum Bozukluğu

Otizm spektrum bozukluğu erken çocukluk çağında ortaya çıkan, sosyal-iletişimsel alanda yetersizlik, sınırlı, tekrarlayıcı davranışlar ve ilgi alanları ile seyreden bir bozukluktur (Megep otizm spektrum bozukluğu modülü, 2016).

Otizm algı bozukluğuna neden olan organik bir hasardır.Yunanca Autos anlamına gelmektedir. Değişik biçimde algılama, algıların beyinde farklı yorumlanması davranışlarda

farklılık doğurur, buna otizm denir, Bir başka deyişle : sosyal iletişim oluşmasını engelleyen bir gelişimsel bozukluktur (Güneş, 2005 :12 akt. Demir,E. ,2010).

Çevresel ve genetik nedenlere bağlı olarak otizm meydana gelmektedir.

DSM- IV 'de otistik bozukluğun tanı ölçütleri şunlardır;

A) En az ikisi birinci maddeden ve birer tanesi (2) ve (3) 'üncü maddelerden olmak üzere (1) , (2) ve (3) üncü maddelerden toplamda altı madde (yada altı maddeden daha fazla) bulunması,

(1) Aşağıdakilerden en ikisinin varlığı ile kendini gösteren toplumsal (sosyal) etkileşimde niteliksel bozulma:

a. Toplumsal etkileşimi sağlamak için yapılan el kol hareketleri, alınan vücut konumu , takınılan yüz ifadesi , göz göze gelme gibi bir çok sözel olmayan davranışta belirgin bir bozulmanın olması

b. Yaşıtlarıyla gelişim düzeyine uygun ilişkiler geliştirememe

c. Diğer insanlarla eğlenme, ilgilerini ya da başarılarını kendiliğinden paylaşma arayışı içinde olmama (örneğin, ilgilendiği nesnelere göstermeme, getirmeme ya da belirtmeme)

d. Toplumsal ya da duygusal karşılıklar vermeme

(2) Aşağıdakilerden en az birinin varlığı ile kendini gösteren iletişimde niteliksel bozulma:

a. Konuşulan dilin gelişiminde gecikme olması ya da hiç gelişmemiş olması (Buna el, kol ya da yüz hareketleriyle iletişimin yerini tutma girişimi eşlik etmektedir.)

b. Konuşması yeterli olan kişilerde, başkaları ile söyleşiyi başlatma ya da sürdürmede belirgin bir bozukluğun olması

c. Basmakalıp ya da yineleyici ya da özel bir dil kullanma

d. Gelişim düzeyine uygun çeşitli imgesel ya da toplumsal taklitlere dayalı oyunları kendiliğinden oynayamama

(3) Aşağıdakilerden en az birinin varlığı ile kendini gösteren davranış , ilgi ve etkinliklerde sınırlı,basmakalıp ve yineleyici örüntülerin olması:

a.İlgilenme düzeyi ya da üzerinde odaklanma açısından olağan dışı bir ya da birden fazla basmakalıp ya da sınırlı ilgi örüntüsü çerçevesinde kapanıp kalma

b. Özgül, işlevsel olmayan,alışlageldiği üzere yapılan gündelik işlere ya da törensel davranış biçimlerine sıkı sıkıya uyma

c. Basmakalıp ve yineleyici motor mannerizmler (örneğin ;parmak şaklatma, el çırpma ya da burma ya da karmaşık tüm vücut hareketleri

d. Eşyaların parçaları ile sürekli uğraşıp durma

B) Aşağıdaki alanların en az birinde, 3 yaşından önce gecikmelerin ya da olağan dışı bir işlevselliğin olması

1. Toplumsal Etkileşim
2. Toplumsal iletişimde kullanılan dil
3. Sembolik ya da imgesel oyun

C) Bu bozukluk Rett Bozukluğu ya da çocukluğun dezintegratif bozukluğu ile daha iyi açıklanamaz (Köroğlu,2005: 50-52 aktaran E. Demir, 2010)

2.2.Psikolojik Dayanıklılık

2.2.1.Tanımlar

Aşırı derecede yoksun kalma, ciddi tehlikelere ve büyük streslere maruz kalma gibi travmatik durumlar insana zarar vermesine ve acı çekmesine neden olsa da, bazı insanlar bu sıkıntılı durumları yönetebilir ve tamamen iyileşme gösterebilir. Bu eşsiz yetenek psikolojik dayanıklılık olarak adlandırılmaktadır (Truffino, 2010 aktaran Bildirici, 2014).

Psikolojik dayanıklılık (resilience), bir zorluk durumuyla karşılaşıldığında bu durumdan daha güçlü bir şekilde çıkmayı, kriz durumunda gelişim göstermeyi ve dayanıklı olmayı sağlayan aktif bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Walsh, 2006 aktaran Kaner vd. 2011)

Psikolojik dayanıklılık, stres ya da zorluk içeren bir durumun üstesinden gelmek ya da çevresel risklere karşı direnç göstermek amacıyla kullanılan, ciddi riskler içeren yaşantıların ve bu yaşantılara rağmen elde edilen olumlu psikolojik sonuçların birleşimiyle ilgilenen etkileşimli bir kavramdır (Rutter, 2006 aktaran Bayraklı , 2010).

Psikolojik dayanıklılıkla ilgili çalışmalarda öncü bir araştırmacı olan Garmezy'e (1993) göre, psikolojik sağlamlık toparlanma gücünde gizlidir ve bireyin yaşadığı stresli olaydan önce zaten kendisinde varolan yeteneklere ve davranış şekillerine tekrar dönebilme yetisidir (Bayraklı, 2010).

Silliman (2004) ,psikolojik dayanıklılığı yaşamdaki zorluklarla mücadele etmek için bireyin güçlerini geliştirme kapasitesi olarak tanımlamıştır (Tümlü, 2012).

Atkinson, Smith, Bem ve Nolen-Hoeksema (1999) ise psikolojik olarak dayanıklı kişileri , strese karşı dirençli kişiler olarak tanımlar (Tümlü, 2012).

Earvolino-Ramirez (2007) psikolojik dayanıklılığı hastalıktan, depresyondan, değişimlerden ya da kötü durumlardan çabucak iyileşme yeteneği; kendini toparlayabilme; incindikten, gerildikten sonra eski haline kolayca dönebilme; elastikiyet olarak tanımlamaktadır (Güngörmüş vd. ,2015).

Psikolojik dayanıklılık, kişinin engel, belirsizlik ve benzeri birçok olumsuz durumla baş etme ve başarılı olma yeteneğidir (Luthans F, Avey JB, Avolio BJ ,vd. aktaran Güngörmüş vd. ,2015).

Psikolojik dayanıklılık genel olarak bir başarı veya uyum sağlama sürecini ifade eder (Hunter 2001 aktaran Basım ve Çetin ,2011). Bu çerçevede bir travma, bir tehdit, bir trajedi veya ailesel ve ilişkisel sıkıntılar,ciddi sağlık problemleri, işyeri ve parasal sorunlar gibi önemli stres kaynaklarına karşı, psikolojik dayanıklılık kişinin uyum sağlama süreci olarak görülmektedir (Tusaie ve Dyer 2004 aktaran Basım ve Çetin, 2011). Diğer açıdan psikolojik dayanıklılık, zor yaşamsal tecrübeler karşısında kişinin kendisini toparlama gücü (Garmezy 1991 aktaran Basım ve Çetin, 2011) veya değişimin ya da felâketlerin başarılı biçimde üstesinden gelme yeteneği olarak da tanımlanmaktadır (Wagnild ve Young 1993 aktaran Basım ve Çetin, 2011).

Psikolojik dayanıklılık, karşı karşıya kalınan gerçekler karşısında algılanarak fark edilen, öğrenilen ve gelişimsel süreç içeren bir olgu olmaktadır (Masten ve ark.1990 aktaran Basım ve Çetin ,2011).

Tanımları incelediğimizde farklı tanımlar olmakla birlikte psikolojik dayanıklılığın farklı yönlerine vurgular yapılmıştır. tanımlara bakıldığında psikolojik dayanıklılıkla ilgili risk faktörleri , koruyucu faktörler ve olumlu sonuçlar olmak üzere üç ana grup faktörlere vurgu yapılmaktadır.

2.2.2.Psikolojik Dayanıklılığı Etkileyen faktörler

2.2.2.1.Risk Faktörleri

Psikolojik dayanıklılık, sadece kişi bir tür risk ya da zorluk yaşadığı zaman tanımlanabilir. Belirgin bir risk durumunun olmadığı koşullarda yasayan çocuklara “yeterli ya da yetkin”, “uyumlu” ya da sadece “normal” denilebilir, fakat bu çocuk ya da ergenler için “psikolojik dayanıklılık” olgusundan bahsedilemez (Masten ve Reed, 2002 aktaran Gizir, 2007).

Literatürdeki psikolojik dayanıklılık ile ilgili öncü çalışmalardan bir olarak kabul edilen Kauai çalışmasında, yoksulluk, düşük sosyoekonomik düzey, aile içi şiddet, annenin eğitim düzeyi, genetik bozukluklar ve ebeveynlerin patolojik belirtiler göstermesi risk faktörleri olarak değerlendirilmiştir (Werner, 1989 aktaran Kararımak, 2006).

Masten ve Coastworth (1998), aile içi şiddet, savaş, ve anne-baba ölümünü önemli risk faktörleri olarak sıralarken; bir başka çalışmada (Fonagy ve ark., 1994) nükleer felaketlerin risk faktörleri arasında sıralanması gerektiğini vurgulanmıştır(Kararımak, 2006).

Masten ve Reed'e (2002) göre risk faktörleri sıklıkla eş zamanlı olarak ortaya çıkarlar ve bir birikime yol açarlar (Kararımak, 2006).

Garmezzy (1987), ne kadar çok risk faktörü söz konusuysa, bireyin o kadar fazla risk altında olduğu fikrini savunmuş ve çalışmasında düşük sosyoekonomik düzeyden gelen ve az koruyucu özellikler taşıyan ailelerde yetişen çocukların daha çok stresli yaşam olaylarına maruz kaldıklarını bulmuştur. Bunun sonucu olarak zihinsel kapasitelerinin düşük olduğunu ve çeşitli alanlarda daha az yetenek ve beceri gösterdiklerini ileri sürmüştür (Kararımak, 2006).

Kişiyile ilgili risk faktörleri; düşük zekâ düzeyi, kaygılı bir mizaç, sağlık problemleri yaşama, bireyin kendine güveninin az olması, benlik saygısının düşük olması, etkili başa çıkma mekanizmalarını kullanamaması, bireyin kendini kontrol etme yeteneğinin az olması, kendini etkili bir biçimde ifade edememesi, agresif kişilik yapısına sahip olunması ve uyumsuz davranışlar sergilenmesini ifade eder (Tümlü, 2012).

Aile ile ilgili risk faktörleri; ailevi hastalıklar, ebeveynlerin boşanması, tek ebeveyne sahip olma, ebeveyn-çocuk arasında sağlıklı ilişkilerin kurulamaması, sert ya da tutarsız disiplin anlayışı, kardeşler arası olumsuz ilişkiler, aile içi şiddet, ailede ihmali ve istismarı içerir (Tümlü, 2012).

Toplumsal risk faktörleri ise; düşük sosyo-ekonomik düzeyi, evin, okulun ya da diğer hizmetlerin yetersizliğini, toplumsal olumlu rol modellerinin eksikliğini, madde kullanımını, göç ve işsizlik gibi toplumsal olayları ile şiddetin yaşandığı çevre içinde bulunmayı kapsar (Tümlü, 2012).

2.2.2.2.Koruyucu Faktörler

Masten (1994), koruyucu faktörlerin ve risk faktörlerinin iki zıt kutup olduğunu ve psikolojik dayanıklılık becerisi artarken stresin azaldığını tartışmaktadır (Kararımak, 2006).

Psikolojik olarak sağlam çocuklar zorluklarla başa çıkmada gizil güçleri gibi “içsel” ve sosyal destek gibi “dışsal” kaynakları kullanırlar. Psikolojik dayanıklılık literatüründe, bu kaynaklar “içsel ve dışsal koruyucu faktörler” olarak adlandırılmaktadır. Örneğin, olumlu kişilik özellikleri, bireysel koruyucu faktörler kategorisinde sıralanmaktadır. Koruyucu faktörlerin, risk durumlarının ortaya çıkardığı olumsuz etkileri azalttığı ve uyum sürecini hızlandırdığı düşünülmektedir. Ayrıca içsel ve dışsal koruyucu faktörler, risk altındaki kişinin, gelecekte yaşayabileceği olumsuz yaşantıların olasılığını da azaltmaktadır (Kararımak, 2006).

Özgüven, zeka, iç kontrol odağı, akademik beceriler ve problem çözme becerileri (Kohler, 1993), geleceğe dair olumlu ve iyimser bakış açısı (Murray, 2003), olumlu ruh hali ve mizah anlayışı (Vanderpol, 2002) bireyden kaynaklanan koruyucu faktörler olarak

sıralanmaktadır. Bu alanda, önde gelen araştırmacılardan biri olan Garnezy (1987) yaptığı çalışmasında yüksek zeka, yüksek sosyo-ekonomik düzey, aile ilgili olumlu algılar (anne-baba ve çocuk arasındaki olumlu ilişki, aile içinde etkili iletişim, anne-baba olma becerisi) ve sosyal becerilere sahip olmayı bireyin psikolojik dayanıklılığını artıran koruyucu faktörler olarak sıralamıştır. Bir başka öncü araştırmacı Werner (1989), psikolojik dayanıklı bireylerin koruyucu faktör olarak değerlendirilen kişisel özelliklerin ortalama bir zeka, dil öğrenme ve okuma yeteneği, iç kontrol odağı ve sosyalleşme olarak listelemektedir (Kararımak, 2006).

Koruyucu faktörler, bireysel özellikler, ailesel ve çevresel faktörler ya da bu boyutların etkileşiminden kaynaklanan durumları içerebilir. Önemli olan, bu boyutlardan hangisinin varolduğuna bakılmaksızın, 'koruyucu faktörlerin varolan riski ne şekilde azalttığı, durdurduğu ve hatta önlediğinin saptanmasıdır' (Greene ve Conrad, 2002, s. 34 aktaran Gizir, 2007). Dolayısıyla, psikolojik sağlamlık araştırmalarında koruyucu bireysel, ailesel ve çevresel özelliklerin incelenmesi, risk altındaki bazı bireylerin diğerlerine göre neden daha sağlıklı ve başarılı bir uyum gösterdiklerinin açıklanabilmesi yönünden büyük önem taşımaktadır (Masten ve Reed, 2002 aktaran Gizir, 2007).

İlgili literatür incelendiğinde, psikolojik dayanıklılık çalışmalarında birçok farklı yaş grupları, farklı kültürler ya da değişik risk alanları incelenmiş olmasına rağmen, kuramsal ve görgül çalışmaların büyük çoğunluğunda pek çok ortak bireysel, ailesel ve çevresel koruyucu faktör tanımlanarak bu faktörlerin risk altında nasıl işlev gördükleri ayrıntılı olarak belirtilmiştir (Kumpfer, 1999; Luthar, 1999; Luthar ve ark., 2000; Mandleco ve Peery, 2000; Greene ve Conrad, 2002; Masten ve Reed, 2002; Luthar, 2003 aktaran Gizir, 2007).

2.2.2.2.1. Bireysel koruyucu faktörler

Psikolojik dayanıklılık ile ilişkili olduğu belirlenen diğer bireysel faktörler sırasıyla *zeka* (intelligence) (Werner ve Smith, 1982, 1992; Kandel ve ark., 1988; Masten, Morison, Pellegrini ve Tellegen, 1990; Masten ve ark., 1999), *kolay mizaç* (easy temperament) (Wyman, Cowen, Work ve Parker, 1991; Werner ve Smith, 1992; Gordon ve Song, 1994; Smith ve Prior, 1995; Kirby ve Fraser, 1997; Green ve Conrad, 2002), *iç kontrol odağı* (internal locus of control) (Luthar, 1991; Luthar ve Zigler, 1991; Cowen ve ark., 1992; Werner ve Smith, 1992; Cowen, Wyman, Fagen ve Work, 1999), yüksek *benlik saygısı* (self-esteem), *özyetkinlik* (self-efficacy) ve bunlarla bağlantılı olarak *öz farkındalık* (self-awareness) (Werner ve Smith, 1992; Masten, 1994; Kumpfer, 1999; Luthar, 1999; Masten ve ark., 1999; Mandleco ve Peery, 2000; Olsson, Bond, Burns, Vella-Brodrick ve Sawyer, 2003), *özerklik* (autonomy) (Benard, 1991, 1993; Gordon ve Song, 1994; Martinek ve Hellison, 1997), *etkili problem çözme becerilerine sahip olmak* (problem-solving ability) (Werner, ve

Smith, 1982; 1992; Felsman ve Vaillant,1987; Benard, 1991; Luthar, 1991; Rutter ve Quinton, 1994), *iyimserlik ve umut* (optimism and hope) (Martinek ve Hellison, 1997; Kumpfer, 1999) ve *sosyal yeterlik* (social competence) (Benard, 1991; Luthar, 1991; Chen, Li, Li, Li ve Liu, 2000) olarak belirlenmiştir (Gizir, 2007).

Ayrıca, psikolojik dayanıklı çocuklar ve ergenler arkadaşları ve diğer insanlarla olan iliksilerinde daha aktiftirler ve çevrelerinin olumlu ilgisini çekerler (Werner ve Smith, 1982; Garmez ve Masten, 1986; Rutter, 1990; Bernard, 1991 akt. Gizir, 2007). Psikolojik olarak dayanıklı çocuklar ve ergenler daha mutlu bireyler (Kumpfer, 1999 aktaran Gizir, 2007) olarak nitelendirilmekle birlikte, mizah ve espri anlayışları da üst düzeydedir (Masten, 1986 akt. Gizir, 2007). Bunların yanı sıra sağlam çocuk ve ergenlerin diğerlerine göre daha sağlıklı, daha az çocukluk hastalığı geçirmiş, fiziksel olarak güçlü, uyku ve yeme örüntüleri daha düzenli olan bireyler oldukları belirlenmiştir (Werner ve Smith, 1982, 1992; Kumpfer, 1999; Mandlco ve Perry, 2000 akt. Gizir, 2007).

2.2.2.2.2. Ailesel koruyucu faktörler

Ailenin gelir düzeyinin iyi olması, ebeveynlerin iyi ebeveyn özellikleri sergileyebilmesi, anne- babanın yakın ilişkisi, aile bağlarının kuvvetli olması (Masten ve Coasworth,1998 aktaran Bildirici, 2014).

2.2.2.2.3. Çevresel Koruyucu Faktörler

Aileden olmayan bir yetişkin ile olumlu ve samimi bir ilişki, eğitimi iyi okullarda eğitim alma ve sosyal bir çevreye sahip olma gibi etmenler koruyucu çevresel faktörlerdir(Masten ve Coasworth,1998 aktaran Bildirici, 2014).

Ev dışında ilgili ve destek olan, sosyal destek sağlayan bir yetiksinin varlığının yüksek risk altındaki çocuklar ve ergenler için koruyucu bir faktör olduğu belirtilmiştir (Werner ve Smith, 1982; 1992; Benard, 1991; Grizenko ve Pawliuk, 1994; Gordon ve Song, 1994; Gilligan, 2000;Smokowski, Reynolds ve Bezruczko, 2000 aktaran Gizir, 2007).

Çocuk ya da ergenlerin akranları arasında kabul görmesi ve akranlarından destek alması da psikolojik dayanıklılığa etki eden önemli bir çevresel faktördür (Werner ve Smith, 1992; Criss ve ark., 2002 aktaran Gizir, 2007) ve psikolojik dayanıklılığa sahip olduğu belirtilen ergenlerin çoğunun kendi akranları arasında arkadaşları ve sırdaşları olduğu belirtilmiştir (McWhirter, McWhirter, McWhirter ve McWhirter, 1998 akt. Gizir, 2007).

Çevre ve toplumun sunduğu kaynak ve olanakların çeşitliliği ve çokluğu da önemlidir (Mandleco ve Perry, 2000 aktaran Gizir, 2007). Kaliteli okullar (Masten, 1994; Gordon ve Song, 1994 aktaran Gizir, 2007), dini organizasyonlar(Werner ve Smith, 1992; Gordon ve Song, 1994 aktaran Gizir, 2007), destek hizmeti sağlayan kurumlar ve önleyici programlar

(Luthar ve Zigler, 1991; Dearden, 2004 aktaran Gizir, 2007), sağlık kuruluşları, çocuk bakım merkezleri, mesleki eğitim olanakları, spor, kùltür, sanat ve eğlence olanakları vb. gibi (Wang ve ark., 1994 aktaran Gizir, 2007) çevresel ve toplumsal kaynakların varlığı da çeşitli risk altındaki çocukların psikolojik sağlımlıklarını artırmaya katkıda bulunmaktadırlar (Gizir, 2007).

2.2.2.3. Olumlu Sonuçlar

Psikolojik dayanıklılıđın diđer bir boyutu olan uyum durumları yada olumlu sonuçlar , bireyin zorluk oluřturan duruma karřı tekrar eski psikolojik iyi olma dűzeyine dűnmesini yeni duruma uyum sađlamasını ifade eder.

Masten ve Reed (2002), olumlu sonuçları belirleyen bu ۆlütleri/değişkenleri aşağıdaki verildiği gibi belirtmişlerdir (Tümlü, 2012) :

- Geliřim gűrevlerinin yerine getirilmesi
- Akademik basarının olması
- Olumlu sosyal ilişkiler/ sosyal yeterliğin olması
- Suça yűnelik davranıřlardan uzak durulması
- Psikolojik sağlığın olması
- Duygusal problemlerin ya da semptomların az olması
- Mutlu olunması
- Okula devam edilmesi
- Yaşa uygun spor yapılması
- Sosyal yardım çalışmalarına katılınması
- Ders dışı etkinliklerin içinde yer alınması
- Kurallara uygun davranıřlar gűsterilmesi
- Arkadařları tarafından kabul gűrűlmesi ve yakın arkadařlık iliřkileri kurulması
- Psikopatolojinin bulunmaması
- Psikososyal uyum bileşiğinin olması
- Kendini kabul etmesi ve uyumlu olması
- Yasam doyumunu
- İyilik hali

2.2.3. Psikolojik Dayanıklılık Modelleri

2.2.3.1. Kobasa'nın Arabuluculuk Modeli (The Mediational Model)

Kobasa'ya (1979) göre psikolojik dayanıklılık, zorluk durumunun olumlu bir şekilde ve bir fırsat olarak anlamlandırılmasını ve aktif başa çıkma stratejilerinin kullanılmasını sağlar. Zorluk durumundan kaçmak yerine problem çözmeye ve destek aramaya odaklanmayı sağlar. Böylece olumsuz sonuçlanabilecek bir olay olumlu bir deneyime dönüşür. Zorluk durumunun olumlu bir şekilde anlamlandırılması ve aktif başa çıkma stratejileri de bireyin iyi olma durumu üzerinde etkili olarak yılmaz olmayı sağlar. Psikolojik dayanıklılık, fiziksel ve psikolojik sağlık açısından yılmaz olmayı ifade eder. Psikolojik dayanıklı insan, yaşanan olayların kontrol edilebileceğine dair bir inanca sahiptir, yaşam etkinliklerinin bir parçası olduğunu hisseder ve değişimi, gelişim göstermenin bir yolu olarak görür (Bayraklı, 2010).

2.2.3.2. Brown ve Rhodes'un Kuramsal Modeli: Psikolojik Dayanıklılığın Besleyen Faktörleri Bütünleştirme ve Uyum Gösterme Süreci (The Process of Integrating and Adapting to Factors That Promote Resiliency)

Brown ve Rhodes (1991) risk altındaki gençlerde psikolojik dayanıklılığın hangi faktörler tarafından nasıl ve niçin beslendiğini bir modelle açıklamaktadırlar. Bu modele göre psikolojik dayanıklılık, işlev bozukluğundan kaçmaktan çok işlev bozukluğunun ardından gelen bir uyum durumunu ifade eder. Modelde dokuz unsur vurgulanmaktadır: Stres kaynakları, çocukluk dönemi boyunca karşılaşılan stresli durumları ifade eder. Çocukların etkili bir şekilde başa çıktığı stres kaynakları olduğu gibi stres karşısında incinir oldukları zamanlar da olmaktadır. İncinir oldukları bu durumlarda çocuklar daha önceki deneyimlerini, içinde buldukları çevrenin koşullarını ve kendi kişisel özelliklerini gözden geçirerek yaşadıkları zor durum ve olası çözüm yollarıyla ilgili bir değerlendirmede bulunurlar (faktörlerin değerlendirilmesi). Zorluk durumunun üstesinden nasıl geleceği konusunda kendisine yol gösterilen ve olumlu bir aile ortamında büyüyen yani olumlu aile yaşantılarına sahip olan çocuk, bir zorluk durumuyla başa çıkmada bu yaşantılardan yararlanır. Ailedeki olumlu yaşantılar, güçlük durumunun üstesinden gelmeyi sağlarken, olumsuz yaşantılar bunu engeller. Yaş, cinsiyet, sağlık durumu, zekâ, özel gereksinimler, güçlü ve zayıf yönler gibi kişisel özellikler ile ev dışındaki okul, iş, ilişkiler ve sorumlulukları kapsayan çevresel koşullar çocukların karşılaştıkları durumlara nasıl uyum sağladıkları üzerinde etkilidir. Aile yaşantıları, kişisel özellikler ve çevresel koşullar bir araya gelerek çocukların duruma nasıl uyum sağlayacaklarını belirler. Olumlu bir ev ortamı, yüksek zekâ düzeyi, olumlu bir rol modeli, güçlü dini inançlar, vb. destek mekanizmaları sayesinde bazı çocuklar zorluklarla daha kolay bir şekilde başa çıkar ve bu durum onları incinmez kılar. Kimi durumlarda

çocuklar zorlukları aşmak için gerekli olan yolları bulmada güçlük çekerler. Böyle durumlarda, işlev bozukluğuna yol açan ailevi sorunlar, tehlikeli bir semtte yaşama, özgüven eksikliği gibi faktörler, psikolojik dayanıklılığın ortaya çıkmasını sağlayacak faktörlere ağır basar. Psikolojik olarak dayanıklı çocuklar, psikolojik dayanıklılık özelliğini kazanmadan önce işlev bozukluğu durumunu yaşarlar. Ardından, işlev bozukluğuna yol açan faktörleri psikolojik dayanıklılığı sağlayacak şekilde yeniden düzenlerler (örn; daha istikrarlı bir ev ortamının oluşması, başka bir semte taşınmak, uzman yardımı almak, vb.) (Brown ve Rhodes, 1991 aktaran Bayraklı, 2010).

2.2.3.3. Masten'in Risk ve Psikolojik Dayanıklılık Modeli (Model of Risk and Resilience)

Bu modele göre etkili anne-babalık çocukların karşılaştığı riskler ve sahip oldukları kaynaklar ile elde ettikleri olumlu sonuçlar arasında arabuluculuk rolü üstlenir. Başka bir deyişle, risk karşısında çocuğun olumlu sonuçlar elde edip edemeyeceği anne-babaya bağlıdır. Etkili anne babalık, risklerin yol açabileceği olumsuz etkileri hafifleterek ya da çocuğun sahip olduğu olumlu özellikleri pekiştirerek çocukta olumlu sonuçların ortaya çıkmasını sağlar. Yaşamlarında onlara destek veren anne-babanın varlığı, anne-babanın çocuğu motive etmesi, olumlu bir benlik algısı ve çocuğun sahip olduğu bilişsel özellikler sonucun nasıl olacağını etkiler. Psikolojik dayanıklılık, olağanüstü bir olgu olmaktan çok insanın olağan uyum sürecinde görülen ve yaygın olarak karşılaşılan bir olgudur (Masten, 2001 aktaran Bayraklı, 2010).

2.2.3.4. Kumpfer'in Psikolojik Dayanıklılığın Çatısı Modeli (Resilience Framework)

Antik çağ Yunan tıp anlayışına göre hastalık, bireyin dünyasıyla uyum içinde olmamasından kaynaklanmaktadır. Akıl, beden ve bireyin dünyasında sahip olduğu güzellikler sağlıklı olmaya katkıda bulunmaktadır. Bu modelde, çocuğun kişisel güçleri, aile içi ya da kişiler arası dinamikler ile çevresel ya da toplum temelli stres kaynakları olmak üzere üç çeşit psikolojik dayanıklılık süreci ele alınmaktadır. Psikolojik dayanıklılığı geliştirmenin en önemli yollarından biri, yaşamda bir amaca sahip olmak ya da var oluşa bir anlam yüklemektir (Kumpfer ve Summerhays, 2006 aktaran Bayraklı, 2010).

Çocuklara tercih yapma şansı tanınarak çevreyi değiştirmeleri sağlanabilir. Bilişsel yeniden yapılandırma yoluyla stres yaratan durumla ilgili ilk düşünceler ve algılar değiştirilerek ya da zorluk durumuna yeni anlamalar yüklenerek başka bir deyişle "limonları kullanarak limonata yapılabileceği" öğretilerek zorlukların üstesinden gelinebilir. Çocuklar manevi (yeteneklerin, biricikliğin, içsel kontrol odağının ve yaşamın amacının

desteklenmesi), bilişsel (benlik saygısının desteklenmesi, akademik becerilerin ve bilgilerin kazandırılması), davranışsal (model olma, davranışsal yeterliliği pekiştirme), duygusal (duyguları ifade etme, ruh halinin kontrol edilmesine model olma, pekiştirme) ve fiziksel (sağlıklı olmayı ve sağlıklı tercihler yapmayı öğretme ve pekiştirme) olmak üzere beş alanda desteklenerek psikolojik dayanıklı bireyler olmaları sağlanabilir (Kumpfer ve Summerhays, 2006 aktaran Bayraklı, 2010).

2.2.4. Psikolojik Dayanıklılıkla İlgili Araştırmalar

2.2.4.1. Yurt İçindeki Araştırmalar

Bayraklı (2010) tezinde; Ankara İlinde 2008-2009 Eğitim ve Öğretim Yılı 2. döneminde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi genel ilköğretim okullarının kaynaştırma sınıflarında eğitim gören engeli olmayan, yine bu okullara devam eden zihinsel engelli kaynaştırma öğrencilerinin, eğitim uygulama okulu ve özel özel eğitim kurumlarına devam eden zihinsel engelli öğrencilerin annelerinden veriler toplanmıştır. Ölçme araçları 450 tane zihinsel engeli olan ve 450 tane engeli olmayan öğrencinin annelerine ulaştırılmış fakat 572 tanesinden geri dönüt alınmıştır. 234 engeli olmayan 257 zihinsel engeli olan toplam 491 ölçme aracı üzerinden değerlendirme yapılmış geriye kalan ölçekler ise ölçek maddelerinin 2/3 sinin boş bırakıldığı için dikkate alınmayarak elenmiştir.

Annelere Kişisel Bilgi Formu, Anne Yılmazlık Ölçeği, Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği ve Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği uygulanmıştır.

Elde edilen verilerin istatistiksel çözümlenmelerinde yapısal eşitlik modellerinden biri olan yol analizi kullanılmıştır. Gözlenen değişkenlerin örtük değişkenleri ne oranda temsil ettiğini saptamak amacıyla önce doğrulayıcı faktör analiziyle ölçme modelleri doğrulanmıştır. Daha sonra, ölçme modelleri tarafından doğrulanan yapılar arasındaki ilişkileri araştırmak için iki alternatif ve bir temel yapısal model test edilmiştir. Analizler sonunda, birinci ve ikinci alternatif modeller doğrulanmamıştır. Doğrulanan temel model ise iki kısımdan oluşmaktadır. Bunlardan ilkinde zihinsel engelli ve engelli olmayan çocuklu annelerde sosyal desteğin niceliğinin problem odaklı başa çıkma ve psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkisi ile problem odaklı başa çıkmanın psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkisi incelenmiştir. İkinci kısımda ise sosyal desteğin niteliğinin problem odaklı başa çıkma ve psikolojik dayanıklılık üzerindeki etkisi ile problem odaklı başa çıkmanın yılmazlık üzerindeki etkisi incelenmiştir. Model her iki anne grubunda da doğrulanmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise, her iki grupta da sosyal desteğin niceliği ve niteliğinin problem odaklı başa çıkmayı olumlu yönde ve orta düzeyde, yılmazlığı ise düşük ve olumlu yönde ve son olarak problem odaklı başa

çıkmanın yılmazlığı olumlu yönde ve yüksek düzeyde etkilediği görülmüştür (Bayraklı, H. 2010).

Taşdemir (2013) tezinde görme engelli öğrencilerinin annelerinin yılmazlık özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma İstanbul İli Üsküdar İlçesi Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Türkan Sabancı Görme Engelliler İlköğretim Okulu ve Sarıyer İlçesine bağlı Veysel Vardar Görme Engelliler İlköğretim Okulu'nda öğrenim gören öğrenci annelerinden 305 öğrenci annesi üzerinde yapılmıştır.

Özbay ve Aydoğan (2013) araştırmalarında nitel bir çalışma yöntemi kullanmış ve 6 çift olmak üzere 12 ebeveyn ile görüşme yöntemiyle veri elde etmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre aile yılmazlığına katkı sağlayan en önemli etkenlerin sosyal destek , maneviyat, sahip oldukları pozitif bakış açısı , aile içerisindeki birbirine bağlılıkları , esnek ve özgün olmaları olduğunu ortaya koymaktadır.

Bildirici (2014) tezinde özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin aile yükleri ile psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. İstanbul İli sınırları içinde yaşayan özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip toplam 106 anne ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonucuna göre; özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerin aile yükleri ile psikolojik dayanıklılıkları arasında istatistiksel olarak negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Annelerin eğitim durumlarına, eşlerinin eğitim durumlarına, ailenin aylık ortalama gelir düzeyine, engelli olan çocuğun tanısına, çocuğun özel eğitim dışında başka bir okula gidip gitmemesi durumuna göre aile yükü değerlendirme ölçeği puanları ve psikolojik dayanıklılık puanları farklılaşmaktadır (Bildirici, 2014).

Uçar (2014) araştırmasında İstanbul İli Avrupa Yakasında resmi özel eğitim okullarında görev yapan özel eğitim öğretmenlerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ve mesleki sosyal destek düzeyleri bazı değişkenler açısından incelenmiştir. Öğretmenlerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri ile mesleki sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi de araştırmanın bir boyutunu oluşturmaktadır. Araştırma 2012-2013 Yıllarında İstanbul İli Avrupa Yakasında ve farklı engel gruplarından öğrencilere hizmet veren 36 adet Resmi Özel Eğitim Okulu öğretmenlerinden oluşmaktadır. Örneklem yapılmamış tüm çalışma evreni araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya katılan 202 öğretmen katılmıştır.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında; Kadın özel eğitim öğretmenlerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri erkek özel eğitim öğretmenlerinden yüksektir, Evli özel eğitim öğretmenlerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri bekar özel eğitim öğretmenlerinden

yüksektir, özel eğitim alanı dışından mezun olan öğretmenlerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri özel eğitim alanından mezun olan öğretmenlerden yüksektir, özel eğitim öğretmenlerinden yaş arttıkça psikolojik dayanıklılık düzeyi de artmaktadır, özel eğitim uygulama merkezinde çalışan öğretmenlerin mesleki sosyal destek düzeyleri özel eğitim mesleki eğitim merkezinde çalışan öğretmenlerden daha yüksektir sonuçlarına ulaşılmıştır.

Turgut (2014) tezinde 7-17 yaş arasında normal gelişim gösteren ve özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip aile bireylerinin psikolojik iyi olma halleri ve başa çıkma yöntemlerinin çocuğun yaşı, cinsiyeti, anne-baba cinsiyeti, özel gereksinim türü, anne ve babanın eğitim seviyesi ve yaşı gibi değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma 7-17 yaş arası özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip 90, 7-17 yaş arası normal gelişim gösteren çocuğa sahip 90 ebeveyn olmak üzere toplam 180 ebeveyn üzerinde yapılmıştır. Denekler gönüllü kişilerdir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında; özel eğitim gereksinimli çocuğa sahip aile bireyleri ve normal gelişim gösteren çocuğa sahip aile bireyleri arasında Başa Çıkma yöntemleri açısından bakıldığında anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Çocuğun özel gereksinimli olup olmamasına göre aile bireylerinin başa çıkma yöntemleri farklılaşmaktadır. Psikolojik iyi olma açısından sonuçlar, normal gelişim gösteren çocuğa sahip aile bireyleri ile özel gereksinimli çocuğa sahip aile bireyleri arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Çocuğu özel gereksinimli olan aile bireyleri normal gelişim gösteren aile bireylerinden daha fazla belirti göstermektedir.

2.2.4.2. Yurt Dışındaki Araştırmalar

Mccue (2011) araştırmasında hafif zihinsel yetersizliği olan bireye sahip düşük gelirli Afrika Kökenli Amerikan ailelerin psikolojik dayanıklılığını ve yaşam deneyimlerini belirlemek ve teori oluşmayı amaçlamıştır. On iki bireysel ve dört aile grup görüşmeleri bir dizi yapılmış ve veriler gerekçeli teori metodolojisi kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırmaya katılan ailelerin paylaşılan inançları, iletişim tarzları ve yaşanan olumsuzluklara yükledikleri anlamlandırmalar ile teori tasvir edilmiştir. Teori üç büyük boyutlarda oluşturulmuştu bunlar; kapsayıcı inançlar, işbirlikçi iletişim ve olumlu anlam vermedir.

Model; nasıl bir aile yapısı olması gerektiğini inançları, iletişim yaklaşımları ve olumsuzluklara yeniden çerçeve çizme yaklaşımlarının aile sonuçları açısından açıklamaktadır.

Kaur (2015) makalesinde araştırmacı zihinsel engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılığını incelediği araştırmasında zihin engelli çocuğu olan ailelerin uzun vadede

çocuğun yetiştirilmesinde sorunlar yaşadığını ve bu sorunların çözümü için ailenin desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Sosyal aidiyet duygusu, kabul hissi, çocuklarının da toplumda diğer çocuklar gibi görülmesi gibi çözümlerin zihin engelli bireye sahip ailelerin psikolojik dayanıklılığını yükselteceğini öne sürmektedir.

Budds (2010) tezinde Hristiyan otistik çocuğu olan ailelerin psikolojik dayanıklılık ve başa çıkma stratejilerine odaklanarak böylesi çocuklarla çalışan eğitimcilere muhtemel fırsatlar sunmaktadır. Literatür gözden geçirildiğinde bu alanın ihmal edilmiş olduğu ve bu alanda çalışanlar için etkileri olan bir çalışma olduğu bu araştırmada ortaya konulmuştur.

Hristiyan inancına mensup otistik çocuğu olan ailelerin dini inançları, kiliseye gitme sıklıkları ve dua etmelerini çok stresli koşullarda önemli bir başa çıkma desteği sağladığı belirtilmiştir. Bu çalışmada araştırmacı öğrencilerin eğitimsel planlamalarında Hristiyanlık inancına göre nasıl bir eğitsel düzenleme gereklidir sorusuna yanıt aramıştır.

Bu araştırmadan elde edilen bilgiler otistik çocuğu olan Hristiyan ailelerin otistik çocuklarının eğitim hayatlarında çocuklara yardımcı olacak düzenlemelerin yapılması için aile ve profesyoneller arasındaki iş birliği açısından önemli bilgiler ortaya konulmuştur.

Willis (2006) tezinde araştırmacı mevcut psikolojik dayanıklılık modellerini aktarmış ve bu modellere alternatif otistik çocuklar ve aileleri için bir psikolojik dayanıklılık modeli oluşturmuştur. Mevcut psikolojik dayanıklılık modelleri otizmin sebep olduğu patalojiyi önlemek ya da azaltmaya yönelik sunulan alternatif psikolojik dayanıklılık modeli (TRMA) otizm uygulamaları ve psikolojik dayanıklılıkla ilgili modelleri birleştirecek uygulamalara yer vermiştir. Araştırmada örnekler sunulmuştur. Bu uygulamadan çıkan sonuçlar tartışılmış sonraki araştırmalar öneriler verilmiştir.

Van Riper, Ryff ve Priadham (1992) Down Sendromlu çocuğu olan aileler ile engelli çocuğu bulunmayan aileleri, ailenin gösterdiği işlevler bakımından karşılaştırmış, iki grup arasında ailesel işlevleri yerine getirme bakımından önemli bir farklılık görülmediği, Down Sendromlu çocuğu olan ailelerin de yılmaz oldukları ve işlevlerini başarılı bir şekilde yerine getirdiklerini bulmuştur (Bayraklı, 2010).

Anne-babaların yılmazlığını etkileyen tutumlar ve başa çıkma mekanizmaları, içinde yaşadıkları toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve politik altyapısından etkilenmektedir. Li-Tsang, Yau ve Yuen (2001) bu düşünceden yola çıkarak gelişimsel yetersizliği olan çocuğa sahip anne-babaların, bu durumu başarılı bir şekilde idare etmelerini sağlayan tutumların, başa çıkma yöntemlerinin, kültürel ve sosyoekonomik etkenlerin neler olduğunu saptamak amacıyla bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonucunda bu anne-babaların olumlu, sosyal, kendine güvenen, çocuklarını kabul eden, çocuklarının gereksinimlerine yönelik

bilgiyi ve kaynakları aramaya istekli, üst düzey eğitime sahip, çocuklarının haklarını aramada aktif, hayata karşı daha olumlu tutumlar sergileyen, geçmişe bakmaktan ve gelecek ile ilgili kaygılanmaktan çok şimdiki zamana odaklanan, sorumluluk duyguları güçlü, yardım için beklemek yerine aktif bir şekilde yardım aramak gerektiğine inanan, aktif bir şekilde çocukları için gerekli olan bilgiyi, kaynakları ve uzman yardımını arayan, eşler arasında karşılıklı desteğin olduğu güçlü karı-kocalık ilişkilerine sahip anne-babalar oldukları sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca engel durumunun düzeyi ile anne-babaların kabul düzeyi arasındaki ilişkinin çok düşük olduğu bulunmuştur (Bayraklı, 2010).

Gardner ve Harmon (2002) zihinsel engelli çocuğa sahip annelerle yapılan mülakatlar sonucunda annelerin yılmaz olmalarını sağlayan özellikleri belirlemişlerdir: 1) çocukluk dönemlerinde annelerin sevilme, ait olma, kabul görme ve saygı duyulma gereksinimlerinin anne-babaları tarafından karşılanarak yaşama ilişkin olumlu bir bakış açısı geliştirilmeleri, 2) üzgün olma ve güçsüzlük duygusundan kabullenmeye giden bir sürecin yaşanması, 3) eş desteği, karar verme ve harekete geçme gücüne sahip olunması, 4) organize olmak, sosyal desteklerden yararlanmak, 5) bardağın dolu tarafını görmek, 6) birey olarak kendini önemsemek ve kendine zaman ayırmak, 7) ailenin diğer üyelerinin gereksinimlerini karşılamak ve 8) duruma olumlu anlamlar yüklemek (Bayraklı, 2010).

Heiman (2002), zihinsel/bedensel engeli olan ya da öğrenme güçlüğüne sahip çocuğu olan anne-babalarla yaptığı çalışmada, bu anne-babalarda yılmazlığın nasıl ortaya çıktığı sorusuna cevap bulmaya çalışmıştır. Bu amaçla ailenin engelli çocuğun doğumuna yönelik tepkileri, şu anla ilgili endişeleri ve destek kaynakları ile gelecekle ilgili beklentilerini belirlemeye yönelik soruların anne-babalara yöneltildiği görüşmeler yapmıştır. Araştırma sonucunda anne-babaların yılmaz bir şekilde davranmalarını sağlayan faktörler; a) aile, arkadaşlar ve uzmanlar ile açık bir şekilde görüşüp onlara danışmak, b) anne ve baba arasında birbirini destekleyici ve güçlendirici olumlu bir bağ oluşturmak, c) aile üyelerine yönelik yoğun bir şekilde devam eden eğitim, tedavi ve psikolojik destek sağlayabilmek, d) çocuklarına, aile ilişkilerine ve engel durumuyla başa çıkmaya yönelik olumlu anne-baba duygularına sahip olmak olarak ifade edilmiştir. Anne-babaların büyük bir bölümü bu olumlu duyguları sevgi, kabullenme, doyum sağlama, iyimserlik ve güçlü olma şeklinde ifade etmiştir. Sonuç olarak, bu çalışma, engelli bir çocuk büyütmenin yol açtığı maddi, manevi ve sosyal zorluklar ile aile içindeki çatışmalara rağmen ailelerin bu duruma yılmaz ve güçlü bir şekilde tepki verdiklerini göstermektedir (Bayraklı, 2010).

Chen (2017) araştırmasında duygusal zeka, algılanan sosyal destek ve psikolojik dayanıklılık özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 238 gündüzlü ve 258 yatılı orta okul

öğrencisi olmak üzere toplam 493 Çinli genç ile araştırma gerçekleştirilmiştir. İlk adım olarak Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin yapısal faktörleri analiz edilmiştir. Aileden ve arkadaştan alınan sosyal destek önemli bir değişken olarak bulunmuştur. İleriki analizler arkadaştan alınan sosyal desteğin etkisinin büyüklüğünün okul tipine bağlı olduğunu göstermiştir. Arkadaştan daha düşük sosyal destek algılayan öğrenciler için, gündüzlü okullardaki öğrencilerden yatılı okullardaki öğrenciler psikolojik dayanıklılık ve duygusal zeka özellikleri arasında daha sıkı bir pozitif deneyime sahiptir. Arkadaştan algılanan sosyal desteği ve duygusal zekası yüksek olan bireylerin psikolojik dayanıklılık seviyesi en yüksek olan bireyler olduğu araştırmada ortaya çıkan sonuçlardır. Bu araştırmanın klinik ve pratik uygulamaları gelecek araştırmalar için tartışılmıştır.

Zomerle (2015) araştırmasında pediatrik kanser deneyimi yaşayan aileleri incelemiştir. Bu araştırmanın sonuçlarının psikolojik dayanıklılığı artırıcı faktörleri ve çocuklarından biri kanser teşhisi almış ailelerin psikolojik dayanıklılıklarını artırma kapasitelerini anlamamıza katkı sağlayacağı ifade edilmiştir. Araştırma ilk olarak eşlerin sosyal destek deneyimleri ve sosyal desteğin uyum ve etkili başa çıkmaya katkısına odaklanmıştır. Araştırma ikinci olarak aile uyum faktörlerinin en ilgili olanlarını oluşturmayı ve bir aile psikolojik dayanıklılık modeli oluşturmaya odaklanmıştır.

Dokuz aileyi temsilen on yedi anne baba ile görüşme yapılmıştır. Fenomenolojik bir yaklaşımla analiz edilen verilere göre eşler arkadaşlarından ve ailelerinden aldıkları sosyal desteği ifade etmişlerdir. Ailelerinde pediatrik kanser teşhisi olan eşlerin uyum ve başa çıkmalarında eşlere yardım olup olmadığının belirlenmesi ve sosyal destek stillerini anlayabilmek için araştırma yapılmıştır. Analizlerden etkisiz bir sosyal destek teması ve etkili sosyal desteğin üç rehber prensibi ortaya koyulmuştur.

Araştırmanın ikinci odaklandığı konudaki bulgulara bakıldığında ise psikolojik dayanıklılığın, aile ilişkileri dinamikleri, eş faktörleri, kanser öncesi tecrübeler ve aşırı-ailesel desteğin önemli etkileşimi ortaya koyulmuştur.

Natural Family Resilience Model of Pediatric Cancer Modeli ile psikolojik dayanıklılığın özellikleri sunulmuştur. Bu araştırmada pediatrik kanserin zorlu deneyimleri ile ailelerin başarılı şekilde başa çıkabilmelerine yardımcı olan doğal, içsel ailenin güçlü yönlerinin tanımlanmasının önemi vurgulanmaktadır. Aile psikolojik dayanıklılığının risk ve koruyucu faktörlerden fazlası olduğu ifade edilmiştir. Aile psikolojik dayanıklılığı ile sosyal desteğin ilişkili olduğu ortaya koyulan modelde ifade edilmiştir.

2.3. Sosyal Destek Algısı

2.3.1. Tanımlar

Sosyal destek, genel olarak stres yaratan durumun olumsuz sonuçlarını azaltabilecek ve uyumsal yeterliği geliştirebilecek hizmetlerin bireyler ve/veya kurumlar yoluyla sağlanması olarak düşünülebilir (Kaner ve Bayraklı, 2009, aktaran Kaner, 2010).

Lambert, Lambert, Klipple ve Mewshaw (1989)'a göre sosyal destek kişiyi, hayatındaki değişkenlerin stres dolu etkilerinden korur ve kişinin sevildiğine, toplum tarafından kabul edildiğine olan inancını artırır (Çattık, 2015). Sosyal destek ile ilgili bir diğer tanım bireyin ihtiyaçları arasında yer alan ait olma, sevgi, takdir edilme, kendini gerçekleştirme gibi ihtiyaçların başka bireylerle kurduğu etkileşim sonucu tatmin etmesidir (Ekinci ve Ekici, 2003 aktaran Çattık, 2015).

Gottlieb (1983); sosyal desteği “sunulan kişi üzerinde duygusal ve davranışsal faydaları olan, sözel/sözel olmayan bilgi/tavsiye sunma, maddi olarak yardımda bulunma veya kişinin çevresindeki diğer kişilerle olan ilişkilerini sağlamlaştırması için destekleme” olarak tanımlamıştır (Çattık, 2015).

Sosyal destek (SD), bir insanın diğerine, problemlerini çözmesi ve kendini iyi hissetmesi için katkı sağlaması ve yardımcı olmasıdır (Akın, 2008 aktaran Aytaç, 2011).

Sosyal destek, “insanın stresli bir olaya egemen olmasını ve onunla başa çıkmasını kolaylaştıran sosyal çevreden gelen bir geri bildirimdir” (Erkan, 2003 aktaran Aytaç, 2011).

Genel olarak bireye çevresindeki insanlar tarafından yapılan yardım olarak açıklanan, sosyal destek; stres altındaki ya da güç durumdaki bireye çevresindeki insanlar (eş, aile, arkadaş) tarafından sağlanan maddi ve manevi yardım olarak tanımlanmaktadır (Coşkun ve Akkaş, 2009 aktaran Aytaç, 2011).

Sosyal destek, bireylere, gruplara, toplumsal bağlar kurarak ulaşma yönünde bir yaklaşımdır. Sosyal destek, zihinsel ve fiziksel sağlığın önemli bir göstergesidir ve insanın kendisiyle ilgilenildiğine, değer verildiğine ve o toplumun bir üyesi olarak kabul edildiğine inanmasını sağlayan bir süreçtir (Duyan, Duyan, Çifçi, Sevin, Erbay ve İkizoğlu, 2008 aktaran Aytaç, 2011).

Sosyal destek, bireyin ilgilenildiği, sevildiği, güvenildiği ve değer verildiği, karşılıklı bir yükümlülük ve iletişim ağı içerisinde olduğuna inandığı bir algı bütünüdür (Cobb, 1976; Akt. Dubow ve Ullman, 1989 aktaran Sivrikaya, 2012). Bir başka deyişle, sosyal destek, toplum, sosyal ağlar ve güvenilen arkadaşlardan sağlanan algılanan ya da gerçek maddi ve/ya manevi yardımdır (Lin, 1986; Akt. Zimet, Dahlem, Zimet ve Farley, 1988 aktaran Sivrikaya, 2012). Thoits (1986) ise sosyal desteği, stres altındaki bir kişiye, aile üyeleri, yakın

arkadaşlar, komsular ve is arkadaşları gibi anlamlı bir çevreden sağlanan araçsal, duygusal ve bilgi düzeyindeki yardımların toplamı biçiminde tanımlamıştır (Elçi, 2004 aktaran Sivrikaya, 2012).

Sosyal destek, toplum, arkadaş, geniş aile ve eş tarafından sunulabilmektedir (Guralnick, Hammond, Neville ve Connor, 2008 aktaran Sivrikaya, 2012). Sosyal destek, her türlü yaşam durumunda her bir birey açısından gereksinime yönelik doyumun sağlanmasında olduğu gibi biyo-psiko sosyal iyilik halinin güçlenmesi, korunması ve devamının sağlanması bakımından da son derece önemli bir yere sahiptir (Özkan, 2002 aktaran Sivrikaya, 2012). Sosyal desteğin, fizik ya da ruhsal çok sayıda hastalığın ortaya çıkması, gidisi ve süresi üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Sosyal desteğin, stresin oluşumunu önleyebildiği; stresin var olduğu durumlarda ise olayın algılanış biçimini değiştirdiği, kişinin zorlandığı durumlarda ona yardımcı olduğu, onun basma çıkma yollarını etkilediği bilinmektedir (Sorias, 1992; Aktaran Aslan, 2010).

Sosyal destekler sevgi, güvenlik, kendini ifade etme, tanıma, ait olma duygularına katkıda bulunan değerli bir basma çıkma özelliğidir. Sosyal olarak destekleyici çevreler, değerlerin ve duyguların paylaşımına aracılık ederler; ihtiyaçların karşılanması yoluyla sosyal rollerin yerine getirilmesini kolaylaştırırlar; yaşam değişikliklerin getirdiği yeni rollerin üstesinden gelmesine ve kimliklerin sürdürülmesine katkıda bulunurlar (Pearson, 1986; Aktaran Aslan, 2010).

2.3.2.Sosyal Destek Türleri

House (1981); sosyal desteği dört sınıfta toplamıştır. Bunlar; duygusal ve sosyal destek, araçsal destek, bilgi desteği ve değerlendirme desteğidir (Çattık, 2015).

2.3.2.1. Duygusal ve Sosyal Destekler

Bireylerin sevgi, kabul görme, kendisine değer verilmesi, korunma gibi duygusal gereksinimlerini karşılamaya yönelik bir destek türü olan duygusal destek, daha çok akrabalar, yakın arkadaşlar, komşular gibi sosyal gruplarla ilgilidir. Duygusal destek alan bireylerin kendilerine değer verildiğini ve toplum tarafından kabul edildiklerini, sorunlarını konuşup paylaşabileceği birileri olduğunu düşünürler. Duygusal destek bireylerin birlikte olma ve ilişki kurma gereksinimlerini artırır, onların stres düzeylerini azaltır (Kaner, 2004 aktaran Çattık, 2015).

2.3.2.2.Araçsal Destekler

Bilişsel destek, maddi destek ve araç gereç desteği gibi isimlerle de adlandırılan araçsal destek, kişiler için parasal yardım, eğitim hizmetleri, araç gereç, tıbbi ve günlük bakım

hizmetlerine ilişkin gereksinimleri karşılamaya yöneliktir. Bu tür gereksinimlerin karşılanması, ebeveynlerin sosyal ve boş zaman etkinliklerine daha fazla zaman ayırmalarına ve onların rahatlamalarına olanak verir (Kaner, 2004 aktaran Çattık, 2015).

2.3.2.3. Bilgi Desteği

Sosyal desteğin eğitimler yoluyla sağlanacak hizmetlerinden birisi olan bilgi desteği, bireye olası bir problemle karşılaştığı durumlarda çözüme ulaşmasını kolaylaştıracak öneri ve bilgiler sunmaktır. Bu destek sunulurken, bireyle benzer özellikler taşıyan kişilerin oluşturduğu sosyal destek grupları ve bu gruplardaki kişilerin deneyimlerinden yararlanılabilmektedir (Heaney ve Israel, 2008 aktaran Çattık, 2015).

2.3.2.4. Değerlendirme Desteği

Değerlendirme desteği özellikle bireyin kendini değerlendirme süreci için kullanışlı bilgilerin sunulduğu sosyal destek türüdür. Değerlendirme desteğine örnek olarak, yapıcı geri bildirim ve onaylama destekleri verilebilir (Heaney ve Israel, 2008 aktaran Çattık, 2015).

2.3.3. Sosyal Desteğin Nitel ve Nicel Boyutları

Sosyal destek hem niteliksel hem de niceliksel boyutlara sahiptir. Kazak ve Marvin (1984), sosyal desteğin yapısal (nicel) özelliklerini olarak ağ büyüklüğü, ağ yoğunluğu ve sınır yoğunluğu olarak tanımlamışlardır (Sencar, 2007).

Ağ Büyüklüğü: Ağ büyüklüğü bireyin doğrudan iletişimde bulunduğu kişi sayısıdır. Daha geniş ağlar daha olumlu psikolojik uyumun göstergesi sayılsa da araştırmalar, sayıdan çok soruna yaklaşım tarzının ve sosyal destek ağının niteliksel özelliklerinin önemini göstermektedir (Kazak ve Wilcox, 1984; Özkan, 2002: s.16'daki alıntı, aktaran Sencar, 2007).

Ağ Yoğunluğu: Sosyal destek ağı içindeki bireylerin bireylerinin birbirlerini tanıma ve birbirleriyle etkileşimde bulunma derecesidir. Ağ üyeleri arasındaki gerçek ilişki sayısını ifade eder (Kazak ve Marvin 1984, aktaran Sencar, 2007).

Sınır Yoğunluğu: Sosyal ağları kümeler gibi düşünürsek sınır yoğunluğu iki veya daha fazla bireyin sosyal ağlarındaki üst üste binen kişilerin ölçüsüdür. Diğer bir deyişle iki sosyal sistem arasında ya da ağın farklı kısımları arasında olabilecek etkileşimlerin oranıdır (Kazak ve Marvin 1984, aktaran Sencar, 2007).

2.3.4.Sosyal Destek Modelleri

2.3.4.1.Tampon Etkisi Modeli

Yüksek seviyedeki ve kronik olarak yaşanan stres; örneğin; hastalık, yaşamda meydana gelen olaylar ve ani değişimlere bağlı geçiş devreleri birçok yeni gereklilikleri ortaya çıkartır. Bu gibi stresli durumların insanları psikolojik ve fiziksel olarak hastalık ve bozukluklar açısından risk altına aldığı düşünülür. Bu gibi stres durumlarında sosyal destek ile insanlara duygusal, bilgilendirici ve araçsal destek kaynaklarının sağlanmasının, stres altındaki kişilerin bu değişimlere uyum göstermelerine yardımcı olduğu ve sonuç olarak kişileri stresten koruduğu düşünülür. Sosyal desteğin stresli olayların potansiyel patolojik etkilerini iyileştireceğini savunan bu görüş Tampon Etkisi Modeli olarak adlandırılmaktadır. Tampon etkisi modelinin en belirgin özelliği, sosyal desteğin bireyin hayatında stres olduğu zaman etkili olduğu, diğer durumlarda ise yaramadığıdır. Strese karşı tampon işlevi gören sosyal destekteki önemli faktör, bireyin diğer kişilerin ona uygun yardımı sağlayacağı algılamasıdır. Sosyal destek stres, anksiyete, depresyon, psikolojik sıkıntının etkilerine karşı tampon oluşturur (Sencar, 2007).

2.3.4.2.Temel Etki Modeli

Temel Etki Modeli sosyal destek ile sağlık arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ileri sürmektedir. Bu modele göre, sosyal destek her koşulda, fiziksel sağlık üzerinde olumlu bir etki yaparak kişinin kendisini daha iyi hissetmesini sağlar. Aynı zamanda temel etki modeli, sosyal desteğin olmamasının birey üzerinde olumsuz etki yaratabilecek bir durum olduğu görüşünü savunur. Dolayısıyla, sosyal destekten yoksun olmak, baslı basına birey üzerinde olumsuz etki yaratabilecek bir durum olarak görülmektedir (Sencar, 2007).

2.3.5.Sosyal Destek Algısı İle İlgili Araştırmalar

2.3.5.1.Yurt İçindeki Araştırmalar

Çattık (2015) tezinde erken çocukluk döneminde bulunan (0-6 yaş) ve gelişimsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek düzeyleri, öz yeterlik düzeyleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak ve bu ilişkinin yordayıcı olabilecek değişkenlerini belirlemek amacıyla çalışmıştır.

Araştırmanın sonucunda, ebeveynlerin algıladıkları sosyal destek ve bu destekten memnuniyet düzeyleri ile gelir düzeyleri arasında düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca, ebeveynlerin öz yeterlik algılarının çocuklarının tanı türlerine farklılaştığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, ebeveyn öz yeterliği ve sosyal destek değişkenleri ile ebeveynlerin yaşam doyumları arasında yüksek düzeyde ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İki değişkenin birlikte yaşam doyumundaki toplam varyansın önemli

bir bölümünü açıkladığı belirlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda, her iki değişkenin de yaşam doyumu üzerinde önemli (anlamlı) birer yordayıcı olduğu ortaya çıkmıştır. Bulgular tartışılmıştır (Çattık , 2015).

Görgü (2005) tezinde 3-7 yaş arası otistik çocuğa sahip annelerin depresyon düzeyleri ile algıladıkları sosyal düzeyleri ve bunları yordayıcı diğer değişkenler incelenmiştir.

Araştırmanın örneklemini İstanbul İli'nde yaşayan MEB e bağlı rehabilitasyon merkezleri ve SHÇEK e devam etmekte olan 3-7 yaş arası otistik çocuğa sahip 165 annedir.

Yapılan istatistiksel analizler sonucunda; otistik çocuk annelerinin yaşının, medeni durumlarının, otistik çocuğun doğum sırasının, otistik çocuğun cinsiyetinin, otistik çocuğun yaşının, otistik çocuğun doğum sırasının, otistik çocuğa tanık konulma süresinin, annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyi ile depresyonlarını yordamadığı gözlenmiştir (Görgü, 2005).

Annenin eğitim durumu, ev dışında bir işte çalışma, eşin eğitimi durumu, aylık gelir, sahip olunan çocuk sayısı, otistik çocuğu ilk fark eden kişi, çocuklara doğumdan itibaren bakan kişi, şuan bakıcı yardımı alıp almama ve otizm derecesini algılama değişkenlerinin ise annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyi ile depresyonlarını yordadığı görülmüştür (Görgü, 2005).

Ünlüer (2009) tezinde; 2-6 yaş arası otistik çocuğa sahip annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile umutsuzlukları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma Kocaeli İl sınırları içinde Özel rehabilitasyon merkezlerine devam eden 2-6 yaş arası otistik çocuğa sahip toplam 92 anne ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre, annelerin algıladığı sosyal destek ve umutsuzluk düzeylerinin annenin yaşı, otistik çocuğun yaşı ve cinsiyetine göre farklılaşmadığı, ancak annenin medeni durumu, eğitim ve algılanan gelir düzeyi, çocuğun algılanan otizmin derecesi ve kaynaştırma eğitimine katılma durumuna göre farklılaştığı belirlenmiştir. Otistik çocuğa sahip annelerin algıladığı sosyal destek ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre algılanan sosyal destek düzeyi arttıkça, umutsuzluk düzeyi azalmaktadır (Ünlüer, 2009).

Aytekin (2005) tezinde araştırma doğumsal kalp hastalığı olan çocukların ebeveynlerinin ruhsal sıkıntı, umutsuzluk ve sosyal destek düzeylerini saptamak, etkileyen faktörleri belirlemek ve ruhsal sıkıntı, umutsuzluk düzeyleri ile aileden algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma, Atatürk Üniversitesi Süleyman Demirel Tıp Merkezi Yakutiye Araştırma Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı Çocuk Kardiyoloji polikliniğine başvuran, doğumsal kalp hastalığı olan çocukların ebeveynleri ile yürütülmüştür. 130 anne

132 baba toplam 262 ebeveyn araştırmanın örnekleimidir. Araştırma, 10 Aralık 2004 – 30 Nisan 2005 tarihleri arasında yürütülmüştür.

Annelerin ruhsal sıkıntısının çocuğun hastalığının derecesi, aile tipi, çocuk sayısı ve maddi sıkıntı yaşama durumundan; umutsuzluğunun eğitim, hastalığın derecesi, maddi sıkıntı yaşama durumu ve aile tipinden; sosyal desteğin hastalık derecesi, eğitim, maddi sıkıntı yaşama durumu ve çocuk sayısından etkilendiği belirlenmiştir (Aytekin, 2005).

Babaların ruhsal sıkıntısının çocuğun ve babanın yaşından; umutsuzluk ve sosyal desteğin eğitim, hastalığın derecesi, aile tipi, maddi sıkıntı yaşama durumu ve çocuk sayısından etkilendiği saptanmıştır (Aytekin, 2005).

Araştırma sonuçlarına bakıldığında doğumsal kalp rahatsızlığı olan çocukların ebeveynlerinin bazı ruhsal belirtilere sahip olduğu ve sosyal destek algısının ruhsal belirtileri onarıcı etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anneler ile babaların algılanan sosyal destek ile umutsuzlukları arasında anlamlı bir negatif ilişki vardır. Annelerin depresyon düzeyleri ile algılanan sosyal destek arasında da negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

Kırbaş (2013) tezinde Erzurum il merkezinde bulunan, İlçe Mili Eğitim Müdürlüklerine bağlı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine devam eden 0-18 yaş arası 63 down sendromlu çocuk annesi aile işlevlerini algılama, sosyal destek düzeylerini değerlendirme ve etkileyen faktörleri belirleme amacıyla tanımlayıcı olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma 15 Mart 2012-28 Şubat 2013 tarihleri arasında yapılmıştır.

Aile işlevlerini algılama ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişki değerlendirildiğinde; annelerin, aile işlevlerini algılamada “Problem Çözme”, “İletişim”, “Roller”, “Genel İşlevler” alt boyutları ve Toplam Puanı ile “Aileden, Arkadaştan ve Özel İnsandan Algılanan” sosyal destek boyutları ile toplam puan arasında ters yönde anlamlı ilişki olduğu, aile işlevlerini algılamamanın “Duygusal Tepki Verebilme” ve “Davranış Kontrolü” ile aileden, özel insandan algılanan sosyal destek boyutları ve toplam puan arasında ters yönde anlamlı ilişkilerin bulunduğu saptanmıştır (Kırbaş, 2013).

Bulgular, Down sendromlu çocukların annelerinin aile işlevlerini yerine getirebildiklerini, sosyal desteği yüksek olan annelerin ise, aile işlevlerini daha etkili bir şekilde gerçekleştirdiklerini göstermiştir (Kırbaş, 2013).

Uludağ (2014) tezinde konjenital kalp hastalığı olan çocukların ebeveynlerinin bakım yükleri ve yaşam doyumu düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeylerini ve aralarındaki ilişkiyi belirlemek , etkileyen faktörleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini konjenital kalp hastalığı olan 3-16 yaş arası çocukların ebeveynlerinden araştırmaya gönüllü katılmış 198 ebeveyn oluşturmaktadır.

Araştırmada, ciddi konjenital kalp hastalığı olan çocukların ebeveynlerinde, bakım yükü, yaşam doyumu ve aileden algılanan sosyal destek ($p<.05$) düzeyleri hastalığı hafif olan çocukların ebeveynlerine göre daha yüksek ve arkadaştan algılanan sosyal destek daha düşük bulunmuştur. Ebeveynlerin bakım yükü ile her iki sosyal destek düzeyleri arasında negatif yönde güçlü bir ilişki ($p<.001$), yaşam doyumu ile her iki sosyal destek düzeyleri arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki ($p<.001$) olduğu belirlenmiştir (Uludağ, 2014).

Konjenital kalp hastalığı olan bütün çocukların ebeveynlerde, sosyal desteğin bakım yükü ile negatif ve yaşam doyumu ile pozitif yönde güçlü bir ilişkide olması, sosyal destek sistemlerinin güçlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Ebeveynler için özel sosyal gruplar oluşturulabilir ve sağlıklı yaşam programları geliştirilebilir. Sosyal destek sistemlerini daha çok harekete geçirmek için ebeveynler yönlendirilebilir, bu konuda rehberlik edilebilir (Uludağ, 2014) .

Kaplanoğlu (2014) tezinde kanser türlerinden lösemi tanısı almış ocuğa sahip ebeveynlerin yaşam kalitesi ve sosyal destek arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma lösemi tanısı almış ve herhangi bir kronik rahatsızlığı bulunmayan 70 anne ve 70 baba olmak üzere toplam 140 ebeveyn üzerinde yapılmıştır. Araştırma sorularına koşut olarak elde edilen bulgular, kontrol ve deney gruplarında yaşam kalitesi ile sosyal desteğin pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir (Kaplanoğlu, 2014).

Lösemili çocuğa sahip anne babaların yaşam kaliteleri ve sosyal destek düzeyleri sağlıklı çocuğu olan anne babalardan daha düşük olarak bulunmuştur. Yaşam kalitesi ve sosyal destek düzeyi açısından anne babalar arasındaki farklılığa bakıldığında ise, hem deney hem de kontrol gruplarında babaların annelere oranla daha yüksek puanlara sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Yaşam kalitesi ve sosyal desteğin yaşa göre değişmediği ancak deney grubunda eğitim düzeyine göre farklılaştığı görülmüştür. Araştırmadan elde edilen bulgular ilgili literatür ışığında tartışılmıştır. Sonuç olarak sağlık kurumlarında ebeveynlerin yaşam kalitesini destekleyecek ve sosyal destek kaynaklarını harekete geçirecek çalışmalar yapılmasının önemli olabileceği düşünülmektedir (Kaplanoğlu,2014).

Sencar (2007) tezinde otistik çocuğa sahip anne ve babaların algıladıkları sosyal destek genişliği, sosyal desteğin kimler tarafından verildiği ve sosyal destekten memnuniyet düzeyleri ile stres düzeylerinin incelenmiştir.

Otistik çocuğa sahip anne-babalar ilk önce kendi içlerinde algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile stres düzeyleri açısından karşılaştırılmış daha sonra normal çocuğa sahip anne-babalar ile karşılaştırılmışlardır. Stres düzeyi anne-babanın yaşı, eğitim düzeyi, çocuğun yaşı, cinsiyeti, kardeşinin olup olmaması ve özel eğitim yılından yararlanma değişkenlerine göre

incelenmiştir. Sosyal desteğin genişlik düzeyi ve algılanan sosyal destekten memnuniyet düzeyi anne-babanın yaşı, eğitim düzeyleri açısından incelenmiştir (Sencar, 2007).

Araştırma sonuçları otistik çocuğa sahip anne ve babaların algıladıkları sosyal destek genişliği ve sosyal destekten memnuniyetleri ile stres düzeyleri arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Otistik çocuğa sahip anne ve babalar arasında sosyal destek genişliği ve sosyal destekten memnuniyetleri ile stres düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Otistik çocuğa sahip anne babalar normal çocuğa sahip anne babalara göre daha dar sosyal desteğe sahip ve bu destekten memnuniyetleri düşük olduğu, Otistik çocuğa sahip anne babalar normal çocuğa sahip anne babalara göre daha yüksek stres yaşadığı sonucuna varılmıştır.

Sosyal desteği sağlayan kişi değişkenine göre; otistik çocuk anne ve babaları ilk sırada kimseden destek almadıkları ikinci sırada ise eşlerini belirtirken, normal çocuğa sahip anneler ilk sırada arkadaşlarından ikinci sırada eşlerinden, normal çocuğa sahip babalar ise ilk sırada eşleri ikinci sırada arkadaşlarından destek aldıklarını belirtmiştir.

Otistik çocuğa sahip anne-babaların eğitim düzeyleri yükseldikçe stres düzeylerinin düştüğü, sosyal destekten memnuniyetlerinin ve sosyal destek genişliklerinin arttığı bulunmuştur. Anne-babaların yaşları ile sosyal destek genişlikleri, sosyal destekten memnuniyet düzeyleri ve stres düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Çocuğun yaşı, cinsiyeti, kardeşinin olup olmaması ve özel eğitim yılından yararlanma yılı ile anne-babaların stres düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Sencar, 2007).

Sivrikaya (2012) tezinde araştırmacı zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin aile stresinin, aile yükünün ve algıladıkları sosyal destek ile bu destekten memnuniyet düzeyinin belirlenmesidir.

Bu analizler sonucunda zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği'ne göre annelerin en çok sosyal birliktelik alt boyutunda destek aldıkları ve en çok sosyal birliktelik desteğinden memnun oldukları bulunmuştur.

Coşkun (2012) tezinde araştırmacının amacı zihin engelli çocuğa sahip annelerin uyum süreçlerindeki aşamaları ve bu aşamalardaki algıladıkları sosyal destek ve tükenmişlik düzeylerinin değişip değişmediğinin incelenmesidir.

Araştırma sonuçları daha çok 3-6 ve 7-11 yaş arası zihin engelli çocuğa sahip anne gruplarının çocuklarını ret aşamasında olduğunu ortaya koymuştur. İlerleyen yaşlar ile birlikte çocuğu kabul artmaktadır. Anneler kendileri için elinden geleni yapan aileleri, öğretmenleri, doktorları olduğunu belirtmişler fakat yalnız olduklarını söylemişlerdir. Psikolojik başa çıkma ,keyifli zaman geçirme, çocuklarını kısa süreliğine bırakabilecekleri bakım olanakları gibi

hizmet ve programların ihtiyacı bu araştırmada ortaya çıkmıştır. Anneler toplumdan dışlanmış hissettiklerini ve kendi ilerine çekildiklerini belirtmişlerdir. Bu konuda TV programları, toplumu bilinçlendirici yayınlara ihtiyaç vardır.

2.3.5.2.Yurt Dışındaki Araştırmalar

Bromley ve diğ.,(2004), çalışmasında OSB olan çocuğa sahip 68 annenin, algıladıkları sosyal destek düzeyleri, aldıkları sosyal destekten memnun olma düzeyleri, zihinsel sağlık durumları ve çocuklarının davranış problemleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın sonuçları; çocukların davranış problemlerinin yüksek oluşu ile annelerin yüksek oranda psikolojik stres altında olmaları ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin dşuk olması arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir (attık, 2015).

Yaş ortalamaları 60,67 olan 100 anne ile alışan Ben-Zur ve Lury (2005), çalışmalarında zihinsel yetersizliği olan yetişkin bireylerin annelerinin sosyal destek algıları, dayanıklılıkları ve zihinsel sağlıkları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir.. Çalışmanın sonuçları, zihinsel sağlık, stres, dayanıklılık ve sosyal desteğin yüksek oranda i korelasyona sahip oldukları; bununla birlikte yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına göre zihinsel sağlığın üzerinde stres ve dayanıklılığın bağımsız olarak etkisinin olduğunu ortaya çıkarmıştır (attık, 2015).

Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip ve daha önceden çocuklarının durumuyla ilgili olarak farklı kuruluşlardan sosyal destek hizmeti almış, yaşları 20 ile 50 arasında değişen ebeveynlerle alışan Tarleton ve Ward (2007), zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin aldıkları sosyal destek deneyimleri ile ilgili düşüncelerini belirlemeyi amaçlayan nitel bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışmanın katılımcılarıyla birebir görüşmeler gerçekleştirilmiş ve araştırmacıların hazırladığı açık uçlu sorularla: ebeveyn olarak nasıl desteklendikleri, aldıkları destekten memnun olma durumları, aldıkları desteklerin iyi olan ve geliştirilmesi gereken yönleri, hangi destek türünden memnun oldukları ve destek gruplarının nasıl çalıştığı konuları hakkında veriler elde edilmiştir. Çalışmanın sonuçları ebeveynlerin sosyal destek almalarının, onların ebeveynlik yeterliklerini arttırmaya ve karşılaştıkları problemleri çözmelerine yardımcı olduğunu, bunun yanı sıra en çok yardımı olan sosyal destek türlerinin duygusal ve uygulamalı destek olduğunu göstermiştir. Ebeveynler ayrıca, uygun bir sosyal destek aldıklarında çocuklarıyla zaman geçirmekten daha çok keyif aldıklarını ve yaşam kalitelerinin arttığını da belirtmişlerdir (attık, 2015).

Yuk-ki Chen ve So-kum Tang (1997) yaptıkları çalışmalarında yetişkin zihinsel engelli çocuğu olan Çin’li annelerin sosyal destek ve stres kaynaklarını incelemiştir(Sencar, 2007).

Araştırma sonucunda, kontrol edilemeyen stres durumlarında sosyal desteğin tüm türleri eşit derecede yararlı bulunurken kontrol edilebilir stres durumlarında somut (araçsal) destek bilgisel destekten çok daha yararlı bulunmuştur. Annelerin en çok eşlerinden ve diğer çocuklarından destek aldıkları belirtilmiştir (Sencar, 2007).

Plumb (2011), çalışmasında OSB tanısı olan çocuğa sahip ailelerin sosyal destek algıları, aile direnç düzeyleri ve ebeveynlik stres düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmanın sonuçları ailelerin büyük bir çoğunluğunun klinik olarak yüksek düzeyde strese sahip olduklarını göstermiştir. Ayrıca, direnç düzeyleri yüksek olan ailelerin stres düzeylerinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte beklenenin aksine; yüksek düzeyde sosyal destek alan ailelerin ebeveynlik stresinin arttığı belirlenmiştir. Çalışmanın tartışma bölümünde bu durumun nedeni; ebeveyn grupları gibi bazı sosyal ilişkilerin OSB olan çocukların ebeveynlerinin stres düzeylerini artırıcı etkisinin olabileceği şeklinde açıklanmıştır (Çattık, 2015).

Hall (2012), çalışmasında yaşları 2 ile 21 arasında OSB tanısı olan çocuğun davranış problemleri ve bu çocuğa sahip ebeveynlerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile sorunlarla başa çıkma düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonuçları, ailelerin aldıkları sosyal destek düzeylerinin arttığında, sorunlarla başa çıkma düzeylerinin de paralel olarak arttığını göstermiştir. Bununla birlikte sosyal desteğin çocukların davranış problemlerinin azalmasında az da olsa etkili olduğu ancak tek başına bir çözüm olmadığı; ebeveynlerin sorunlarla başa çıkma düzeylerinin artırılmasında ise önemli bir etken olduğu ortaya konmuştur (Çattık, 2015).

Haddaian (1994), engelli ve normal çocuğa sahip anne ve babalardaki sosyal destek ve stres arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda özürlü çocuğa sahip ailelerin stres düzeyleri yüksek bulunmuştur. Özürlü çocuk ailelerinde algılanan stres bakımından anne ve babalar arasında fark bulunamazken; ailelerin algıladıkları stres düzeyleri ile arkadaşlarından ve akrabalarından aldıkları sosyal destek arasında negatif bir korelasyon bulunmuştur(Sencar, 2007).

Hsiao (2014), çalışmasında Down Sendromlu çocuğa sahip ebeveynlerin çevrelerinden gördükleri sosyal destek ile ailelerinin demografik özellikleri, beklentileri ve işlevleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamışlardır. Çalışmanın katılımcı grubunu 83 aile

içinde yer alan toplam 155 ebeveyn (80 anne, 75 baba) oluşturmuştur. Katılımcılar internet üzerinden e-posta yoluyla gönderilen anketleri cevaplandırmışlardır. Çalışmanın sonucunda, yaşı daha büyük Down Sendromlu çocuğa sahip ebeveynlerin daha çok aile eğitimi olanaklarına, maddi gelire ve daha sağlıklı bir aile işlevinin sürdürülmesi için gerekli olan sosyal desteğe sahip oldukları; bunun yanı sıra daha düşük düzeyde beklentilerinin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, sosyal desteğin aile işlevleri ve beklentilerini orta düzeyde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Çattık, 2015).

2.4.Benlik Saygısı

2.4.1.Tanımlar

Rosenberg benlik saygısını bireyin kendisine karşı, olumlu ve olumsuz tutumu olarak tanımlamıştır. Ona göre benlik saygısı, bireyin kendini değerlendirmesinin bir sonucudur. Bireyin kendine ilişkin değerlendirmeleri sonucunda ulaştığı yargı, benlik saygısının düzeyi için belirleyici olmaktadır. Benlik saygısı, bireyin benlik kavramına ilişkin ulaştığı değerlilik yargısıdır (Saban, 2010) .

Coopersmith, benlik saygısını; bireyin kendi saygınlığı ile ilgili yaptığı bir değerlendirme şeklinde tanımlamış ve bireyin kendi yeterlilik, önem, başarı ve değerlerine ilişkin inancının ve kendini onaylama ya da onaylamama tutumunun bir ifadesi şeklinde açıklamıştır. Ona göre benlik saygısı, normal koşullar altında değişmezlik gösterir ancak benlik saygısı, yaşantının farklı alanlarına, cinsiyete, yaşa ve diğer tanımlama koşullarına göre değişebileceğini ifade etmiş ve benlik saygısını belirlemede dört değişken grup kabul etmiştir (Saban, F. 2010) :

1. Bireyin hayatındaki önemli kişilerden gördüğü ilgili davranışlar ve kabul gördüğü saygınlık düzeyi
2. Bireyin kendi kendisine verdiği değer ve geliştirdiği benlik imajı
3. Başarıları, değerleri ve istekleri
4. Savunmaları

Rogers, “olumlu saygı” ve “olumlu benlik saygısı” olmak üzere iki gereksinim üzerinde durur. Olumlu saygı, bireyin başkaları tarafından kabul ve saygı görmesi, sevilmesi ve başkaları tarafından hoşlanılması gibi yaşantıları içeren bir terimdir. Olumlu benlik saygısı ise, başkalarının tutumuna bağlı kalmaksızın bireyin kendi benliğine karşı olumlu tutumdur. Rogers’e göre benlik kavramı, daha çok diğer insanların birey hakkındaki görüş açısını yansıtır. Birey kendini değerlendirirken çevredeki diğer insanlardan edindiği normları kullanmaktadır (Ş. Bilgin,2001, aktaran Gürel, 2007) .

Benlik saygısı, “kişinin kendi değerlendirmesi sonucunda ulaştığı benlik kavramını onaylamasından doğan beğeni durumudur (Yörükoğlu, 1987 aktaran Gürel, 2007).

Psikoanalitik kuramda benlik saygısı, libido teorisi ve özsevi yönünden açıklanmaktadır. Freud insanlardaki benlik saygısının kaynaklarını çocuğun kendini sevmesi, çocuğa kendi ego ideallerini gerçekleştirme olanağının verilmesi ve başkalarını sevmeye sağlanan haz olarak açıklar. Çocuğun ağlayıp bağırarak çevreyi harekete geçirmesi ve besin verilmesi benlik saygısının ilk düzenleyicisidir. Daha sonra benlik saygısının gelişimi süper egonun gelişimiyle olur. Süper ego geliştikçe benlik saygısının içerden düzenlenmesi görevini üzerine alır. Artık kendinden hoşnut olmanın tek yolu sevilmiş olma duygusu değildir,şimdi doğru olanı yapmış olma duygusu da gereklidir. Her suçluluk duygusu benlik saygısını zayıflatır,amaçların gerçekleşmesini ise güçlendirir (Çuhadaroğlu, 1986 aktaran Erol, 2004)

Alfred Adler'e göre benlik saygısı aşağılık duygusundan üstünlük duygusuna geçişi temsil eder.Çocuğun benlik saygısının organ eksikliği, çocuk hastalıkları ve reddedilme ile engellendiği ve aynı zamanda doğum sırasının ve çocuğun aile içindeki durumunun da benlik saygısı üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir (Weinner,1985 aktaran Erol, ,2004).

Sullivan'a göre benlik saygısı,kişiler arası ilişkilerin geliştirdiği kültür sonucunda kişilik gelişimindeki iki temel grup gereksiniminden biri olan korunma gereksinimlerinin gerçekleştirilmesiyle gelişir. İnsanlarla ilişkilerde güçsüz oluşa karşı bir kurtulma hissinin sonucu olan benlik saygısı kişinin insanlar arası ilişkilerde eksiklik duymamasını sağlar (Sullivan,1953 aktaran Erol, 2004).

Chrzanowski (1980), benlik saygısının en geniş anlamıyla, kişinin yeti ve güçlerinin iyi bir değerlendirmesine dayanan kendisiyle ilgili olumlu imgesi olduğu görüşündedir.Benlik saygısının bazı yönleri zeka,görünüm, beden yapısı gibi kişinin doğal özelliklerinin üzerine gelişir (Chzanowski, 1980 akt. Satılmış ve Seber ,1989 aktaran Demir, 2010).

Kuzgun'a (2006) göre, benlik saygısı,bireyin benlik imgesi ile ideal benliği arasındaki farkı değerlendirmesidir.Yani bireyin kendisini nasıl algıladığı ile olmak istediği benliği arasındaki fark bize o bireyin özsaygı düzeyini verir. Bu süreçte bireyin bu farkı nasıl değerlendirdiği ve bu farkın onun duygusal dünyasını nasıl etkilediği önemlidir. Benlik imgesi ve ideal benliğin gelişiminde görüleceği gibi bireyin kendini nasıl gördüğü yani benlik imgesi ile ulaşmayı arzuladığı ideal benliği arasında bir farkın olması kaçınılmazdır ve bu fark normal bir olgu olarak kabul edilmelidir.demektir (Kuzgun, 2006 aktaran E. Demir, 2010).

Benlik saygısının yeteneklilik,sevimsilik, cana yakın olma gibi duygularla ilgili olduğu düşünülebilir (Plummer, 2001 aktaran E. Demir, 2010).

2.4.2. Benlik Saygısına Etki Eden Faktörler

Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler; Kültür, toplum değerleri, eğitim (aile, birey, anne, babanın eğitim düzeyi), ekonomi, aile tipi (aile, birey, anne, babanın eğitim düzeyi), ailenin babaerkil ya da anaerkil olması, yaş, cinsiyet, beden imgesi, denetim odağı, eşler arasındaki uyum, iletişim ve ilişki yönetimi, bireyin tek çocuk olması ya da fazla kardeş sahibi olması, ilk çocuk olması, çevre (arkadaş, komşu, iş, öğretmen), bireyin psikolojik durumu, ruhsal rahatsızlıklar, yaşamında iz bırakan olaylar, alışkanlıklar (sigara, alkol vs.), iş, kronik ya da fiziksel rahatsızlıklar, kayıplar, babanın ya da annenin mesleği, serbest zaman etkinlikleri, anne baba ile ilgili durumlar, başarı-başarısızlık, diğerlerinin verdiği önem, olumlu destek, çalışmadaki sorumluluk ya da eksiklik, diğerleriyle karşılaştırma, kişisel ve çalışmayla ilgili deneyimler, amaçların belirlenmesi, geri besleme (Feed back) mekanizması kendi kendini değerlendirme, akademik başarıdır (Demirkol, Dogan 2003, Öz,2004 aktaran Karakoç, 2010) .

2.4.3. Yüksek ve Düşük Benlik Saygısı

Bireyin kendisine ve dış dünyaya karşı bakış açısını ve davranış biçimini etkileyen önemli bir etmen olan benlik saygısı; insanların kendilerine biçtiği genel değerlerin bir parçasıdır (Ünlü, 2004 aktaran Topçu, 2015). Kendilerini olumlu değerlendirenlerin benlik saygısı düzeyleri yüksek, olumsuz olarak değerlendirenlerin de benlik saygısı düzeyleri düşüktür (Subaşı, 2007; Çankaya, 2007 aktaran Topçu, 2015).

Benlik Saygısı Yüksek Olan İnsanlar	Benlik Saygısı Düşük Olan insanlar
<ul style="list-style-type: none"> • Kendilerine saygı duyulmasını isterler. • Beceri, davranış, cinsellik ve görünüşleri olumludur. • Gözlemlensin ya da gözlemlenmesin eşit performans sergilerler. • Eleştirildiklerinde savunmaya geçmezler ve atılgan davranırlar. • İltifatları kolaylıkla kabul ederler. • Performanslarını gerçekçi olarak değerlendirebilirler. • Kurumlarında aktiftirler. • Otorite figürlerine karşı rahattırlar. • Genel olarak hayatlarından memnundurlar. • Güçlü bir sosyal destek sistemleri vardır. • Kendilerini kontrol edebilirler. 	<ul style="list-style-type: none"> • İnsanlardan eleştirmelerini beklerler. • Beceri, davranış, cinsellik ve görünüşleri negatiftir. • Gözlemlendiklerinde daha az performans sergilerler. • Eleştirildiklerinde savunmaya geçerler ve pasif davranırlar. • İltifatları kabul etmekte zorlanırlar. • Performanslarını gerçekçi olarak değerlendiremezler. • Kurumlarında pasif ya da sınırlı hareket ederler. • Otorite figürlerine karşı rahat değildirler. • Genel olarak hayatlarından memnun değildirler. • Zayıf bir sosyal destek sistemleri vardır. • Dıştan kontrol edilirler.

Çizelge 2: Yüksek ve düşük benlik saygısı olan insanların özellikleri (Yörükoğlu, 1998, Öz, 2010 aktaran Saban, ,2010)

2.4.4.Benlik Saygısı İle İlgili Araştırmalar

2.4.4.1.Yurt İçindeki Araştırmalar

Demir (2010) tezinde araştırmacı otistik çocuk annelerine yapılacak psikolojik yardıma katkı sağlayabileceği düşünülen otistik çocuk annelerinin benlik saygısı ve somatizasyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışmıştır.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında normal çocuk annelerinin otistik çocuk annelerine göre daha yüksek benlik saygısına sahip olduğu , somatizasyon düzeylerinde anlamlı bir fark olmadığı , benlik saygısı düzeyi ile somatizasyon düzeyi ve ruhsal belirti düzeyleri arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Saban (2010) tezinde araştırmacı zihinsel engelli kardeşe sahip olan ve olmayan çocukların benlik saygısı ve kaygı durumlarını değerlendirmek ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla tanımlayıcı-karşılaştırmalı olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonuçları incelendiğinde; zihin engelli olan ve olmayan kardeşe sahip çocukların sürekli kaygı düzeyleri ile benlik saygıları arasında negatif bir ilişki ortaya çıkmıştır. Zihin engelli kardeşe sahip çocukların benlik saygısı kardeşlerinin engel durumundan etkilenmemektedir. Zihin engelli kardeşe sahip kız çocuklarında engeli olmayan kız çocuklarına oranla daha yüksek sürekli kaygı durumu ortaya çıkmıştır.

Zihinsel engelli kardeşe sahip olan ve olmayan çocukların yaşına, cinsiyetine, anne meyleğine, baba meyleğine ve kaçıncı çocuk olduğuna göre çocukların benlik saygısının etkilenmediği bulunmuştur (Saban, 2010).

Zihinsel engelli kardeşe sahip olan 17-18 yaşındaki çocukların sürekli kaygılarının, zihinsel engelli kardeşe sahip olmayan çocuklara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (Saban, 2010).

2.4.4.2.Yurt Dışındaki Araştırmalar

Long (1995) araştırmasında hafif zeka yetersizliği olan gençlerde benlik saygısının gelişimini araştırmıştır. Yaş ve cinsiyete göre benlik saygısında değişimin olup olmadığı incelenmiştir.

Engelli öğrenciler engelsiz öğrencilere göre daha düşük benlik saygısına sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Öğretmen raporlarına göre erkekler kıızlardan daha düşük benlik saygısına sahiptir. Üç grup arasında benlik saygısı farklılıklar göstermiştir. Orta grup (11-12 yaş) diğer gruplardan daha düşük benlik saygısı göstermiştir. Sonuç olarak öğretmen raporları, CSCS ve BASE arasında yüksek pozitif kolerasyon bulunmuştur. Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin sosyal becerileri ve başarıları için kapsayıcı ve kabul edici bir model gereklidir. Öğrencilerin 9-14 yaş arasında benlik saygılarında dalgalanma olmakta fakat orta okula geçiş ile birlikte bağımsızlık gelişir ve giderek benlik saygısı artar .

Facchini (1995) araştırmasında hafif zihinsel yetersizliği olan yetişkinlerin benlik saygısını incelemiştir. Bu alışmada Richardson'un 1980 de yaptığı çalışmadan faydalanılmıştır. Okul, iş ve sosyal işleyişlerden elde edilen alt bilgiler özetlenmiştir. Benlik saygısı ile ilgili skorlarda güvenilirlik ve geçerlik çalışması yapılmıştır.

Üç grubun benlik saygısı karşılaştırılmıştır bunlar; hafif zihin engeli olan 104 genç , hafif zihin engeli olmayan 139 karşılaştırma grubu ve hafif zihin engelli 28 yetişkinden oluşan grup. Sonuçlara bakıldığında hafif zihin engeli olan gençlerle hafif zihin engeli olmayan gençler arasında anlamlı şekilde benlik saygısı farkı vardır. Yetişkinlerden oluşan grup hafif

zihin engelli ve hafif zihin engelli olmayan grupların arasında bir benlik saygısı puanı almıştır.

Kızlarla erkekler arasında önemli bir benlik saygısı farkı bulunmamıştır. Evli olan yetişkinler bekar olanlardan daha yüksek bir benlik saygısına sahiptir. Davranış bozukluğu düşük benlik saygısıyla anlamlı şekilde ilişkili bulunmuştur. İstikrarsız aileler ile düşük benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Akran etkileşimi, medeni durum ve agresif davranışlar benlik saygısı üzerinde etkilidir.

Garaigordobil ve Bernarás (2009) Araştırmalarında görme engeli olan ve olmayan kişilerde benlik kavramı, benlik saygısı, diğer kişilik özellikleri ve psikopatolojik semptomları analiz etmeyi amaçlamışlardır. Araştırmada 12–17 yaş arası 61 görme engelli ve 29 görme engeli olmayan katılımcı bulunmaktadır. Sonuçlara bakıldığında benlik kavramı ile benlik saygısı arasında önemli derecede ilişki vardır. Cinsiyet değişkeni görme engeli olmayan bireylerde bir farklılık ortaya koymamıştır. Ancak görme engelli kadınlarda benlik saygısı düşük psikopatolojik semptomlar yüksek çıkmıştır. Pearson katsayılarına göre benlik kavramı ve benlik saygısı arasında tüm psikopatolojik semptomlar arasında negatif bir ilişki vardır. Benlik saygısı ve benlik kavramları dışı dönüklükle pozitif ilişkili bulunmuştur.

Connell (2012) araştırmasında yaz kamplarının kanser hastası çocukların benlik kavramı ve benlik saygılarına etkisi incelemiştir. 14 -18 yaş arası kampa katılan öğrencilerde kamp öncesi ve sonrası yapılan ölçümlere göre önemli derecede benlik saygısında ve benlik kavramında artış olmuştur. 8-13 yaş arasında benlik saygısında önemli bir değişim görülmezken benlik kavramında önemli bir değişim görülmüştür. Daha sonraki araştırmalar için kampların etkisi üzerine çalışılması önerilmektedir.

Altom (2010) araştırmasında depresyon ve benlik saygısı arasında sağlam bir ilişki ortaya koymuştur. Düşük benlik saygısının, yüksek depresyon seviyesine yol açtığı ve yüksek benlik saygısının, düşük depresyon seviyesiyle ilişkili olduğu ifade edilmiştir. Araştırma özellikle benlik saygısı ve depresyon arasındaki ilişkide sosyal desteği olası bir belirleyici olarak incelemiştir. Sonuçlar sosyal destek toplam ve alt boyutlarındaki puanların depresyon ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi belirlemede rol oynamadığını göstermiştir. Anne-baba ve akrandan alınan sosyal destekler belirgin eğilimler gösterebilecek şekilde anlamlı düzeyde bulunmamıştır. Araştırmada benlik saygısı ile sosyal destek arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur. Araştırmada yüksek benlik saygısının, yüksek sosyal destekle ilişkili olduğu ifade edilmektedir.

Boo (2010) yetişkinler arasındaki bağlanma ve depresyon arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmasında teorik yapı olarak Bowlby(1973)'ün Yetişkin Bağlanma Teorisi'ni

kullanmıştır. Sosyala destek, benlik saygısı ve iyimserlik potansiyel bağlanma ve depresyon arasında aracılık yapan değişkenler olarak belirlenmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için birbiriyle karşılaştırılacak iki model tasarlanmıştır. Birinci modelde yetişkin bağlanmasının; sosyal destek, benlik saygısı ve iyimserlik vasıtasıyla depresyona hem doğrudan hemde dolaylı etkisi incelenmiştir. İkinci modelde sosyal destek ve iyimserlikten benlik saygısına ilave yollar eklenmiştir. Bu araştırmada yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır.

Araştırmanın hipotezi güvenli bağlanma stilleri ile olumsuz durumlar, yetersiz sosyal destek algısı, düşük benlik saygısı, karamsar yaşam yönelimleri ve depresif semptomlar arasında ilişki olduğudur. Elde edilen veriler araştırmanın hipotezini desteklemektedir. Özellikle yetişkin bağlanmasının doğrudan sosyal destek, benlik saygısı ve iyimserlikten etkilenmekte olduğu, dolaylı olarak yetişkin bağlanmasının sosyal destek ve iyimserlik yoluyla benlik saygısı tarafından etkileniyor olduğu ortaya koyulmuştur. Sonuç olarak bağlanma; sosyal destek, iyimserlik ve benlik saygısı yoluyla depresyonu etkilemektedir. Araştırma sonucunda bağlanma stillerinin depresyon, iyimserlik seviyesi, benlik saygısı, sosyal destek tatmini dahil, çok farklı alanlarda yaşamsal işleyişi etkilediği yargısına varılmıştır. Araştırmada sosyal destek ve iyimserlik benlik saygısını etkileyen değişkenler olarak bulunmuştur. Sosyal destek ve benlik saygısı arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Bumpus (2014) araştırmasında Afrika Kökenli Amerikalı 45 evlat edinilen kişinin bulunduğu bağımsız 3 grubun ırksal aidiyet, psikolojik dayanıklılık ve benlik saygısı verileri karşılaştırılmıştır. 1. grup iki Kafkasyalı eşten oluşan ailenin evlat edindiği 25 kişilik grup, 2. grup iki Afrika Kökenli Amerikalı eşten oluşan ailenin evlat edindiği 10 kişilik grup, 3. grup tek ebeveynli Afrika Kökenli Amerikalı ailenin evlat edindiği 10 kişilik gruptur. Evlat edinilen kişiler 18-72 yaş arasındadır. Evlat edinilen kişiler içinde ırksal aidiyeti taşıma düzeyi en yüksek olan kişiler iki Afrika Kökenli Amerikalı eşten oluşan ailelerdeki bireylerdir. 3 grup içinde psikolojik dayanıklılığı önemli derecede yüksek olan grup iki Afrika Kökenli eşten oluşan ailelerin evlat edindiği bireylerdir. Benlik saygısı ile ilgili 3 grup arasında önemli bir farklılık bulunmamıştır. Psikolojik dayanıklılığı ırksal aidiyet ile pozitif ilişkili ve benlik saygısı ile önemli derecede negatif ilişkili bulunmuştur. Araştırmada farklı ırklardan evlat edinen eşlerin anne babalık stilleri, yazarın kendi beyaz ırk kimliği ve gelecek araştırmalar için öneriler tartışılmıştır.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

3.1.Araştırma Modeli

Bu araştırmada özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılığının yordayıcısı olarak sosyal destek algısı ve benlik saygısının incelenmesi amaçlanmıştır. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıkları ile algıladıkları sosyal destek düzeyi ve benlik saygısı düzeylerinin arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı hedefleyen bu araştırma ilişkisel tarama modelinde korelasyon türü bir araştırmadır.

İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. İlişkisel çözümleme iki tür yapılıdır. Bunlar: korelasyon türü ilişki ve karşılaştırma yolu ile elde edilen ilişkilerdir.

Tarama yolu ile bulunan ilişkiler gerçek bir neden-sonuç ilişkisi olarak yorumlanamaz; ancak, o yönde bazı ipuçları vererek, bir değişkendeki durumun bilinmesi halinde ötekinin kestirilmesinde yararlı sonuçlar verebilir. Korelasyon türü ilişki aramalarda değişkenlerin birlikte değişip değişmedikleri, birlikte bir değişme varsa, bunun nasıl olduğu öğrenilmeye çalışılır (Karasar, N. 2014).

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip bütün anne babalardır. Bu araştırmada örneklem olarak rasgele seçim yoluyla Osmaniye İli'nde hizmet vermekte olan Özel Ayşem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Yeni Osmaniye Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Özel Fatma Yücel Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi ve Özel Yeni Düziçi Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinden hizmet alan 205 anne ve 30 baba olmak üzere toplam 235 katılımcı bu araştırmanın örneklemine oluşturmaktadır.

3.3.Veri Toplama Araçları

3.3.1.Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, Friberg ve arkadaşları (2003) tarafından geliştirilmiş olup 'kişisel güç', 'yapısal stil', sosyal yeterlilik', 'aile uyumu' ve 'sosyal kaynaklar' boyutlarını içermektedir. Daha sonra yapılan bir çalışma (Friberg ve ark. 2005) ölçeğin altı boyutlu yapısıyla psikolojik dayanıklılık modelini daha iyi açıkladığını göstermektedir. Friberg ve arkadaşlarının (2005) yaptıkları çalışmada 'kişisel güç' boyutu

'kendilik algısı' ve 'gelecek algısı' biçiminde ikiye ayrılmış ve toplam altı boyutlu bir yapı ortaya çıkmıştır (Basım ve Çetin, 2011).

Ölçekte, 'yapısal stil' (3,9,15,21) ve 'gelecek algısı' (2,8,14,20) 4'er madde; 'aile uyumu' (5,11,17,23,26,32), 'kendilik algısı' (1,7,13,19,28,31) ve 'sosyal yeterlilik' (4,10,16,22,25,29) 6'şar madde, ve 'sosyal kaynaklar' (6,12,18,24,27,30,33) ise 7 madde ile ölçülmektedir (Basım ve Çetin, 2011).

Ölçekte, maddelerin tercih edilmesinde önyargılı değerlendirmelerden kaçınmak için, olumlu ve olumsuz özelliklerin farklı taraflarda olduğu, yanıtlar için ise beş ayrı kutucuğun yer aldığı bir format kullanılmaktadır. Şematik biçimde yapılan değerlendirmede psikolojik dayanıklılığın yüksek veya düşük ölçülmesinde puanlama şekli serbest bırakılmıştır (Basım ve Çetin, 2011).

Ölçeğin geçerlilik çalışması için doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve altı faktörlü yapı toplam %57'lik varyans açıklamıştır. Ayırt edici ve örtüşme geçerliliği için Kişilik Ölçeği (Engvik 1993) ile Sosyal Zeka Ölçeği (Silvera ve ark. 2001) kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliği için yapısal eşitlik modelinin iç tutarlılık değerleri; 'Kendilik Algısı' için 0.80, 'Gelecek Algısı' için 0.75, 'Sosyal Yeterlilik' için 0.82, 'Aile Uyumu' için 0.86, 'Sosyal Kaynaklar' için 0.84 ve 'Yapısal Stil' için 0.76 olarak bulunmuştur (Friborg ve ark. 2005 aktaran Basım ve Çetin, 2011).

Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin ölçüt geçerliliğini test etmek amacıyla Sosyal Kontrol Ölçeği ve Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinin ölçüt geçerliliğini değerlendirmek amacıyla Sosyal Karşılaştırma Ölçeği kullanılmıştır.

Kontrol Odağı Ölçeği: Bu çalışmada Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin ölçüt geçerliliğini test etmek için kullanılan ölçek Rotter (1966) tarafından geliştirilmiştir. Türkçe'ye uyarlaması Dağ (1991) tarafından yapılmış olan ölçek, kişilerin genellenmiş kontrol beklentilerinin içsellik veya dışsallık boyutu üzerindeki konumunu ölçmektedir. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar dış kontrol odağı inancındaki artışı göstermektedir. Ölçeğin güvenilirliği için Cronbach Alfa değerleri 0,75 ve 0,74 olarak elde edilmiştir (Basım ve Şeşen 2006, Şahin ve ark. 2009 aktaran Basım ve Çetin, 2011). Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa değeri ise, 0,74 olarak bulunmuştur (Basım ve Çetin, 2011).

Sosyal Karşılaştırma Ölçeği: Kişinin başkalarıyla kıyaslandığında, kendisini çeşitli boyutlarda nasıl gördüğüne ilişkin algılarını gösteren ölçek Gilbert ve ark. (1991) tarafından geliştirilmiştir. Bu çalışmada Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin ölçüt geçerliliğini değerlendirmek için kullanılan ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Şahin ve Şahin (1992) tarafından yapılmıştır. Elde edilen yüksek puanlar olumlu benlik algısının arttığını

göstermektedir. Çalışmalarda ölçeğin güvenilirliği 0,83 olarak elde edilmiştir (Şahin ve ark. 2009). Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa değeri ise, 0,81 olarak bulunmuştur (Basım ve Çetin, 2011).

Çalışmada ölçekten elde edilen verilerin değerlendirilmesinde SPSS for Windows 16.0 ile Amos 16.0 paketprogramları kullanılmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği için yaklaşık üç hafta arayla uygulanan ölçeğin Pearson korelasyon katsayısı, iç tutarlılığı için ise

Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğini sağlamak için doğrulayıcı faktör analizi yapılmış, ölçüt bağımlı geçerliliği için ise sosyal karşılaştırma ölçeği ile kontrol odağı ölçeği kullanılmıştır.

Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin test-tekrar test güvenilirliği için 350 katılımcıdan oluşan öğrenci örneklem grubu kullanılmıştır. Test-tekrar test uygulaması 23 gün arayla uygulanmış ve yapılan analiz sonucunda iki uygulama arasında alt boyutların

Pearson korelasyon katsayıları; Kendilik Algısı için 0,72 ($p<0,01$), Gelecek Algısı için 0,75 ($p<0,01$), Yapısal Stil için 0,68 ($p<0,01$), Sosyal Yeterlilik için 0,78 ($p<0,01$), Aile Uyumunu için 0,81 ($p<0,01$) ve Sosyal Kaynaklar için 0,77 ($p<0,01$) olarak bulunmuştur (Basım ve Çetin, 2011).

Ölçeğin iç tutarlılığını hesaplamak amacıyla her iki örneklem için alt boyutların Cronbach Alfa değerleri ile madde toplam puan bağıntı katsayıları hesaplanmıştır. Hesaplanan madde toplam puan bağıntı katsayıları her iki örneklem için 0,20 ile 0,52 arasında değişmektedir (Tablo 3). Alt boyutların Cronbach Alfa katsayıları ise öğrenci örneklemini için 0,66 ile 0,81 arasında, çalışan örneklemini için 0,68 ile 0,79 arasında değişmektedir. Ayrıca ölçeğin toplam Cronbach Alfa katsayısı hem öğrenci hem de çalışan örneklemini için 0,86 olarak hesaplanmıştır (Basım ve Çetin, 2011).

Literatürde psikolojik dayanıklılık ölçeğinin bazı çalışmalarda beş faktörlü (Fribog ve ark. 2003) ve bazı çalışmalarda altı faktörlü (2005) bir yapıyı sergilediği görülmektedir. Bu çalışmada ölçeğin her iki faktör yapısının da geçerliliğinin test edilmesi için öğrencilerden oluşan örneklem ($n=350$) kullanılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek için Amos 16.0 programı kullanılmış ve en yüksek olabilirlik kestirim (maximum likelihood) tekniğiyle doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır (Basım ve Çetin, 2011).

Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin, ki-kare istatistiğinin serbestlik derecelerine oranı (χ^2/df) 2,8 ($\chi^2=1344, df=480$); kök ortalama kare yaklaşım hatası (RMSEA) 0,057; normlanmamış uyum indeksinin (NNFI) Amos sonucunda ise (Şekil 2); ki-kare istatistiğinin serbestlik derecelerine oranı (χ^2/df) 2,1 ($\chi^2=1008, df=480$); kök ortalama kare yaklaşım hatası (RMSEA) 0,053; Tucker-Lewis indeks (TLI) değeri 0,91 ve

karşılaştırmalı uyum indeks (CFI) değeri ise 0,92 olarak hesaplanmıştır. Bir modelin özellikle karşılaştırmalı uyum indeks (CFI) ve Tucker-Lewis indeks (TLI) değerlerinin 0,90 veya üzerinde olması iyi uyum sağladığı anlamına gelmektedir(Basım ve Çetin, 2011).

Elde edilen sonuçlar ölçeğin altı boyutlu faktör yapısının yeterli uyum değerlerini sağladığını göstermektedir. Elde edilen bulgulara ilaveten, doğrulanan altı boyutlu faktör yapısı ayrıca çalışanlardan oluşan örnekleme (n=262) de uygulanmıştır. Analiz sonuçları ($\chi^2=1104$, $df=480$, $\chi^2/df=2,3$; RMSEA=0,055; TLI=0,90; CFI=0,91), ölçeğin altı boyutlu faktör yapısının ayrı bir örnekleme üzerinde tekrar doğrulandığını göstermektedir. Faktör analizleri sonucunda öğrenci örnekleme için toplam %55,5, çalışan örnekleme için ise toplam %53,5'lik varyans açıklanmıştır(Basım ve Çetin, 2011).

Psikolojik dayanıklılık ölçeğinin, ölçüt bağımlı geçerliliğini araştırmak için her iki örnekleme üzerinde ölçeğin alt boyutları ile sosyal karşılaştırma ölçeği ve kontrol odağı ölçeği arasındaki ilişkileri incelenmiştir. Bu incelemede sosyal karşılaştırma ve kontrol odağı ölçeklerinin kullanılmasının nedeni, yapılan bazı çalışmalarda (Shehu ve Mokgwathi, 2008; Baker ve ark.,1999) psikolojik dayanıklılık ölçeğinin anılan ölçeklerle olan çeşitli ilişkilerinin tartışılmış olmasıdır. Sosyal karşılaştırma ölçeği ile psikolojik dayanıklılık ölçeğinin tüm boyutları arasında öğrenci ve çalışan örneklem için $p<0,01$ anlamlılık düzeyinde pozitif yönlü ilişkiler elde edilmiştir(Basım ve Çetin, 2011).

Kontrol odağı ölçeğinin ise, her iki örnekleme için kendilik algısı, gelecek algısı ve yapısal stil boyutlarıyla $p<0,01$ anlamlılık düzeyinde negatif yönlü ilişkisi bulunmuştur.

Ayrıca çalışanların oluşturduğu örnekleme için sosyal kaynaklar ve sosyal yeterlilik boyutlarıyla $p<0,05$ anlamlılık düzeyinde negatif yönlü ilişkiler elde edilmiş olup; aile uyumu boyutu ile kontrol odağı ölçeğinin ilişkisi bulunamamıştır(Basım ve Çetin, 2011).

3.3.2. Yenilenmiş Anne-Baba Sosyal Destek Ölçeği-YASDÖ

Aile Sosyal Destek Ölçeği-ASDÖ (Kaner, 2001, 2003), sosyal desteğin niteliksel boyutu ile ilgili alan yazının doğrultusunda yeniden incelenmiş, ölçekte yer alan alt boyutlara ASDÖ'nde yer almayan bazı maddeler eklenmiş ve sosyal desteğin hem nicel hem de nitel boyutlarını değerlendirmeyi amaçlayan 48 maddelik yeni bir form elde edilmiştir. Eklenen maddeler için uzman görüşü alınmamıştır. YASDÖ, iki kısımdan oluşmaktadır. Bunların ilkinde (Algılanan Sosyal Destek Düzeyi-ASDD), farklı destekleri verecek birilerinin ne düzeyde var olduğu niceliksel boyut, ikincisinin de ise her bir maddedeki desteklerden hoşnut olma düzeyi (Algılanan Sosyal Destekten Memnuniyet Düzeyi-ASDMD), yani sosyal desteklerin niteliksel boyutu değerlendirilmektedir(Kaner, 2010).

İkinci aşamada, çocuğu engelli olan ve olmayan anne-babalar kolay ulaşılabilir gruplar yoluyla belirlenmiş ve YASDÖ deneme formu toplam 400 anne-babaya okul yönetimleri tarafından kapalı zarfla yollanmış ve yanıtlanan ölçekler aynı yolla geri toplanmıştır. Uygun yanıtlanmayan ölçeklerin elenmesiyle denek sayısı 245'e düşmüştür. Ölçüt geçerliği için YASDÖ, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile birlikte 72 anne-babaya uygulanmıştır. Elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır(Kaner, 2010).

YASDÖ'nün geçerliğini belirlemek amacıyla yapı geçerliği incelenmiştir. Bu amaçla, YASDÖ'de Algılanan Destek Düzeyinden elde edilen verilere önce açımlayıcı faktör analizi uygulanmış, daha sonra ortaya çıkan yapı doğrulayıcı faktör analizi ile yeniden değerlendirilmiştir. Bu analiz sonucunda ortaya çıkan faktör yapısının, Algılanan Sosyal Desteklerden Memnuniyet Düzeyleri için de geçerli olup olmadığı doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmiştir. Bu analizlerden sonra da YASDÖ'nün her iki ölçümünden elde edilen veriler ile madde-toplam korelasyonları, alt ölçekler arası korelasyonlar, YASDÖ-ASDD ve YASDÖ-ASDMD arası korelasyonlar, YASDÖ-ASDD ve YASDÖ-ASDMD ile ÇBASDDÖ-R arası korelasyonlar yoluyla yapı geçerliğinin diğer kanıtları irdelenmiştir. YASDÖ'nün iç tutarlılığını belirlemek için ise Cronbach Alfa ve Spearman-Brown iki yarı güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır(Kaner,2010).

YASDÖ-ASDD'nin anne-babalar için yapı geçerliliğini saptamak amacıyla ilk aşamada açımlayıcı faktör analizi olan temel bileşenler faktör analizi-TBA uygulanmıştır. Ölçeğin bir önceki versiyonu olan ASDÖ'de faktörler arası korelasyonların 0.41-0.89 ($p<0.001$) olması ve kuramsal olarak da bu faktörlerin birbirleri ile ilişkili olması nedeniyle eğik açılı döndürme yöntemi olan direkt oblige uygulanmıştır (Şencan, 2005 aktaran Kaner, 2010).

Faktör analizi işlemi yapılmadan önce, elde edilen verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığını tespit etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett testi uygulanmıştır. KMO testi, örneklem uygunluk ölçüsü olarak ifade edilmektedir. Field'e (2000) göre KMO değeri 0.60'nın altına düşükçe veri setinin faktörleşmeyeceği, 1'e yaklaştıkça faktörleşme göstereceğini belirtmektedir (Akt. Yurdugül, 2010). Bartlett testi ise, elde edilen korelasyon matrisinin birim matris olup olmadığını test etmektedir (Bayram, 2004). Testin anlamlılık düzeyinin 0.05'ten küçük değer alması, elde edilen matrisin birim matris olmadığını göstermektedir. Elde edilen KMO değerine (KMO= 0.941) ve Bartlett testi sonuçlarına ($\chi^2=4493.802$; $sd=378$; $p<0.01$) göre veri setinin faktör analizine uygun olduğu söylenebilir (Şencan, 2005 aktaran Kaner, 2010).

Açımlayıcı faktör analizi sonucunda, YASDÖ 'de yer alan 48 maddenin beş faktörde toplandığı görülmüştür. YASDÖ' de yer alan maddeler, faktörlere göre dağılımları, binişik/bulaşık madde olup olmadığı ve faktör yükleri açısından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda, birden fazla faktörde kabul düzeyinden yüksek yük değeri veren 19 maddenin yanı sıra, beşinci faktörde yer alan tek bir madde elenmiştir. Bu maddeler dışarıda bırakılarak tekrarlanan analiz sonucunda, dört faktör ve 28 maddeden oluşan bir ölçek elde edilmiştir(Kaner, 2010).

Birinci faktördeki maddelerin faktör yük değerleri 0.590-0.826, ikinci faktörün 0.740-0.892, üçüncü faktörün 0.692-0.853, dördüncü faktörün ise 0.690-0.872 arasında değişmektedir. Faktörlerin döndürme sonrası varyansa yaptığı katkıların birinci faktör (Sosyal Birliktelik Desteği-SBD) için 43.792, ikinci faktör (Bilgi Desteği-BiD) için 8.190, üçüncü faktör (Duygusal Destek-DD) için 6.489, dördüncü faktör (Bakım Desteği-BaD) için 5.637 olduğu görülmüştür. Bu faktörlerin toplam varyansa yaptığı katkının birikimli yüzdesi ise 64.108'dir(Kaner, 2010).

Açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen faktörlere ve içerdikleri maddelere doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. DFA sonucunda TBA'den elde edilen dört faktörlü yapı doğrulanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonrasında elde edilen indeks değerleri (χ^2/sd)=339.38/ 292=1.85, RMSEA=0.060, RMR=0.060, Standardize RMR=0.055, NFI=0.96, NNFI=0.98, CFI=0.98, GFI= 0.85, AGFI=0.82'dir(Kaner, 2010).

YASDÖ-ASDD'e ilişkin elde edilen yapıların, bu desteklerden memnun kalma düzeyi içinde geçerli olup olmadığını belirlemek amacıyla YASDÖ-ASDMD'den elde edilen verilere DFA uygulanmıştır. DFA sonucunda sosyal destek düzeyinden elde edilen dört faktörlü yapının memnuniyet düzeyi için de geçerli olduğu belirlenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonrasında elde edilen indeks değerleri (χ^2/sd)=545.02/292=1.87, RMSEA=0.058, RMR=0.058, Standardize RMR=0.053, NFI=0.96, NNFI=0.98, CFI=0.98, GFI=0.86, AGFI=0.83'tür(Kaner, 2010).

Temel bileşenler analizi bulguları birinci faktörün (Sosyal Birliktelik Desteği) varyansa yaptığı katkının 43.792 olması ve alt ölçekler arası korelasyonların yüksek olması nedeniyle her iki ölçeğin kuramsal bilgileri destekler şekilde tek boyutlu olarak da değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır(Kaner, 2010).

YABSDÖ-ASDD'nin yapı geçerliği madde-toplam korelasyonları yoluyla da incelenmiştir. Bu amaçla, her bir maddenin toplam puanı yordama gücü test edilmiştir. Madde ayırt edicilik indeks değerlerinin SBD için 0.0.515-0.765, BiD için 0.672-0.829, DD için 0.653-0.792, BaD için 0.630- 0.748 ve tüm ölçek için 0.480-0.740 olduğu bulunmuştur.

YASDÖ-ASDMD'nin madde-toplam korelasyonları ise sırasıyla 0.507-0.835, 0.738-0.859, 0.581-0.816, 0.648-0.768 ve 0.55-0.765'tir(Kaner, 2010).

YASDÖ-ASDD'nin ve YASDÖ-ASDMD'nin aynı adlı alt ölçekleri ve toplamları arasındaki korelasyonlar 0.86-0.93 arasındadır. Diğer korelasyonlar ise 0.38-0.87 arasında ve anlamlıdır(Kaner, 2010).

YASDÖ-ASDD'nin ve YASDÖ-ASDMD'nin ölçüt geçerliliğini saptamak amacıyla, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin gözden geçirilmiş Formu-GGÇBASDÖ, 72 anne babaya uygulanmıştır(Kaner, 2010).

Hem YASDÖ-ASDD hem de YASDÖ-ASDMD'nin Bilgi Desteği alt ölçeği ile GÇBASDÖF'nin Aile Desteği alt ölçeği arasındaki korelasyon katsayıları (sırasıyla $r=-0.14$; $r=0.21$; $p<0.05$) dışında tüm korelasyonlar pozitif yönde, anlamlı ve orta düzeydedir(Kaner, 2010).

YASDÖ-ASDD ve YASDÖ-ASDMD'nin iç tutarlılığını belirlemek amacıyla Cronbach Alfa ve Spearman-Brown iki yarım güvenilirlik analizi yapılmış ve alfa katsayıları YASDÖ-ASDD için 0.83-0.95, YASDÖ-ASDMD için 0.85-0.96 arasındadır. Spearman-Brown iki yarı güvenilirlik katsayıları ise YASDÖ-ASDD için 0.86-0.92, YASDÖ-ASDMD için ise benzer şekilde 0.84-0.96'dır(Kaner, 2010).

3.3.3.Arıcak Benlik Saygısı Ölçeği

Benlik Saygısı Ölçeği,beşli likert tipi bir tutum ölçeğidir. Ölçek geliştirme çalışmasında Ferguson ve Tekane'nin (1989), Stevens'in (1992), Özgüven'in (1994), Ergin'in (1995), Balcı'nın (1995) ve Tezbaşaran'ın (1996) bu konu ile ilgili çalışmalarından yararlanılmıştır. Öncelikle benlik saygısı ile ilgili literatür taraması yapılmış; özellikle benlik saygısı kuramcılarında Rosenberg (1965;1986) ve Coopersmith'in (1967) ;benlik kuramcılarında da Rogers'in (1951;1954;1980) çalışmaları incelenmiştir. Ardından Sınıf Öğretmenli Bölümünde okuyan 40 dördüncü sınıf öğrencisinden 'kendine saygı' konulu birer kompozisyon yazmaları istenmiş ve yazılan bu kompozisyonlar teker teker incelenmiştir. Kendine yüksek saygıyı içeren ifadeler, düşük benlik saygısına neden olan durumlar irdelenmiş ve bunlar kendine saygı tutumuna yönelik olumlu ve olumsuz ifadelere dönüştürülmüştür(Arıca, 1999).

İfadelerin oluşturulmasından sonra yukarıda ismi geçen kuramcılarının tanımları ve yaklaşımları ışığında kendine saygı tutumunu ölçebileceği düşünülen 75 ifadeden(olumlu ve olumsuz) bir madde havuzu meydana getirilmiştir. Bu madde havuzu ölçeğin geçerliliğini (content validity) sağlamak amacıyla psikoloji ve psikolojik danışma alanında çalışan dokuz farklı üniversiteden on üç profesör, yedi doçent , üç yardımcı doçent ve on bir doktoralı

uzmana sunulmuş ve yukarıda ismi geçen kuramcılarının yaklaşımları ışığında benlik saygısını ölçtüğünü düşündükleri ifadeyi (+) ile , ölçmediğini düşündükleri ifadeleri (-) ile işaretlemeleri ve düzeltilmesi gereken ifadeleri düzelterek yeniden ifade etmeleri rica edilmiştir.Uzmanların %75 'inin 'bu madde ilgili tutumu ölçüyor' diyerek kabul ettikleri maddeler ölçeğe alınmış, diğerleri çıkarılmıştır. Böylece ölçekte madde sayısı 45'e inmiştir(30 madde elenmiştir. Yine uzmanların kabul ettikleri ve düzelttikleri maddeler onların önerileri doğrultusunda değiştirilmiştir(Arıcak, 1999).

Ölçek 45 maddelik (23 olumlu,22 olumsuz ifade rastgele karışık bir şekilde) haliyle düzenlenmiş ve 1997 Ekim ayı içinde Sınıf Öğretmenliği Bölümünden farklı şubelerdeki 152 iki ve üçüncü sınıf öğrencisine uygulanmış ve öğrencilerin anlamadıkları maddeleri işaretlemeleri istenmiştir. Ölçeğin iç tutarlılığını güçlendirmek ve güvenilirliğini arttırmak için SPSS paket programında madde analizi yapılmış (Tezbaşaran,1996:29), toplam puanla .001 düzeyinde (binde bir hata payı ile) anlamlı korelasyon gösteren maddeler seçilmiş , diğer maddeler ise ölçekten çıkarılmıştır. Böylece madde analizi sonucu ölçekteki madde sayısı 32'ye inmiştir (13 madde elenmiştir). Öğrencilerin anlamadıkları maddelerde madde analizi sonucu ölçekten çıkarılan maddelerdir (Arıcak, 1999).

Bu 32 maddenin 13'ü olumlu 19'u ise olumsuz ifadeleri içermektedir. Olumlu maddeler: 2,5,8,10,12,14,17,20,22,24,26,28 v 30. maddeler, olumsuz maddeler ise 1,3,4,6,7,9,11,13,15,16,18,19,21,23,25,27,29,31 ve 32. maddelerdir (Arıcak,1999).

Ölçeğin güvenilirliği iki şekilde test edilmiştir. Birincisi, ölçeğin iç tutarlılığının bir ölçüsü olan ve likert tipi ölçekler için öncelikle kullanılan Cronbach a güvenilirlik katsayısının hesaplanması (Ergin,1995:145 ; Tezbaşaran,1996:46) ; diğeri ise testin tekrarı yöntemiyle elde edilen güvenilirlik katsayısıdır(Özgüven,1994:86 aktaran Arıcak, 1999).

Cronbach a güvenilirlik katsayısı: Yukarıda ifade edildiği gibi 152 öğrenciye uygulanan ve madde analizi sonucu 32'ye inen ölçeğin SPSS paket programında Cronbach a katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Bu sonuç ölçeğin kendi içinde tutarlı ve güvenilir bir ölçek olduğunu düşündürmektedir(Arıcak, 1999).

Test-tekrar test güvenilirlik katsayısı : Madde analizinden sonra yeni haliyle ölçek, 1997 Kasım ayı içerisinde iki hafta ara ile Sınıf Öğretmenliği Bölümünden 92 dördüncü sınıf öğrencisine uygulanmış ve SPSS paket programında Pearson çarpım-moment korelasyonu hesaplanmıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayısı .70 ($p < .01$) olarak bulunmuştur. Bu sonuç da ölçeğin geçen zaman içinde tutarlı sonuçlar verdiğini ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu düşündürmektedir(Arıcak, 1999).

Ölçeğin geçerliliği üç şekilde test edilmiştir. Birincisi, en başta da ifade edildiği gibi kapsam geçerliliğidir(Özgüven,94:98 akt. Arıca, 1999). Bu geçerlilik türü uzman kanısına başvurma yoluyla sağlanmış rasyonel bir yöntemdir. Bu uzmanların konu ile ilgili kuramsal yapıyı iyi bildikleri varsayılmıştır. Uzman grubunun %75'inin kabul ettiği maddeler ölçeğe alınmış, diğerleri ise ölçekten çıkarılmıştır. İkinci yöntem benzer ölçekler geçerliliğidir(Özgüven,94:103 aktaran Arıca, 1999).

Benzer ölçekler geçerliliği : Test- tekrar test güvenilirlik katsayısını hesaplamak amacıyla yapılan ilk test uygulamasında 92 dördüncü sınıf öğrencisine benlik saygısı ölçeğiyle birlikte Çuhadaroğlu'nun Türkçeye uyarladığı, güvenilirlik ve geçerlilik çalışmasını yaptığı Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği de verilmiş ve SPSS paket programında iki ölçek puanları arasındaki korelasyon hesaplanmıştır. Benlik Saygısı Ölçeği'nin benzer ölçekler geçerlilik katsayısı .69 olarak ($p<.01$) bulunmuştur. Bunun sonucunda Benlik Saygısı Ölçeğinin ilgili tutumu ölçmekte olduğu sonucuna varılmıştır(Arıca, 1999).

Ölçek 32 ile 160 arası toplam puan vermektedir. Olumlu maddeler : 2,5,8,10,12,14,17,20,22,24,26,28 ve 30. Maddeler olup Tamamen katılıyorum 5, Katılıyorum 4,Kararsızım 3, Katılmıyorum 2, Kesinlikle katılmıyorum 1 puan alır. Olumsuz maddeler ise : 1,3,4,6,7,9,11,13,15,16,18,19,21,23,25,27,29,31 ve 32. Maddeler olup, Tamamen katılıyorum 1, Katılıyorum 2, Kararsızım 3,Katılmıyorum 4, Kesinlikle katılmıyorum 5 puan alır (Arıca, 1999).

3.4.Verilerin Toplanması

Veriler, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babalardan rehabilitasyon merkezlerinde yüz yüze görüşülüp ölçeklerin açıklanmasından sonra anne babaların ölçeklere verdiği özgür cevaplar neticesinde toplanmıştır. Okuma yazma bilmeyen anne babalara araştırmacı ölçekteki maddeleri okumuş ve cevaplama şekillerini aktarmıştır. Araştırmacı okuma yazma bilmeyen anne babaların verdiği cevapları kendisi ölçeklere işaretlemiştir.

3.5.Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemleri olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılmıştır.

İki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında t-testi, ikiden fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında Tek yönlü (One way) Anova testi kullanılmıştır. Anova testi sonrasında farklılıkları belirlemek üzere tamamlayıcı post-hoc analizi olarak Scheffe testi kullanılmıştır.

Araştırmanın sürekli değişkenleri arasında pearson korelasyon ve regresyon analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada Psikolojik Dayanıklılık ölçeğinin güvenilirliği Cronbach's Alpha= 0,889 olarak yüksek bulunmuştur. Bu çalışmada Anne Baba Sosyal Destek ölçeğinin güvenilirliği Cronbach's Alpha= 0,892 olarak yüksek bulunmuştur. Bu çalışmada Benlik Saygısı ölçeğinin güvenilirliği Cronbach's Alpha= 0,854 olarak yüksek bulunmuştur.

Cronbach's Alpha Katsayısının değerlendirilmesinde kullanılan değerlendirme kriteri (Özdamar, 2004);

$0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir.

$0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir.

$0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir.

$0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırma probleminin çözümü için, araştırmaya katılan anne ve babalar ölçekler yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar yapılmıştır.

4.1.Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne ve Babaların Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri, Anne Baba Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri ve Benlik Saygısı Düzeyleri arasındaki İlişkiye İlişkin Bulgular

Araştırmanın 1. alt amacı olan özel eğitime muhtaç çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık düzeyleri, algılanan sosyal destek düzeyleri ve benlik saygısı düzeyleri arasında ilişki var mıdır sorusuna ilişkin bulgular Tablo 1, Tablo 2, Tablo 3 ve Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 1. Anne ve Babaların Psikolojik Dayanıklılık Puan Ortalamaları

	N	Ort	Ss	Min.	Max.
Kendilik Algısı	235	3,639	1,059	1,000	5,000
Gelecek Algısı	235	3,185	1,233	1,000	5,000
Yapısal Stil	235	3,577	1,126	1,000	5,000
Sosyal Yeterlilik	235	3,599	1,060	1,000	5,000
Aile Uyumu	235	3,714	1,096	1,500	5,000
Sosyal Kaynaklar	235	4,013	0,717	2,000	5,000
Psikolojik Dayanıklılık Genel	235	3,637	0,787	1,730	4,970

Araştırmaya katılan anne ve babaların “kendilik algısı” düzeyi yüksek ($3,639\pm 1,059$); “gelecek algısı” düzeyi orta ($3,185\pm 1,233$); “yapısal stil” düzeyi yüksek ($3,577\pm 1,126$); “sosyal yeterlilik” düzeyi yüksek ($3,599\pm 1,060$); “aile uyumu” düzeyi yüksek ($3,714\pm 1,096$); “sosyal kaynaklar” düzeyi yüksek ($4,013\pm 0,717$); “psikolojik dayanıklılık genel” düzeyi yüksek ($3,637\pm 0,787$); olarak saptanmıştır.

Tablo 2. Anne ve Babaların Anne Baba Sosyal Destek Puan Ortalamaları

	N	Ort	Ss	Min.	Max.
Sosyal Birliktelik Desteği	235	28,434	8,645	10,000	40,000
Bilgi Desteği	235	17,226	5,196	6,000	24,000
Duygusal Destek	235	23,136	6,800	8,000	32,000
Bakım Desteği	235	11,681	3,433	4,000	16,000
Anne Baba Sosyal Destek Toplam	235	80,477	23,038	28,000	112,000

Araştırmaya katılan anne ve babaların “sosyal birliktelik desteği” düzeyi (28,434±8,645); “bilgi desteği” düzeyi (17,226±5,196); “duygusal destek” düzeyi (23,136±6,800); “bakım desteği” düzeyi (11,681±3,433); “anne baba sosyal destek toplam” düzeyi (80,477±23,038); olarak saptanmıştır.

Tablo 3. Anne ve Babaların Benlik Saygısı Puan Ortalamaları

	N	Ort	Ss	Min.	Max.
Benlik Saygısı	235	113,770	17,336	82,000	155,000

Araştırmaya katılan anne ve babaların “benlik saygısı” düzeyi (113,770±17,336); olarak saptanmıştır.

Tablo 4. Anne ve Babaların Psikolojik Dayanıklılık Puanları İle Anne Baba Sosyal Destek ve Benlik Saygısı Puanları Arasında Korelasyon İlişkisi

		Kendilik Algısı	Gelecek Algısı	Yapısal Stil	Sosyal Yeterlilik	Aile Uyumu	Sosyal Kaynaklar	Psikolojik Dayanıklılık Genel
Sosyal Birliktelik Desteği	r	0,417**	0,472**	0,335**	0,228**	0,437**	0,269**	0,477**
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Bilgi Desteği	r	0,347**	0,413**	0,236**	0,143*	0,407**	0,194**	0,404**
	p	0,000	0,000	0,000	0,028	0,000	0,003	0,000
Duygusal Destek	r	0,338**	0,437**	0,271**	0,158*	0,405**	0,226**	0,415**
	p	0,000	0,000	0,000	0,015	0,000	0,000	0,000
Bakım Desteği	r	0,268**	0,341**	0,162*	0,048	0,372**	0,100	0,299**
	p	0,000	0,000	0,013	0,463	0,000	0,125	0,000
Anne Baba Sosyal Destek Toplam	r	0,374**	0,450**	0,283**	0,172**	0,431**	0,226**	0,437**
	p	0,000	0,000	0,000	0,008	0,000	0,000	0,000
Benlik Saygısı	r	0,553**	0,549**	0,417**	0,449**	0,410**	0,430**	0,633**
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

Gelecek Algısı ve kendilik algısı arasında yüksek, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.713$; $p=0,000<0.05$). Yapısal Stil ve kendilik algısı arasında , pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.496$; $p=0,000<0.05$). Yapısal Stil ve gelecek algısı arasında orta, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.564$; $p=0,000<0.05$). Sosyal Yeterlilik ve kendilik algısı arasında orta, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.576$; $p=0,000<0.05$). Sosyal Yeterlilik ve gelecek algısı arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.461$; $p=0,000<0.05$). Sosyal Yeterlilik ve yapısal stil arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.368$; $p=0,000<0.05$). Aile Uyumu ve kendilik algısı

arasında orta, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.636$; $p=0,000<0.05$). Aile Uyum ve gelecek algısı arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.447$; $p=0,000<0.05$). Aile Uyum ve yapısal stil arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.45$; $p=0,000<0.05$). Aile Uyum ve sosyal yeterlilik arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.324$; $p=0,000<0.05$). Sosyal Kaynaklar ve kendilik algısı arasında orta, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.549$; $p=0,000<0.05$). Sosyal Kaynaklar ve gelecek algısı arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.466$; $p=0,000<0.05$). Sosyal Kaynaklar ve yapısal stil arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.296$; $p=0,000<0.05$). Sosyal Kaynaklar ve sosyal yeterlilik arasında orta, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.526$; $p=0,000<0.05$). Sosyal Kaynaklar ve aile uyumu arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.47$; $p=0,000<0.05$). Psikolojik Dayanıklılık Genel ve kendilik algısı arasında yüksek, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.882$; $p=0,000<0.05$). Psikolojik Dayanıklılık Genel ve gelecek algısı arasında yüksek, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.79$; $p=0,000<0.05$). Psikolojik Dayanıklılık Genel ve yapısal stil arasında orta, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.673$; $p=0,000<0.05$). Psikolojik Dayanıklılık Genel ve sosyal yeterlilik arasında yüksek, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.724$; $p=0,000<0.05$). Psikolojik Dayanıklılık Genel ve aile uyumu arasında yüksek, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.758$; $p=0,000<0.05$). Psikolojik Dayanıklılık Genel ve sosyal kaynaklar arasında orta, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.69$; $p=0,000<0.05$). Sosyal Birliktelik Desteği ve kendilik algısı arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.417$; $p=0,000<0.05$). Sosyal Birliktelik Desteği ve gelecek algısı arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.472$; $p=0,000<0.05$). Sosyal Birliktelik Desteği ve yapısal stil arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.335$; $p=0,000<0.05$). Sosyal Birliktelik Desteği ve sosyal yeterlilik arasında çok zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.228$; $p=0,000<0.05$). Sosyal Birliktelik Desteği ve aile uyumu arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.437$; $p=0,000<0.05$). Sosyal Birliktelik Desteği ve sosyal kaynaklar arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.269$; $p=0,000<0.05$). Sosyal Birliktelik Desteği ve psikolojik dayanıklılık genel arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.477$; $p=0,000<0.05$). Bilgi Desteği ve kendilik algısı arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.347$; $p=0,000<0.05$). Bilgi Desteği ve gelecek algısı arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.413$; $p=0,000<0.05$). Bilgi Desteği ve yapısal stil arasında çok zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.236$; $p=0,000<0.05$). Bilgi Desteği ve sosyal yeterlilik arasında çok zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.143$; $p=0,028<0.05$). Bilgi Desteği ve aile uyumu arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.407$; $p=0,000<0.05$). Bilgi Desteği ve sosyal kaynaklar arasında çok zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.194$;

p=0,003<0.05). Bilgi Desteği ve psikolojik dayanıklılık genel arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.404; p=0,000<0.05). Bilgi Desteği ve sosyal birliktelik desteği arasında , pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.897; p=0,000<0.05). Duygusal Destek ve kendilik algısı arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.338; p=0,000<0.05). Duygusal Destek ve gelecek algısı arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.437; p=0,000<0.05). Duygusal Destek ve yapısal stil arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.271; p=0,000<0.05). Duygusal Destek ve sosyal yeterlilik arasında çok zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.158; p=0,015<0.05). Duygusal Destek ve aile uyumu arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.405; p=0,000<0.05). Duygusal Destek ve sosyal kaynaklar arasında çok zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.226; p=0,000<0.05). Duygusal Destek ve psikolojik dayanıklılık genel arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.415; p=0,000<0.05). Duygusal Destek ve sosyal birliktelik desteği arasında, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.896; p=0,000<0.05). Duygusal Destek ve bilgi desteği arasında çok yüksek, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.937; p=0,000<0.05). Bakım Desteği ve kendilik algısı arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.268; p=0,000<0.05). Bakım Desteği ve gelecek algısı arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.341; p=0,000<0.05). Bakım Desteği ve yapısal stil arasında çok zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.162; p=0,013<0.05). Bakım Desteği ve aile uyumu arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.372; p=0,000<0.05). Bakım Desteği ve psikolojik dayanıklılık genel arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.299; p=0,000<0.05). Bakım Desteği ve sosyal birliktelik desteği arasında yüksek, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.815; p=0,000<0.05). Bakım Desteği ve bilgi desteği arasında yüksek, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.865; p=0,000<0.05). Bakım Desteği ve duygusal destek arasında yüksek, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.848; p=0,000<0.05). Anne Baba Sosyal Destek Toplam ve kendilik algısı arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.374; p=0,000<0.05). Anne Baba Sosyal Destek Toplam ve gelecek algısı arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.45; p=0,000<0.05). Anne Baba Sosyal Destek Toplam ve yapısal stil arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.283; p=0,000<0.05). Anne Baba Sosyal Destek Toplam ve sosyal yeterlilik arasında çok zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.172; p=0,008<0.05). Anne Baba Sosyal Destek Toplam ve aile uyumu arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.431; p=0,000<0.05). Anne Baba Sosyal Destek Toplam ve sosyal kaynaklar arasında çok zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.226; p=0,000<0.05). Anne Baba Sosyal Destek Toplam ve psikolojik dayanıklılık genel arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır(r=0.437; p=0,000<0.05). Anne Baba Sosyal Destek Toplam ve sosyal birliktelik desteği arasında çok yüksek, pozitif yönde anlamlı ilişki

bulunmaktadır($r=0.964$; $p=0,000<0.05$). Anne Baba Sosyal Destek Toplam ve bilgi desteği arasında çok yüksek, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.968$; $p=0,000<0.05$). Anne Baba Sosyal Destek Toplam ve duygusal destek arasında çok yüksek, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.969$; $p=0,000<0.05$). Anne Baba Sosyal Destek Toplam ve bakım desteği arasında çok yüksek, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.9$; $p=0,000<0.05$). Benlik Saygısı ve kendilik algısı arasında orta, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.553$; $p=0,000<0.05$). Benlik Saygısı ve gelecek algısı arasında orta, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.549$; $p=0,000<0.05$). Benlik Saygısı ve yapısal stil arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.417$; $p=0,000<0.05$). Benlik Saygısı ve sosyal yeterlilik arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.449$; $p=0,000<0.05$). Benlik Saygısı ve aile uyumu arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.41$; $p=0,000<0.05$). Benlik Saygısı ve sosyal kaynaklar arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.43$; $p=0,000<0.05$). Benlik Saygısı ve psikolojik dayanıklılık genel arasında orta, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.633$; $p=0,000<0.05$). Benlik Saygısı ve sosyal birliktelik desteği arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.402$; $p=0,000<0.05$). Benlik Saygısı ve bilgi desteği arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.374$; $p=0,000<0.05$). Benlik Saygısı ve duygusal destek arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.361$; $p=0,000<0.05$). Benlik Saygısı ve bakım desteği arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.293$; $p=0,000<0.05$). Benlik Saygısı ve anne baba sosyal destek toplam arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır($r=0.385$; $p=0,000<0.05$). Diğer değişkenler arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0.05$).

4.2. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin, Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Yordamasına İlişkin Bulgular

Araştırmanın 2. alt amacı olan özel eğitime muhtaç çocuğa sahip anne babaların sosyal destek algısı puanlarının psikolojik dayanıklılık düzeylerini yordayıp yordamadığı psikolojik dayanıklılığın alt boyutları düzeyinde Tablo 5 ile Tablo 11 arasında gösterilmiştir.

Tablo 5. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Algıladıkları Sosyal Desteğin Psikolojik Dayanıklılık Genel Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Psikolojik Dayanıklılık Genel	Sabit	2,435	14,447	0,000	55,058	0,000	0,188
	Anne Baba Sosyal Destek Toplam	0,015	7,420	0,000			

Anne baba sosyal destek toplam ile psikolojik dayanıklılık genel arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (F=55,058; p=0,000<0.05). Psikolojik dayanıklılık genel düzeyinin belirleyicisi olarak anne baba sosyal destek toplam değişkenleri ile ilişkisinin(açıklayıcılık gücünün) zayıf olduğu görülmüştür(R²=0,188). Anne ve babaların anne baba sosyal destek toplam düzeyi psikolojik dayanıklılık genel düzeyini arttırmaktadır (β =0,015).

Tablo 6. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Algıladıkları Sosyal Desteğin Psikolojik Dayanıklılık Alt Boyutlarından Kendilik Algısı Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Kendilik Algısı	Sabit	2,367	10,193	0,000	13,480	0,000	0,176
	Sosyal Birliktelik Desteği	0,075	4,222	0,000			
	Bilgi Desteği	0,016	0,396	0,692			
	Duygusal Destek	-0,017	-0,596	0,552			
	Bakım Desteği	-0,063	-1,673	0,096			

Sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği, duygusal destek, bakım desteği ile kendilik algısı arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=13,480$; $p=0,000<0.05$). Kendilik algısı düzeyinin belirleyicisi olarak sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği, duygusal destek, bakım desteği değişkenleri ile ilişkisinin(açıklayıcılık gücünün) zayıf olduğu görülmüştür($R^2=0,176$). Anne ve babaların sosyal birliktelik desteği düzeyi kendilik algısı düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,075$). Anne ve babaların bilgi desteği düzeyi kendilik algısı düzeyini etkilememektedir ($p=0.692>0.05$). Anne ve babaların duygusal destek düzeyi kendilik algısı düzeyini etkilememektedir ($p=0.552>0.05$). Anne ve babaların bakım desteği düzeyi kendilik algısı düzeyini etkilememektedir ($p=0.096>0.05$).

Tablo 7. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Algıladıkları Sosyal Desteğin Psikolojik Dayanıklılık Alt Boyutlarından Gelecek Algısı Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R^2
Gelecek Algısı	Sabit	1,335	5,083	0,000	17,703	0,000	0,222
	Sosyal Birliktelik Desteği	0,070	3,460	0,001			
	Bilgi Desteği	-	-	0,601			
	Duygusal Destek	0,044	1,353	0,178			
	Bakım Desteği	-	-	0,136			
		0,063	1,495				

Sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği, duygusal destek, bakım desteği ile gelecek algısı arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=17,703$; $p=0,000<0.05$). Gelecek algısı düzeyinin belirleyicisi olarak sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği, duygusal destek, bakım desteği değişkenleri ile ilişkisinin(açıklayıcılık gücünün) güçlü olduğu görülmüştür($R^2=0,222$). Anne ve babaların sosyal birliktelik desteği düzeyi gelecek algısı düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,070$). Anne ve babaların bilgi desteği düzeyi gelecek algısı düzeyini etkilememektedir ($p=0.601>0.05$). Anne ve babaların duygusal destek düzeyi gelecek algısı düzeyini etkilememektedir

($p=0.178>0.05$). Anne ve babaların bakım desteği düzeyi gelecek algısı düzeyini etkilememektedir ($p=0.136>0.05$).

Tablo 8. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Algıladıkları Sosyal Desteğin Psikolojik Dayanıklılık Alt Boyutlarından Yapısal Stil Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Yapısal Stil	Sabit	2,579	10,234	0,000	10,644	0,000	0,142
	Sosyal Birliktelik Desteği	0,082	4,244	0,000			
	Bilgi Desteği	-0,060	-1,400	0,163			
	Duygusal Destek	0,036	1,155	0,249			
	Bakım Desteği	-0,097	-2,375	0,184			

Sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği, duygusal destek, bakım desteği ile yapısal stil arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=10,644$; $p=0,000<0.05$). Yapısal stil düzeyinin belirleyicisi olarak sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği, duygusal destek, bakım desteği değişkenleri ile ilişkisinin (açıklayıcılık gücünün) zayıf olduğu görülmüştür ($R^2=0,142$). Anne ve babaların sosyal birliktelik desteği düzeyi yapısal stil düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,082$). Anne ve babaların bilgi desteği düzeyi yapısal stil düzeyini etkilememektedir ($p=0.163>0.05$). Anne ve babaların duygusal destek düzeyi yapısal stil düzeyini etkilememektedir ($p=0.249>0.05$). Anne ve babaların bakım desteği düzeyi yapısal stil düzeyini etkilememektedir ($p=0.184>0.05$).

Tablo 9. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Algıladıkları Sosyal Desteğin Psikolojik Dayanıklılık Alt Boyutlarından Sosyal Yeterlilik Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Sosyal Yeterlilik	Sabit	3,113	12,775	0,000	7,002	0,000	0,093
	Sosyal Birliktelik Desteği	0,070	3,756	0,000			
	Bilgi Desteği	-0,016	-0,397	0,691			
	Duygusal Destek	0,009	0,298	0,766			
	Bakım Desteği	-0,122	-3,107	0,213			

Sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği, duygusal destek, bakım desteği ile sosyal yeterlilik arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=7,002$; $p=0,000<0,05$). Sosyal yeterlilik düzeyinin belirleyicisi olarak sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği, duygusal destek, bakım desteği değişkenleri ile ilişkisinin(açıklayıcılık gücünün) zayıf olduğu görülmüştür ($R^2=0,093$). Anne ve babaların sosyal birliktelik desteği düzeyi sosyal yeterlilik düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,070$). Anne ve babaların bilgi desteği düzeyi sosyal yeterlilik düzeyini etkilememektedir ($p=0,691>0,05$). Anne ve babaların duygusal destek düzeyi sosyal yeterlilik düzeyini etkilememektedir ($p=0,766>0,05$). Anne ve babaların bakım desteği düzeyi sosyal yeterlilik düzeyini etkilememektedir ($p=0,213>0,05$).

Tablo 10. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Algıladıkları Sosyal Desteğin Psikolojik Dayanıklılık Alt Boyutlarından Aile Uyumuna Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Aile Uyumuna	Sabit	2,091	8,713	0,000	13,666	0,000	0,178
	Sosyal Birliktelik Desteği	0,045	2,458	0,015			
	Bilgi Desteği	0,009	0,211	0,833			
	Duygusal Destek	0,005	0,156	0,876			
	Bakım Desteği	0,007	0,186	0,853			

Sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği, duygusal destek, bakım desteği ile aile uyumu arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (F=13,666; p=0,000<0.05). Aile uyumu düzeyinin belirleyicisi olarak sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği, duygusal destek, bakım desteği değişkenleri ile ilişkisinin (açıklayıcılık gücünün) zayıf olduğu görülmüştür (R²=0,178). Anne ve babaların sosyal birliktelik desteği düzeyi aile uyumu düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,045$). Anne ve babaların bilgi desteği düzeyi aile uyumu düzeyini etkilememektedir (p=0.833>0.05). Anne ve babaların duygusal destek düzeyi aile uyumu düzeyini etkilememektedir (p=0.876>0.05). Anne ve babaların bakım desteği düzeyi aile uyumu düzeyini etkilememektedir (p=0.853>0.05).

Tablo 11. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Algıladıkları Sosyal Desteğin Psikolojik Dayanıklılık Alt Boyutlarından Sosyal Kaynaklar Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Sosyal Kaynaklar	Sabit	3,534	21,582	0,000	7,914	0,000	0,106
	Sosyal Birliktelik Desteği	0,041	3,250	0,001			
	Bilgi Desteği	- 0,021	-0,765	0,445			
	Duygusal Destek	0,027	1,315	0,190			
	Bakım Desteği	-0,079	-3,002	0,298			

Sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği, duygusal destek, bakım desteği ile sosyal kaynaklar arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=7,914$; $p=0,000<0.05$). Sosyal kaynaklar düzeyinin belirleyicisi olarak sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği, duygusal destek, bakım desteği değişkenleri ile ilişkisinin(açıklayıcılık gücünün) zayıf olduğu görülmüştür ($R^2=0,106$). Anne ve babaların sosyal birliktelik desteği düzeyi sosyal kaynaklar düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,041$). Anne ve babaların bilgi desteği düzeyi sosyal kaynaklar düzeyini etkilememektedir ($p=0.445>0.05$). Anne ve babaların duygusal destek düzeyi sosyal kaynaklar düzeyini etkilememektedir ($p=0.190>0.05$). Anne ve babaların bakım desteği düzeyi sosyal kaynaklar düzeyini etkilememektedir ($p=0.298>0.05$).

4.3. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Benlik Saygısı Düzeylerinin, Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Yordamasına İlişkin Bulgular

Araştırmanın 3. alt amacı olan özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların benlik saygısı puanlarının psikolojik dayanıklılık düzeylerini yordayıp yordamadığı psikolojik dayanıklılığın alt boyutları düzeyinde Tablo 12 ile Tablo 18 arasında gösterilmiştir.

Tablo 12. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Benlik Saygısının Psikolojik Dayanıklılık Genel Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Psikolojik Dayanıklılık Genel	Sabit	0,365	1,378	0,170	155,989	0,000	0,398
	Benlik Saygısı	0,029	12,490	0,000			

Benlik saygısı ile psikolojik dayanıklılık genel arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (F=155,989; p=0,000<0.05). Psikolojik dayanıklılık genel düzeyinin belirleyicisi olarak benlik saygısı değişkenleri ile ilişkisinin(açıklayıcılık gücünün) güçlü olduğu görülmüştür(R²=0,398). Anne ve babaların benlik saygısı düzeyi psikolojik dayanıklılık genel düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,029$).

Tablo 13. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Benlik Saygısının Psikolojik Dayanıklılık Alt Boyutlarından Kendilik Algısı Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Kendilik Algısı	Sabit	-0,205	-0,533	0,595	102,595	0,000	0,303
	Benlik Saygısı	0,034	10,129	0,000			

Benlik saygısı ile kendilik algısı arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (F=102,595; p=0,000<0.05). Kendilik algısı düzeyinin belirleyicisi olarak benlik saygısı değişkenleri ile ilişkisinin(açıklayıcılık gücünün) güçlü olduğu görülmüştür(R²=0,303). Anne ve babaların benlik saygısı düzeyi kendilik algısı düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,034$).

Tablo 14. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Benlik Saygısının Psikolojik Dayanıklılık Alt Boyutlarından Gelecek Algısı Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Gelecek Algısı	Sabit	-1,257	-2,804	0,005	100,486	0,000	0,298
	Benlik Saygısı	0,039	10,024	0,000			

Benlik saygısı ile gelecek algısı arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (F=100,486; p=0,000<0.05). Gelecek algısı düzeyinin belirleyicisi olarak benlik saygısı değişkenleri ile ilişkisinin(açıklayıcılık gücünün) güçlü olduğu görülmüştür(R²=0,298). Anne ve babaların benlik saygısı düzeyi gelecek algısı düzeyini arttırmaktadır (β=0,039).

Tablo 15. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Benlik Saygısının Psikolojik Dayanıklılık Alt Boyutlarından Yapısal Stil Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Yapısal Stil	Sabit	0,498	1,118	0,265	48,903	0,000	0,170
	Benlik Saygısı	0,027	6,993	0,000			

Benlik saygısı ile yapısal stil arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (F=48,903; p=0,000<0.05). Yapısal stil düzeyinin belirleyicisi olarak benlik saygısı değişkenleri ile ilişkisinin(açıklayıcılık gücünün) zayıf olduğu görülmüştür(R²=0,170). Anne ve babaların benlik saygısı düzeyi yapısal stil düzeyini arttırmaktadır (β=0,027).

Tablo 16. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Benlik Saygısının Psikolojik Dayanıklılık Alt Boyutlarından Sosyal Yeterlilik Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Sosyal Yeterlilik	Sabit	0,479	1,163	0,246	58,709	0,000	0,198
	Benlik Saygısı	0,027	7,662	0,000			

Benlik saygısı ile sosyal yeterlilik arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=58,709$; $p=0,000<0.05$). Sosyal yeterlilik düzeyinin belirleyicisi olarak benlik saygısı değişkenleri ile ilişkisinin (açıklayıcılık gücünün) zayıf olduğu görülmüştür ($R^2=0,198$). Anne ve babaların benlik saygısı düzeyi sosyal yeterlilik düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,027$).

Tablo 17. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Benlik Saygısının Psikolojik Dayanıklılık Alt Boyutlarından Aile Uyumu Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Aile Uyumu	Sabit	0,767	1,763	0,079	46,989	0,000	0,164
	Benlik Saygısı	0,026	6,855	0,000			

Benlik saygısı ile aile uyumu arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=46,989$; $p=0,000<0.05$). Aile uyumu düzeyinin belirleyicisi olarak benlik saygısı değişkenleri ile ilişkisinin (açıklayıcılık gücünün) zayıf olduğu görülmüştür ($R^2=0,164$). Anne ve babaların benlik saygısı düzeyi aile uyumu düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,026$).

Tablo 18. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Benlik Saygısının Psikolojik Dayanıklılık Alt Boyutlarından Sosyal Kaynaklar Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Sosyal Kaynaklar	Sabit	1,990	7,068	0,000	52,829	0,000	0,181
	Benlik Saygısı	0,018	7,268	0,000			

Benlik saygısı ile sosyal kaynaklar arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (F=52,829; p=0,000<0.05). Sosyal kaynak düzeyinin belirleyicisi olarak benlik saygısı değişkenleri ile ilişkisinin (açıklayıcılık gücünün) zayıf olduğu görülmüştür (R²=0,181). Anne ve babaların benlik saygısı düzeyi sosyal kaynaklar düzeyini arttırmaktadır (β =0,018).

4.4. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri ve Benlik Saygısı Düzeyleri, Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Yordamasına İlişkin Bulgular

Araştırmanın 4. alt amacı olan özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların algılanan sosyal destek ve benlik saygısı puanlarının, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık puanlarını yordamasına ilişkin bulgular Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 19. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Sosyal Destek ve Benlik Saygısının Psikolojik Dayanıklılıkları Üzerine Hiyerarşik Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Psikolojik Dayanıklılık Genel (Model 1)	Sabit	2,435	14,447	0,000	55,058	0,000	0,188
	Anne Baba Sosyal Destek Toplam	0,015	7,420	0,000			
Psikolojik Dayanıklılık Genel (Model 2)	Sabit	0,193	0,746	0,456	92,933	0,000	0,440
	Anne Baba Sosyal Destek Toplam	0,008	4,277	0,000			
	Benlik Saygısı	0,025	10,295	0,000			

Model 1’de; Anne baba sosyal destek toplam ile psikolojik dayanıklılık genel arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=55,058$; $p=0,000<0.05$). Psikolojik dayanıklılık genel düzeyinin belirleyicisi olarak anne baba sosyal destek toplam değişkenleri ile ilişkisinin(açıklayıcılık tahmin gücünün) zayıf olduğu görülmüştür($R^2=0,188$). Anne baba sosyal destek toplam düzeyi psikolojik dayanıklılık genel düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,015$). Anne baba sosyal desteğin psikolojik dayanıklılık üzerine etkisine Model 2’de benlik saygısı eklenmiştir.

Model 2’de Anne baba sosyal destek toplam, benlik saygısı ile psikolojik dayanıklılık genel arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=92,933$; $p=0,000<0.05$). Psikolojik dayanıklılık genel düzeyinin belirleyicisi olarak anne baba sosyal destek toplam, benlik saygısı değişkenleri ile ilişkisinin(açıklayıcılık tahmin gücünün) çok güçlü olduğu görülmüştür($R^2=0,440$). Anne baba sosyal destek toplam düzeyi psikolojik dayanıklılık genel düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,008$). Benlik saygısı düzeyi psikolojik dayanıklılık genel düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,025$). Hiyerarşik regresyon analizi sonucunda benlik saygısının modele eklenmesi ile R^2 değerinin %18,8’den %44’de yükseldiği görülmektedir. Anne baba sosyal destek ve benlik saygısının birlikte psikolojik dayanıklılığı belirleyici değişkenler arasında açıklayıcı gücünün arttığı saptanmıştır.

5.BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu bölümde araştırmanın genel problemine ve genel problemine dayalı alt problemlerine ilişkin bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

5.1.Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Psikolojik Dayanıklılık, Algılanan Sosyal Destek ve Benlik Saygısı Düzeyleri Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu araştırmada psikolojik dayanıklılık, algılanan sosyal destek ve benlik saygısı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Anne baba sosyal destek toplam ve psikolojik dayanıklılık genel arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Benlik saygısı ve psikolojik dayanıklılık genel arasında orta, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Benlik saygısı ve Anne baba sosyal destek toplam arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Araştırma sonuçları incelendiğinde psikolojik dayanıklılık alt boyutlarından yapısal stil ile sosyal destek alt boyutlarından bilgi desteğinin arasında çok zayıf ilişki olması özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların dışarıdan gelecek olan bilgiyi çok fazla dikkate almayan bir yapıda oldukları şeklinde yorumlanabilir.Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık düzeylerini oluşturan yapısal stilleri ile algıladıkları bilgi desteğinin çok zayıf ilişkili olması çeşitli soruları üzerine yoğunlaşılmasına neden olmaktadır. Bunlardan ilki anne babaların bilgi desteğini algılama biçimi nedir? İkinci soru anne babaların yapısal stillerini oluştururken bilgiden daha ilişkili nelere önem göstermektedir? Bu soruların cevapları bu araştırmadaki yapısal stil ile bilgi desteği arasındaki çok zayıf ilişkinin nedenini de anlamamızı kolaylaştıracak olduğu düşünülmektedir.

Psikolojik dayanıklılık alt boyutlarından sosyal yeterlilik ile sosyal destek algısı alt boyutlarından bilgi desteği, duygusal destek ve sosyal birliktelik desteği arasındaki ilişkilerin çok zayıf olması, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların yeni arkadaşlık ilişkileri, sosyal çevre ve insanlar arası ilişkilerde sosyal destek boyutlarının etkilerinin neler olabileceği hususunda yeterli bilgi ve inanca sahip olup olmasının tartışılması gerekliliğinin düşünülmesine yol açmıştır. Diğer bir husus da anne babaların sosyal yeterlilik algılarını oluşturan daha ilişkili değişkenler neler olabilir bunun tartışılması gerekmektedir.

Psikolojik dayanıklılık alt boyutlarından sosyal kaynaklar ile sosyal destek algısı alt boyutlarından bilgi desteği ve duygusal destek değişkenleri arasındaki çok zayıf olması. özel

eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların yalnız karar alma eğiliminde olan bireyler oldukları ve dışarıdan gelecek bilgi desteğine çok önem vermeyen bireyler olduklarının dışunlmesine yol açmıştır. Bu noktada bazı soruların tartışması gerekmektedir. Bunlardan ilki anne babaların sosyal yeterlilik dzeleriyle algıladıkları bilgi desteği arasında nasıl bir anlam bağı oluşturduğunun tartışılmasıdır. İkinci tartışılması gereken husus anne babaların sosyal yeterlilikleri ile algıladıkları bilgi desteği arasındaki ilişkinin zayıf olmasında anne babalara sunulan bilgi desteğinin yeterli veya anlamlı olup olmadığıdır.

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların toplum içerisinde ne şekilde yer aldığının bilinmesi, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık dzeleri belirlenmeye çalışırken dikkate alınması gereken bir etken olduğunun dışunlmektedir. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babalar kendilerini toplumdan soyutladıkları için mi sosyal yeterlilikleri ve algıladıkları bilgi desteği ve duygusal destek arasındaki ilişki çok zayıf bulunmuştur. Acaba zel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babalar kendilerini topluma daha entegre hissetseler algıladıkları bilgi desteği ve duygusal destek sosyal yeterliliklerine daha fazla etki eder mi?

Benlik saygısı ile psikolojik dayanıklılık alt boyutlarının aralarındaki ilişki incelendiğinde benlik saygısı ile kendilik algısı ve gelecek algısı arasında orta dzeyde ilişki, benlik saygısı ile yapısal stil, sosyal yeterlilik, aile uyumu ve sosyal kaynaklar arasında zayıf ilişki bulunmuştur. Benlik saygısı ile kendilik algısı ve gelecek algısı arasında psikolojik dayanıklılığın diğer alt boyutlarına gre daha gl bir ilişki çıkması özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların kendi içsel değerlerini oluşurmada ve geleceğe dair beklenti, umut vs. durumlarda benlik saygısının önemini ortaya koymuştur. Bu durum özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların geleceğe ynelik dışnceleri ve kendilik algıları zerine yapılacak çalışmalarda benlik saygısı dzelerinin dikkate alınması gerektiğinin dışunlmesine neden olmuştur. Acaba zel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babalara benlik saygısı dzelerini geliştirici çalışmalar, paneller, brifingler verilse anne babaların kendilerini algılama ve geleceğe dair dışncelerinde daha olumlu bir değişme olabilir mi? sorusu araştırmada çıkan bu bulguya gre tartışılması gereken bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Benlik saygısı ile sosyal destek algısının alt boyutları olan bilgi desteği, sosyal birliktelik desteği, bakım desteği ve duygusal destek arasında zayıf bir ilişki bulunmuştur. Bu durum benlik saygısının oluşumunda içsel faktrlere gre dışsal faktrlerle ilişkisinin daha az mı oluğu sorusunu karşımıza çıkar mıştır. Sosyal destek algısı alt boyutlarının benlik saygısı ile ilişkisinin zayıf olması, kişinin kendine verdiği değer ile dışarıdan algıladığı destek dzeyi arasında zayıf bir ilişki olduğu durumunu meydana getirmektedir. Özel eğitime ihtiyacı olan

çocuğa sahip anne babaların sosyal destek algısıyla, benlik saygısından başka hangi faktörlerin ilişkili olduğunun tartışılması gerektiği düşünülmektedir.

5.2. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Algılanan Sosyal Destek Düzeylerinin, Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Yordayıp Yordamamasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Elde edilen sonuçlara göre psikolojik dayanıklılık genel düzeyinin yordayıcısı olarak anne baba sosyal destek toplam değişkeni ile ilişkisinin(açıklayıcılık gücünün) zayıf olduğu görülmüştür. Anne ve babaların anne baba sosyal destek toplam düzeyi arttıkça psikolojik dayanıklılık genel düzeyini artmaktadır.

Bu araştırmada algılanan sosyal destek düzeyinin, psikolojik dayanıklılığı yordamasına ilişkin sonuçlara benzer sonuçları Bayraklı (2010) araştırmasında bulmuştur. Bayraklı(2010) araştırmasında sosyal desteğin niceliğinin ve niteliğinin psikolojik dayanıklılığı düşük ve olumlu yönde etkilediği bulunmuştur.

Bu araştırmada algılanan sosyal destek düzeyinin, psikolojik dayanıklılığı yordamasına ilişkin sonuçlara benzer sonuçları Carter (2014) araştırmasında bulmuştur. Carter(2014) araştırmasında psikolojik dayanıklılığın sosyal desteğin önemli bir yordayıcısı ve sosyal desteğin psikolojik dayanıklılığın önemli bir yordayıcısı olduğunu belirtmiştir. Carter(2014)'in araştırması psikolojik dayanıklılık ile algılanan sosyal destek arasında önemli bir ilişki olduğunu destekler niteliktedir.

Zomerlei (2015) araştırmasında pediatrik kanser deneyimi yaşayan aileleri incelemiştir. Zomerlei (2015) araştırmasında çocuklarından biri kanser teşhisi almış ailelerin psikolojik dayanıklılık kapasitelerini arttırıcı faktörleri ve ailelerin psikolojik dayanıklılarını arttırma kapasitelerini anlamayı amaçlamıştır. Zomerlei (2015) ilk olarak algılanan sosyal desteğin etkisini anlamayı ikinci olarak olarak da bir psikolojik dayanıklılık modeli oluşturmayı hedeflemiştir. Zomerlei (2015) araştırmasında aile psikolojik dayanıklılığı ile algılanan sosyal desteğin ilişkili olduğunu ortaya koyulan modelde ifade etmiştir.

İlgili literatür incelendiğinde bu araştırmada elde edilen, algılanan sosyal destek düzeyinin, psikolojik dayanıklılığı yordama gücünün zayıf ve pozitif yönde olduğu sonucunu desteklemeyen araştırma sonuçları da vardır.

Nguyen(2012) araştırmasında psikolojik dayanıklılık üzerine, literatürde var olan bilgileri geliştirmeyi, psikolojik dayanıklılık ölçeğinin psikolojik dayanıklılık seviyelerini

yordamasını incelemeyi ve yaşamın uzun bir boyutunda algılanan sosyal desteğin psikolojik dayanıklılığa etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Nguyen(2012) araştırmasında, eşlerden alınan sosyal desteğin psikolojik dayanıklılık üzerine etkisinin az ya da etkisinin olmadığını belirtmektedir.

Psikolojik dayanıklılık alt boyutlarından kendilik algısı, gelecek algısı, yapısal stil, sosyal yeterlilik, sosyal kaynaklar ve aile uyumu boyutlarını yordamada sosyal destek algısı alt boyutlarından sosyal birliktelik desteğinin arttırıcı etkisi olduğu, sosyal desteğin diğer alt boyutlarında anlamlı sonuçların oluşmadığı araştırma bulgularında yer almaktadır. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık tüm alt boyutlarının yordayıcısı olarak sosyal birliktelik desteğinin ortaya çıkması bazı soruların tartışılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık alt boyutlarını neden bilgi desteği, duygusal destek ve bakım desteği yordamazken sosyal birliktelik desteği tüm alt boyutları yordamaktadır? Bu soruyu sormamıza neden olan durum özel eğitime ihtiyacı olan anne babaların ilk olarak yaşantılarını paylaşacak insanlara mı ihtiyacı vardır sorusunu doğurmaktadır. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik olarak dayanıklı olması sosyal birliktelik desteği alacağı kişilere bağlıysa bu kişilerin özelliklerinin nasıl olması tartışılması gereken bir konudur.

5.3. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Benlik Saygısı Düzeylerinin, Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Yordayıp Yordamamasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Elde edilen sonuçlara göre psikolojik dayanıklılık genel düzeyinin yordayıcısı olarak benlik saygısı değişkeni ile ilişkisinin(açıklayıcılık gücünün) güçlü olduğu görülmüştür. Anne ve babaların benlik saygısı düzeyi arttıkça psikolojik dayanıklılık genel düzeyi artmaktadır.

Bu araştırmada benlik saygısı düzeyinin, psikolojik dayanıklılığı yordamasına ilişkin sonuçlara benzer sonuçları dolaylı olarak Kararımak (2007) araştırmasında bulmuştur. Kararımak (2007) araştırmasında benlik saygısı ve psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkiyi dolaylı olarak ortaya koymuştur.. Kararımak'ın (2007) araştırması psikolojik dayanıklılığı etkileyen değişkenleri benlik saygısının etkilediği sonucunu ve dolaylı olarak benlik saygısının, psikolojik dayanıklılığı yordadığı sonucu ortaya koymuştur.

Benlik saygısının, psikolojik dayanıklılığı yordama gücüne ilişkin veriler ortaya koyan bir başka araştırmada Bumpus (2014) evlat edinilen Afrika Kökenli Amerikan bireylerin ırksal aidiyet, psikolojik dayanıklılık ve benlik saygısı seviyelerini karşılaştırmıştır. Bumpus (2014) araştırmasında psikolojik dayanıklılık ile benlik saygısı arasında önemli derecede negatif bir ilişki bulunmuştur. Bumpus'ın (2014) araştırması bu araştırmadaki sonuçları desteklememektedir.

Literatürde benlik saygısı düzeyinin, psikolojik dayanıklılık düzeyini yordamasına ilişkin sonuçlar incelendiğinde bu araştırma sonuçlarını destekleyen ve desteklemeyen araştırmalar mevcuttur.

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuca sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık alt boyutlarından kendilik algısı ile gelecek algısı düzeylerini, özel eğitime ihtiyacı olan çocuca sahip anne babaların benlik saygısı düzeyleri güçlü şekilde yordamaktadır. özel eğitime ihtiyacı olan çocuca sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık alt boyutlarından yapısal stil, sosyal yeterlilik, aile uyumu ve sosyal kaynaklar düzeylerini, özel eğitime ihtiyacı olan çocuca sahip anne babaların benlik saygısı düzeyleri zayıf şekilde yordamaktadır. Bu durum özel eğitime ihtiyacı olan çocuca sahip anne babaların kendilik algılarının ve gelecek algılarının şekillenmesinde benlik saygılarının önemini ortaya koymaktadır. Anne babaların kendilerini algılamaları ve gelecek beklentileri, hayalleri, umutları vs. anne babaların benlik saygılarıyla güçlü şekilde ilişkili olduğuna göre, anne babaların kendilerini ve geleceği olumlu şekilde anlamaları için anne babalarda yüksek benlik saygısı meydana getirmek gerekmektedir. Özel eğitime ihtiyacı olan anne babaların yüksek benlik saygısı kazanmaları için neler yapılmalıdır sorunun tartişılması gerekmektedir. Diğer bir husus psikolojik dayanıklılık alt boyutlarından yapısal stil, aile uyumu, sosyal yeterlilik ve sosyal kaynakların yordayıcısı olarak benlik saygısının yordama gücünün zayıf olması yapısal stil, aile uyumu, sosyal yeterlilik ve sosyal kaynaklar alt boyutlarını başka hangi değişkenlerini yorduyor olduğunun tartişılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

5.4. Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Algılanan Sosyal Destek ve Benlik Saygısı Düzeylerinin Özel Eğitime İhtiyacı Olan Çocuğa Sahip Anne Babaların Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerini Yordayıp Yordamamasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Elde edilen sonuçlara göre anne babaların algılanan sosyal destek düzeyleri ve benlik saygısı düzeyleri ayrı ayrı regresyon analizleri sonucu, psikolojik dayanıklılığı yordamakta olduğu ortaya çıkmıştır. Algılanan sosyal destek ve benlik saygısının birlikte psikolojik dayanıklılığı yordama düzeyi, yapılan analizler sonucu algılanan sosyal destek düzeyinin ve benlik saygısı düzeyinin ayrı ayrı psikolojik dayanıklılığı yordama düzeylerinden fazla olduğu ortaya çıkmıştır.

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıklarının yordayıcısı olarak sosyal destek algısı ve benlik saygısının birlikte güçlü şekilde yorduyor olması çeşitli soruların tartışılması ihtiyacını doğurmaktadır. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıklarının yordayıcısı olan başka hangi değişkenler vardır? Acaba başka değişkenler regresyon analizine ilave edilse özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıklarının yordayıcısı olarak sosyal destek algısı ve benlik saygısının alacağı yordayıcı değerler değişiklik gösterir mi? Eğer değişiklik gösterirse bu değerler artmış mı olur azalmış mı olur? Bu soruların cevaplarının tartışılması özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıklarının açıklanmasında öneme sahiptir. Psikolojik dayanıklılığı yordayan değişkenlerin belirlenmesi ile özel eğitime ihtiyacı olan bir çocuğa sahip olma durumunun anne babalar üzerine verdiği olumsuz durumu telafi edebilecek önlemler alınabilir, programlar hazırlanabilir.

6.BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçları ve araştırmanın bulgularına dayalı olarak verilen öneriler yer almaktadır.

6.1.SONUÇLAR

Araştırmada elde edilen bulgular çerçevesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır;

1.Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık genel puanları ve psikolojik dayanıklılık alt boyutları puanları ile özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların algıladıkları sosyal destek düzeyi toplam puanları ve algılanan sosyal destek alt boyutları ve özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların benlik saygısı puanları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların, psikolojik dayanıklılık genel puanları ile algılanan sosyal destek toplam puanları arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların, psikolojik dayanıklılık genel puanları ile benlik saygısı puanları arasında orta, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların, algılanan sosyal destek toplam puanları ile benlik saygısı puanları arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılığı, anne babaların kendilerine karşı verdikleri değer olarak tanımlanabilen içsel bir süreç olan benlik saygısıyla, çevresel bir koruyucu olarak görülen sosyal desteğe nazaran daha yüksek ilişkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuca göre özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıklarıyla, çevresel bir koruyucu faktör olan sosyal destek algısına göre kişinin kendisi ile ilgili bir koruyucu faktör olan benlik saygısının daha ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılığı söz konusu olduğunda anne babaların benlik saygılarının öncelikle ele alınması gerektiği şeklinde yorum yapılabilir.

2.Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların, algılanan sosyal destek puanlarının psikolojik dayanıklılık puanlarının yordayıcısı olup olmadığının belirlenmesi için genel ve alt boyutlarda regresyon analizleri yapılmıştır.

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların algılanan sosyal destek toplam puanları, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık genel

düzeylerini yordama düzeyine ilişkin yapılan regresyon analizi sonucunda algılanan sosyal destek toplam puanlarının psikolojik dayanıklılık genel düzeylerini yordama gücü anlamlı fakat zayıf bulunmuştur.

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık alt boyutlarını, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların algılanan sosyal destek alt boyutlarının yordama düzeyine ilişkin regresyon analizi sonuçlarına göre;

Psikolojik dayanıklılık alt boyutları olan kendilik algısı, gelecek algısı, yapısal stil, sosyal yeterlilik, aile uyumu ve sosyal kaynaklar boyutları ile anne baba sosyal destek alt boyutları olan sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği, duygusal destek ve bakım desteği arasında yapılan regresyon analizinde istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar bulunmuştur. Kendilik algısı, yapısal stil, sosyal yeterlilik, aile uyumu ve sosyal kaynaklar boyutları ile sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği, duygusal destek ve bakım desteği arasında yordama gücü zayıf bulunmuşken gelecek algısı ile sosyal birliktelik desteği, bilgi desteği, duygusal destek ve bakım desteği arasında güçlü bir yordama gücü bulunmuştur.

Kendilik algısı, gelecek algısı, yapısal stil, sosyal yeterlilik, aile uyumu ve sosyal kaynaklar düzeylerini sosyal birliktelik desteği arttırmaktadır; bilgi desteği, duygusal destek ve bakım desteği etkilememektedir.

Yukarıdaki bilgilere göre özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların öncelikle sosyal birliktelik desteğinden etkilendiği, anne babalar için yaşamlarını paylaştıkları birey yada bireylerin bulunması diğer sosyal destek türlerine göre daha önemli olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Bilgi desteği, duygusal destek ve bakım desteğinin anne babaların psikolojik dayanıklılıklarını anlamlı şekilde yordamaması sonucu özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların bilgi desteği, duygusal destek ve bakım desteklerine olan bakış açıları ve anlamlandırma biçimlerinin araştırılması gerekliliği sonucunu ortaya çıkarmıştır.

3. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların benlik saygısı puanlarının, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık düzeyi puanlarının yordayıcısı olup olmadığının belirlenmesi için genel ve alt boyutlarda regresyon analizleri yapılmıştır.

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların benlik saygısı puanlarının, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık genel düzeyini yordama düzeylerine ilişkin yapılan regresyon analizde yordama gücü anlamlı ve güçlü düzeyde bulunmuştur.

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık alt boyutlarını, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların benlik saygısı puanlarının yordamasına ilişkin yapılan regresyon analizinde istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşılmış ve benlik saygısı psikolojik dayanıklılığın tüm alt boyutlarında düzeyleri arttırmaktadır.

Benlik saygısı, kendilik algısı ve gelecek algısı düzeylerini güçlü şekilde yordamaktayken; benlik saygısının yapısal stil, sosyal yeterlilik, aile uyumu ve sosyal kaynaklar düzeylerini zayıf şekilde yordadığı yapılan analizler sonucu bulunmuştur. Ortaya çıkan bu sonuçlar özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların gelecek algılarının belirlenmesinde benlik saygısının önemli bir değişken olduğunu ortaya çıkarmıştır. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların kendi geleceklerine yönelik olumlu bakış açısının benlik saygısı düzeyleriyle ilişkili olması durumu özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların gelecek algılarıyla ilgili araştırmalarda dikkate alınması gereken bir değişken olarak ortaya çıkmıştır.

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların kendilik algılarını benlik saygısı düzeylerinin güçlü şekilde yordaması durumu özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların kendilik algılarıyla ilgili araştırmalarda dikkate alınması gereken bir değişken olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babalar üzerinde yapılacak olan bir çok çalışmanın ilk adımını oluşturabilmesi açısından önemli görülmektedir.

4. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların benlik saygısı puanlarının ve algılanan sosyal destek puanlarının, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık düzeylerinin yordayıcısı olup olmadığının belirlenmesi için regresyon analizi yapılmıştır.

Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların benlik saygısı puanlarının ve algılanan sosyal destek puanlarının, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık düzeylerini yordama düzeylerine ilişkin yapılan analizde sosyal destek algısı ve benlik saygısının birlikte psikolojik dayanıklılığı yordama gücünün arttığı sonucu ortaya çıkmıştır.

Bu sonuçlar özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların hem kişinin kendisiyle ilgili hemde çevresel koruyucu koruyucu faktörlerin aynı anda varolması ile daha dayanıklı bireyler olabileceklerini göstermiştir. özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaları psikolojik olarak dayanıklı bireyler haline getirip yeniden yaşamsal uyumlarını

sağlamak için anne babalarda yüksek benlik saygısı ve yüksek sosyal destek algısı oluşturulması gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır.

6.2.ÖNERİLER

6.2.1..Alan Uzmanlarına Yönelik Öneriler

1.Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık, algılanan sosyal destek düzeyi ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi için daha geniş örneklem grubuyla ve farklı araştırma modelleriyle konu üzerinde çalışma yapılabilir.

2.Alan uzmanları, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık, algılanan sosyal destek ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi anne babaların demografik özelliklerine göre inceleyebilirler.

3.Alan uzmanları, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıklarının yordayıcısı olabileceği düşünülen diğer bağımsız değişkenlerle araştırma yapabilirler.

4.Alan uzmanları, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıklarının tüm alt boyutlarını, sosyal destek algısı alt boyutlarından sosyal birliktelik desteğinin yordamasının üzerine araştırma yapabilirler. Psikolojik dayanıklılığın alt boyutlarını, sosyal destek algısının alt boyutları olan bilgi desteği, bakım desteği ve duygusal destek yordamazken sosyal birliktelik desteğinin yordaması bilgisi üzerinden bir model geliştirilebilir. Yine bu bilgi üzerinden özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların öncelikle destek ihtiyaçları ve bu ihtiyaçların nasıl olabileceği üzerine çalışmalar yapılabilir.

5. Alan uzmanları, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların benlik saygısı düzeylerinin, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıklarının alt boyutlarından kendilik algısı ve gelecek algısı alt boyutlarını diğer alt boyutlara göre daha güçlü şekilde yorduyor olması bilgisinden hareketle, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların kendilerini algılama biçimleri ve geleceğe yönelik beklentileri, umutları, inançları vs. üzerine araştırmalar yapabilirler. Özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların benlik saygısı düzeylerinin artırılması ile özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılık alt boyutlarındaki düzeyleri arasında deneysel modelde bir araştırma tasarlanabilir.

6. Alan uzmanları, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıklarının alt boyutlarını sosyal destek algısı alt boyutlarından bilgi desteği, duygusal destek ve bakım desteğinin yordamaması sonucundan hareketle, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların aldıkları sosyal desteklere yükledikleri değer ne olduğunun

belirlenmesi, başka bir deyişle özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babalar sosyal destekleri ne derecede destek olarak görüyor? Bu problemin araştırmasını gerçekleştirebilirler.

6.2.2.Öğretmenlere Yönelik Öneriler

1.Aile eğitim programlarında ailelerin benlik saygısını geliştirmeye yönelik programlar düzenlenebilir.

2.Okul içi ve dışı sosyal destek algısı düzeyleri için çalışmalar yapılabilir.

3. Öğretmenler, sosyal destek alt boyutlarından sosyal birliktelik desteğinin, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babaların psikolojik dayanıklılıklarının tüm boyutlarını yorduyor olması bilgisinden hareketle yapacakları veli toplantılarında, okul aile birliği toplantılarında, yapacakları projelerde vs. özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne ve babalara sosyal olarak birlikte olmalarının anne babaların psikolojik dayanıklılıkları için önemini anlatabilirler.

4. Öğretmenler, özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip anne babalarla yapacakları çalışma, toplantı, görüşme vs. etkinliklerde anne babalara sosyal destek alt boyutları hakkında bilgilendirme yapabilirler.

KAYNAKÇA

- Altom, Marvin Wade (2010) Moderating Effects of Social Support in The Relationship Between Self-Esteem and Depression, A dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy University of Washington
- Arıcak, Osman Tolga (1999). Grupla Psikolojik Danışma Yoluyla Benlik ve Mesleki Benlik Saygısının Geliştirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Aslan, Çiğdem Çan (2010) Zihinsel engelli çocuğu olan anne ve babaların psikolojik belirtileri, sosyal destek algıları ve stresle başa çıkma tarzlarının karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul
- Aytaç, Mert (2011) Zihin engelli öğrencilere eğitim veren öğretmenlerin sosyal destek algılarının iş tatmin düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul
- Aytekin, Aynur (2005). Doğumsal kalp hastalığı olan çocukların ebeveynlerinin ruhsal sıkıntı ve umutsuzluk düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Erzurum
- Basım, Nejat, Çetin, Fatih (2010). Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması. Türk Psikiyatri Dergisi, 22()
- Bayraklı, Hatice (2010). Zihinsel engelli ve engelli olmayan çocuğa sahip annelerde yılmazlığa etki eden değişkenlerin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Ankara.
- Bildirici, Fatmagül (2014). Özel eğitime gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerde aile yükü ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişki, Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı
- Budds, Beverly. A. Day (2010). The influence of Christian beliefs on the resilience and coping abilities of families with a child with autism and prospective opportunities for educators working with them, A doctoral project submitted to the faculty of the Shirley M. Hufstedler Graduate School of Education in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Psychology at Alliant International University, Irvine, California
- Bumpus, Jennifer Aufiero (2014). Transracial Adoption: Racial Identity, Resilience, and Self-esteem of African American Adoptees, Submitted in partial fulfillment of the requirements for

- the degree of Doctor of Psychology in the Department of Clinical Psychology at Antioch University New England,
- Büyük Türkçe Sözlük (2017), Türk Dil Kurumu
- Carter, Twanna G. (2014). A Correlational Study of Resilience and Social Support Among National Guard/Reserve Families, A Dissertation Presented in Partial Fulfillment Of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy, Capella University
- Chen, Shitao (2017). Chinese Adolescents' Emotional Intelligence, Perceived Social Support, and Resilience, Submitted to the faculty of the University Graduate School in partial fulfillment of the requirements for the degree Doctor of Philosophy in the School of Education, Indiana University
- Connell, Megha E. . (2012). The Effects of Summer Camp on Self-Esteem and Self-Concept In Children With Cancer , Northern Michigan University , 2012
- Coşkun, Sinem (2012). Zihin engelli çocuğa sahip annelerin uyum süreci aşamaları ve bu aşamaların tükenmişlik ve algılanan sosyal destek ile ilişkilendirilerek incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İzmir
- Çattık, Melih (2015). Gelişimsel yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin sosyal destek ve öz yeterlilik düzeyleri ile yaşam doyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Eskişehir
- Demir, Elif (2010). Otistik çocuk annelerinde benlik saygısı ve somatizasyon düzeylerinin karşılaştırılması ,Maltepe Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü , Psikoloji Anabilim Dalı , İstanbul
- Demir, Yalçın (2008) Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrencilerin Sosyal Destek Düzeyleri, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü , Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı , Ankara
- Doğan, Tayfun (2015). Kısa Psikojik Sağlık Ölçeğinin Türkçe Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenilirlik. The Journal of Happiness & Well-Being, 3(1), 93-102
- Eripek, Süleyman, Ataman, Ayşegül, Özyürek, Mehmet, Konrot, Ahmet, Akçamete, Gönül, Tüfekçioğlu, Umran, Kırcaali-İftar, Gönül, Topbaş, Seyhun (1998). Özel Eğitim Kitabı, Eskişehir : Anadolu Üniversitesi
- Erol, Bahar (2004) Üstün yeteneklilerde duygusal zeka ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Trabzon

- Facchini, Ronda (1995). Self Esteem In Young Adults With Mild Mental Retardation, , Submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in the Ferkauf Graduate School of Psychology Yeshiva University New York
- Garaigordobil, Maite , Bernaras, Elena (2009). Self-concept, Self-esteem, Personality Traits and sychopathological Symptoms in Adolescents with and without Visual Impairment, The Spanish Journal of Psychology 2009 Vol. 12, No. 1, 149-160
- Gizir, Cem Ali (2007). Psikolojik Sağlamlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler Üzerine Bir Derleme Çalışması. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi; 3,113-128.
- Gökçen, Gülden (2015). Madde Kullanan ve Kullanmayan Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Yüksek Lisans Programı, Antalya
- Görgü, Ertan (2005). 3-7 yaş arası otistik çocuca sahip annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişki, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, İstanbul
- Güngörmüş, Kübra, Okanlı, Ayşe, Kocabeyoğlu, Tuğçe (2015). Hemşirelik Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıkları ve Etkileyen Faktörler. Psikiyatri Hemşireliği Dergisi-Journal of Psychiatric,6(1):9-14
- Gürel, Ömür (2007). Görme engelli ergenlerle gören ergenlerin benlik saygısı gelişimlerinin karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Ankara
- Jenelle N. Boo, M.A. (2010). The Relationship Between Adult Attachment and Depression As Mediated By Social Support, Self-Esteem, and Optimism, A Dissertation Submitted To The Graduate Scholl in Partial Fulfillment of the Requirements For The Degree Doctor Of Philosohy, Ball State University Muncie, Indiana
- Kaner, Sema (2010). Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği'nin Psikometrik Özellikleri, Eğitim ve Bilim, Cilt 35, Sayı 157
- Kaner, Sema ve Bayraklı, Hatice (2010b). Aile Yılmazlık Ölçeği: Geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirliği. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 11 (2), 47-62.
- Kaner, Sema, Bayraklı, Hatice ve Güzeller, Cem Oktay (2011). Anne-Babaların Yılmazlık Algılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi,2011, 12(2) 63-78

- Kaplanoglu, Ebru (2007). Lösemi tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerde yaşam kalitesi ile sosyal destek arasındaki ilişki, Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul
- Karakoç, Önder (2010). İşitme engelli milli sporcular ile spor yapmayan işitme engellilerin benlik saygısı düzeylerinin araştırılması, Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Elazığ
- Kararımak, Özlem (2006). Psikolojik Sağlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt: III Sayı:26
- Kararımak, Özlem (2007). Investigation of personal qualities contributing to psychological resilience among earthquake survivors: A model testing study. Doktora Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Kararımak, Özlem, Siviş Çetinkaya, Raşan (2011) Benlik Saygısının ve Denetim Odağının Psikolojik Sağlık Üzerine Etkisi: Duyguların Aracı Rolü. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 30-43
- Karasar, Niyazi.(2014) , Bilimsel Araştırma Yöntemi : Kavramlar İlkeler Teknikler, 26. basım, Şubat, Nobel, Ankara
- Kaur, Hardeep (2015) Resilience among the parents of children with intellectual disability, Indian Journal of Health and Wellbeing 6.10 : 1033-1036.
- Kırbaş, Zila Özlem (2013). Down sendromlu çocukların annelerinin aile işlevlerini algılama ve sosyal destek düzeylerinin değerlendirilmesi , Atatürk Üniversitesi ,Sağlık Bilimleri Enstitüsü , Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı , Erzurum
- Long, Carol A. (1995). The Development of Self-Esteem In Young Adolescents With Mild Mental Retardation , In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy, A Dissertation presented to the Faculty of the Graduate School University of Missouri-Columbia
- Mccue, Mary Catherine (2011). Exploring Resilience Among Low-Income African American Families With a Young Adult Member With Mild Mental Retardation University of Florida
- MEB, (2016). Görme Yetersizliği ve Kaynaştırma Eğitimi Modülü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Ankara, MEB
- MEB,(2016). İşitme Yetersizliği ve Kaynaştırma Modülü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Ankara, MEB
- MEB, (2016). Ortopedik Yetersizlik, Süreğen Hastalıklar ve Kaynaştırma Eğitimi Modülü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Ankara, MEB

- MEB, (2016). Otizm Spektrum Bozukluğu Modülü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Ankara, MEB
- Nguyen, Chuong Hong (2012). Individual Resilience, Social Support, And Health Risk Behaviors in Adolescents and Young Adults: Study on Cross-Sectional and Longitudinal Samples, A dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Community Health Promotion, University of Arkansas
- Özbay, Yaşar , Aydoğan, Didem (2013). Aile yılmazlığı : Bir engele rağmen birlikte güçlenen bir aile . T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Hakemli Araştırma Dergisi • Yıl: 13 Cilt: 7 Sayı: 30 Ocak-Haziran 2013
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (Değişiklik: 21.7.2012 / R.G. : 28360), 26184, T.C. Resmî Gazete, 31.05.2006
- Saban, Fatma (2010). Zihinsel engelli kardeşe sahip olan ve olmayan çocukların benlik saygısı ve kaygı durumlarının incelenmesi , Yüksek Lisans Tezi , Atatürk Üniversitesi , Sağlık Bilimleri Enstitüsü , Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı , Erzurum
- Saget-Menager, Sherley (2010). Black Female Adolescents' Self-Esteem: Effects of Socialization and Resilience, A Dissertation, Presented to the Faculty of the School of Psychology & Counseling Regent University
- Sencar, Burcu (2007). Otistik çocuğa sahip ailelerin (anne-babaların) algıladıkları sosyal destek ve stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, İzmir
- Sivrikaya, Tuğba (2012). Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin aile stresi, algıladıkları sosyal destek ve aile yükünün belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Bolu
- Taşdemir, Fatma (2013). Görme Engelli Öğrenci Annelerinin Yılmazlık Özelliklerinin İncelenmesi(İstanbul İli Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Programı, İstanbul
- Topçu, Sevgi (2015). Üstün ve normal zihin düzeyine sahip öğrencilerde içsel-dışsal motivasyon ve benlik saygısı düzeyi arasındaki ilişki, İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı, Üstün Zekalıları Eğitimi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Turgut, Döndü (2014). 7-17 yaş arasındaki normal gelişim gösteren ve özel eğitim gereksinimli çocuğu olan aile bireylerinin psikolojik iyi olma ve başa çıkma yöntemlerinin

- incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Bölümü, İzmir
- Uçar, Tuncay (2012). Özel Eğitim Okulu Öğretmenlerinin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin ve Mesleki Sosyal Destek Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (İstanbul İli Avrupa Yakası Örneği), Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Uludağ, Aslıhan (2014). Konjenital kalp hastalığı olan çocukların ebeveynlerinin bakım yükü ve yaşam doyumları ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişki, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Erzurum
- Ülker Tümlü, Gamze (2012). Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Temas Engellerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, Ankara
- Ünlüer, Esra (2009). 2-6 yaş arası otistik çocuğa sahip annelerin algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi , Marmara Üniversitesi , Eğitim Bilimleri Enstitüsü , İlköğretim Ana Bilim Dalı , İstanbul
- Willis, Heather Nicole (2006). An Alternate Theoretical Resilience Model For Autism Spectrum Disorders , Spalding University
- Wang, Canzi (2013). Depression and Suicide Behavior Among College Students: Understanding The Moderator Effects of Self-Esteem and Suicide, A Dissertation Presented to the Faculty of the Morgridge College of Education University of Denver, In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Doctor of Philosophy
- Zomerlei, Daniel Ryan (2015). Family Resilience Following A Diagnosis of Pediatric Cancer: Parent Experiences of Social Support, Coping, and Adaption, A Dissertation Submitted to Michigan State University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Human Development and Family Studies – Doctor of Philosophy

EKLER -1 Ölçek Kullanım İzinleri

SAYFA-1 : Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği Kullanım İzni

Nejat Basim <nbasim@gmail.com>

11.07.
2017

Alıcı: bana

Merhaba. Mesajınızı bu adresimden yanıtlıyorum. Ölçeği tabii ki kullanabilirsiniz. Ölçeğin yer aldığı makaleyi, makalenin sonunda yer alan ölçeğin word ortamındaki halini (kopyalayıp yapıştırması kolay olur) ve değerlendirme esaslarını içeren bilgi notunu ekte gönderiyorum. Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim.
Nejat

Prof. Dr. H. Nejat Basım
Başkent Üniversitesi İİBF. Dekanı
Bağlıca Kampüsü Eskişehir Yolu 20. Km. Bağlıca 06810 ANKARA
Tel: 312-2466666/6645
e-posta: nbasim@gmail.com
e-posta: nbasim@baskent.edu.tr

SAYFA 2 - Arıcak Benlik Saygısı Ölçeği Kullanım İzni

Tolga Arıcak <tolga.arıcak@hku.edu.tr>

10.07.
2017

Alıcı: bana

Sayın Erkan Karaman,

Ölçek ve bilgisi ektedir. Çalışmanızda kullanabilirsiniz. Saygılarımla...

Prof.Dr.Tolga ARICAK
Department of Psychology
Hasan Kalyoncu University

10 Temmuz 2017 09:36 tarihinde Erkan Karaman <erkankaraman2015@gmail.com> yazdı:

SAYFA 3- Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği Kullanım İzni

Sema Kaner <semakaner@gmail.com>

10.07.
2017

Alıcı: bana

İgili Makama,

Necmettin Erbakan Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü Tezli Yüksek Lisans Programında kayıtlı 148306011013 numaralı öğrenciniz Erkan KARAMAN"ın Yrd.Doç.Dr.Erkan EFİLTİ yönetiminde yürüttüğü tez çalışmasında, tarafımdan geliştirilmiş Yenilenmiş Anne Baba Sosyal Destek Ölçeği'ni kullanmasında sakınca yoktur.

Gereğini bilgilerinize sunarım. Saygılarımla.

Prof. Dr. Sema Kaner

Doğu Akdeniz Üniversitesi

Eğitim Fakültesi

Özel Eğitim Bölümü

Öğretim Üyesi

10 Temmuz 2017 12:42 tarihinde Sema Kaner <semakaner@gmail.com> yazdı:

EK-2 : Özgeçmiş

T. C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü
Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Erkan KARAMAN	İmza:		
Doğum Yeri:	Fatih / İSTANBUL			
Doğum Tarihi:	14.05.1991			
Medeni Durumu:	Evli			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Kaymakam Hasan Zenginalp İlköğretim Okulu		Kırıkhan / HATAY	2002 Yılı (4.Sınıf Mezunlu)
Ortaöğretim	Kaymakam Hasan Zenginalp İlköğretim Okulu		Kırıkhan / HATAY	2005 Mezunlu
Lise	Düziçi Anadolu Öğretmen Lisesi	Türkçe-Matematik	Düziçi/ OSMANİYE	2005-2009
Lisans	Özel Eğitim Bölümü	Zihin Engelliler Öğretmenliği	Necmettin Erbakan Üniversitesi /Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi/ KONYA	2009-2013
Yüksek Lisans	Özel Eğitim Bölümü	Özel Eğitim Tezli Yüksek Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / KONYA	2014- ...
Becerileri:	Yüzme, otomobil sürme , futbol oynama , satranç oynama			
İlgi Alanları:	Bilimsel Çalışmalar , Türk Tarihi , Spor , Siyaset , Ekonomi			

İş Deneyimi:	Cumhuriyet İlkokulu , Merkez / KIRIKKALE (2013-2015) Mevlüt Hiçyılmaz İşitme Engelliler Ortaokulu, Merkez / KIRIKKALE (2015-2015) Cansan İlkokulu , Bahçe / OSMANİYE (2015- Devam etmekte)
Aldığı Ödüller:	-----
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Dr. Öğr. Üyesi Erkan EFİLTİ Doç.Dr.Selahattin AVŞAROĞLU Dr. Öğr. Üyesi Yahya ÇIKILI Öğr.Gör.Serdal DENİZ
Tel:	0507 652 14 28
Adres	İrfanlı Mah. Yenikent Sok. Öztürkler Sitesi C Blok No :13 Düziçi / OSMANİYE